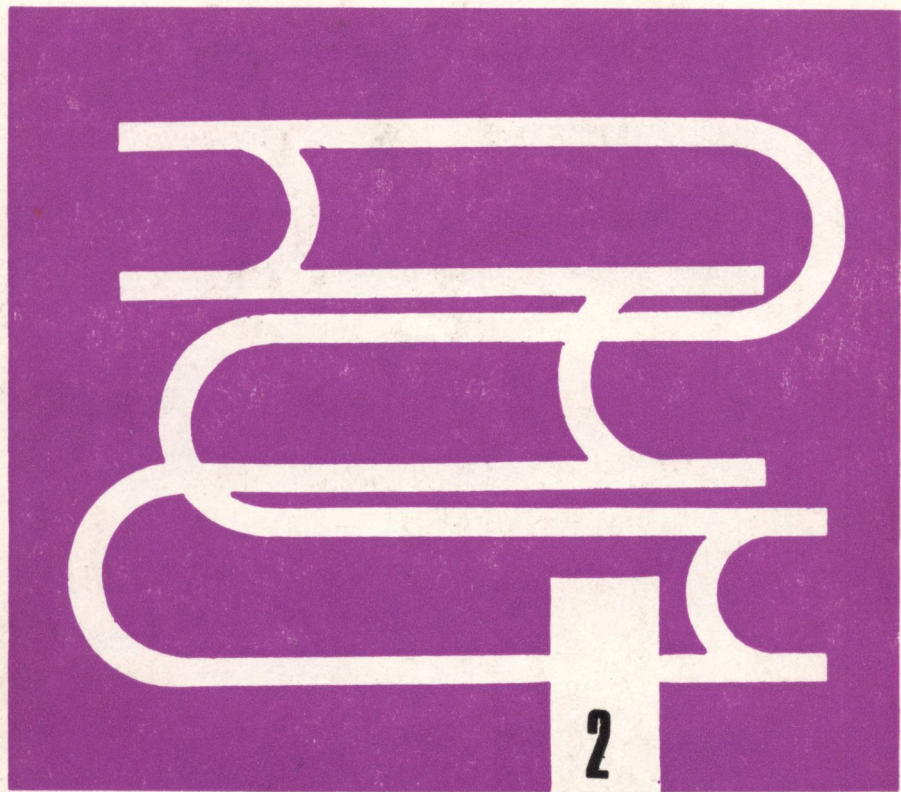

p40024

Mel. fejl.

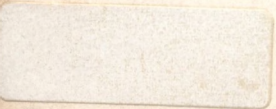
KÖNYVTÁROS

1977 MAR 4

2
1977

KÖNYVTÁRSZAKI SZAKGÁTYVA
OCSK

A múlt év decemberében új, 500 négyzetméter alapterületű Szabó Ervin kerületi könyvtárt avattak Kispesten. Képeinken a gyermekrészleg (Cavalloni Györgyi felvételei)

TARTALOM

KOMJÁTHY MIKLÓSNÉ: Teljessé válik a Magyar Könyvészet sorozata	59
A lapokban olvastuk (<i>Nógrád</i>)	63
Az Egyetemes Bibliográfiai Számbavétel. D. Anderson előadása (<i>F. P.</i>)	64
HALÁSZ BÉLA: Hogyan tájékoztat a tájékoztatás?	65
Látta-e	67
FÜLÖP GÉZA: Száz esztendeje indult a Magyar Könyvszemle III.	68
KATSÁNYI SÁNDOR: Mindent a hazai valósághoz alkalmazni. Beszélgetés SAL- LAI ISTVÁNNAL (<i>Könyvtáros sorsok — könyvtáros pályák</i>)	71
A képi ábrázolás szerepe a helyismereti munkában (<i>V. K.</i>)	76
CSEH GÁBOR — KUCSERA LAJOS: Raktárak Dexion-Salgó elemekből	77
SALLAI ISTVÁN: Kölcsönözzön-e lemezeket a zenei könyvtár?	81
PÓCSI GUSZTÁV: Nyugtalanító számok a borsodi tanácsi könyvtárak működési feltételeinek alakulásáról	82
Nem láttuk	85
FEKETE PÉTERNÉ: Egy megyei könyvtár kapcsolatai a középfokú oktatási intéz- ményekkel (<i>Iskola és könyvtár</i>)	86
MÓNUS IMRE: Az olvasók könyvellátottsága a szakszervezeti könyvtárakban ...	89

A KÖNYVTÁRAK ÉLETÉBŐL

HAJDÚ GÉZA: Az alapfokú vizsga helyszíne; a vizsgáló könyvtára	91
FEHÉRVÁRI LAJOSNÉ: Egy állományellenőrzés tapasztalatai	92
Olvastuk	93
Kérdezz — felelek	94
Hírek	95

LÁTÓKOR

KAMARÁS ISTVÁN: Egy rendhagyó olvasótábor tapasztalatai	97
POLGÁR ERNŐ: Angliai könyvtárakban	100
G. GERASZIMOV: A tudás kihúnyó fényei	104
Könyvtár a sivatag szélén	105
GALAMBOS FERENC: Rexa Dezső 1872—1964 (<i>Könyvtárosok és bibliográfusok</i>)	106

KÖNYVEKRŐL

V. AFANASZJEV: Társadalmi információ és társadalomirányítás (<i>Zircz Péter</i>)	107
Pável Ágoston válogatott tanulmányai és cikkei (<i>Takács Miklós</i>)	109
Megye, város, intézmény. Új helytörténeti kiadványok (<i>Végh Ferenc</i>)	111

KÖNYVTÁRI SZAKIRODALOM

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének évkönyve, 1974. (<i>V. M.</i>)	112
---	-----

BIBLIOGRÁFIÁK

Az Akadémiai Értesítő és a Magyar Tudomány indexe, 1840—1970 (<i>Lengyel András</i>)	113
Könyvek Bács-Kiskun megyéről 1945—1974 (<i>Páldy Róbert</i>)	115
Sorozatok jegyzéke, 1964—1974. (<i>Pálvolgyi Endre</i>)	116

PÓCSINÉ MUNKÁCSI GABRIELLA: Irodalmi hanglemek Magyarországon 1953—1974 (<i>Skaliczki Józsefné</i>)	117
SAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK	118
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK	119

A borító hátlapján Szilágyi Imre ex librise

Из содержания

- Комяти Миклошнэ:* Становится полной серия венгерской национальной библиографии (59);
Халас Бэла: Исследование информационной деятельности венгерских массовых библиотек (65);
Фюлеп Гэза: Столетие журнала „Мадыар Кёньвсемле“. 3. ч. (68);
Катишани Шандор: Разговор с Шаллан Иштваном (71); Роль иллюстрированного материала в краеведческой работе (76);
Фекете Пэтернэ: Связь одной областной библиотеки со средними учебными заведениями (86);
Камараш Иштван: Опыты одного необычайного читательского лагеря (97).

- Géza Fülöp:* 100 Jahre alt ist die Zeitschrift „Magyar Könyvszemle“ (Zeitschrift für Buchgeschichte) III. (68);
Sándor Katsányi: Gespräch mit István Sallai (71);
 Die Rolle der bildlichen Darstellung in der heimatkundlichen Arbeit (76);
Frau P. Fekete: Die Beziehungen einer Komitatsbibliothek mit den mittelstufigen Ausbildungsstätten (86);
István Kamarás: Die Erfahrungen eines unregelmässigen Leserlagers (97).

From the contents

- Mrs. Miklós Komjáthy:* Completion of the series „Magyar Könyvészet“ (the retrospective Hungarian National Bibliography) (59);
Béla Halász: An inquiry into the reference activities of Hungarian public libraries (65);
Géza Fülöp: Centenary of the Magyar Könyvszemle III. (68);
Sándor Katsányi: Interview with István Sallai (71);
 The role of pictorial representations in local history work (76);
Mrs. Péter Fekete: Connections between a county library and the local institutions of medium-level education (86);
István Kamarás: Experiences in an unusual reading camp (97).

Cikkeink szerzői

Cseh Gábor, az Anyagmozgatási és Csomagolási Intézet építőmérnöke; *Fekete Péterné,* az Egri Megyei Könyvtár csoportvezetője; *Fülöp Géza,* az ELTE könyvtártudományi tanszékének adjunktusa; *Galambos Ferenc* bibliográfus; *Halász Béla,* a Veszprémi Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Kamarás István,* a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője; *Katsányi Sándor,* a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője; *Komjáthy Miklósné,* az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője; *Kucsera Lajos,* az Anyagmozgatási és Csomagolási Tanácsadó Iroda gépészmérnöke; *Lengyel András,* a szegedi Egyetemi Könyvtár munkatársa; *Mónus Imre,* a győri SZMT Könyvtár igazgatója; *Páldy Róbert,* a Könyvtáros ny. felelős szerkesztője; *Pálvölgyi Endre,* a Felsőoktatási Pedagógiai Kutató Központ osztályvezetője; *Pócsi Gusztáv,* a Miskolci Megyei Könyvtár osztályvezetője; *Polgár Ernő,* a Magyar Rádió munkatársa; *Sallai István,* a Könyvtártudományi és Módszertani Központ ny. főosztályvezetője; *Skaliczki Józsefné,* a Somogyi Könyvtár osztályvezetője; *Takács Miklós,* a Szombathelyi Megyei Könyvtár igazgatója; *Végh Ferenc,* a Műegyetemi Könyvtár tudományos főmunkatársa; *Zircz Péter,* a Kulturális Minisztérium könyvtárügyi osztályának helyettes vezetője.

Aus dem Inhalt

- Frau M. Komjáthy:* Die Serie der retrospektiven Ungarischen Nationalbibliographie (Magyar Könyvészet) wird sich vervollständigen (59);
Béla Halász: Prüfung über die Informations-tätigkeit der ungarischen allgemeinbildenden Bibliotheken (65);

KÖNYVTAROS

Főszerkesztő: **Gerő Gyula**
 A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.
 Telefon: 451-758, 664-805.

A KULTURÁLIS MINISZTERIUM LAPJA

Kiadja a **Lapkiadó Vállalat**
 1073 Budapest, Lenin krt. 9—11. Tel.: 221-285.
 Levélcím: 1906 Budapest, Pf. 223.
 Felelős kiadó: **Siklósi Norbert**

INDEX: 25 449

Készült az Egyetemi Nyomda fennállásának 400. évében
 76.5933 Egyetemi Nyomda, Budapest
 Felelős vezető: **Sümeghi Zoltán** igazgató

Terjeszti a **Magyar Posta**. Előfizethető bármely postahivatalnál. a kézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI, 1900 Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1/2 évre 36 forint. Egy szám ára 6 forint. Külföldön terjeszti a „Kultúra” Könyv és Hírlap Külkereskedelmi Vállalat, H—1339 Budapest, Postafiók 149.

Teljessé válik a Magyar Könyvészet sorozata

A Magyar Könyvészet *Petrik Géza Bibliographia Hungariae* című köteteivel induló sorozata 1712-től 1920-ig magánkezdeményezéssel, illetve társadalmi alapon (a Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők Országos Egyesületének támogatásával) jött létre. A felszabadulás után a magyar nemzeti könyvtár, az Országos Széchényi Könyvtár vállalta a retrospektív nemzeti bibliográfiák gondozását, a velük kapcsolatos szolgáltatásokat és a közreadást. A nemzeti bibliográfiai rendszerünkben hiányzó XX. századi retrospektív bibliográfiák megjelentetésének sorrendjét a tudományos kutatás és a művelődéspolitikai igényei szabták meg. A Magyar Tudományos Akadémia első osztálya mellett működő *Könyvtártudományi Főbizottság* az OSZK vezetésével egyetértésben 1954-ben úgy határozott, hogy elsőnek a szocializmus építésének korszaka adjon magáról számot egy visszatekintő összefoglalás keretében, majd ezt követően a két világháború közötti magyar könyvészet régen hiányolt kötetei kerüljenek közreadásra, teljessé téve ezzel a Magyar Könyvészet sorozatát 1712-től 1960-ig.

A *Magyar Könyvészet 1945—1960* című retrospektív bibliográfia öt kötete a 60-as évek második felében (1964—1968) folyamatos egymásutánban jelent meg. A sorozat kiegészítéseként 1969-ben a térképek, 1970-ben pedig a korszak zeneműveinek bibliográfiája került közreadásra.

A vállalkozás elválaszthatatlan *Sebestyén Géza* nevével. Elvi alapjait ő dolgozta ki, szerkezetét ő formálta meg, a munkákat haláláig személyesen irányította. Mint a kötetek főszerkesztője a kiadványt az évtizedes holtpontról a megvalósulás stádiumába juttatta.

A kiadványsorozat hét kötete a hazai és a külföldi recenziók tanúsága szerint mind a szaktudományok művelői, mind a tájékoztató szolgálatban működő könyvtárosok körében jól bevált, használható segédkönyvnek bizonyult. Szerkezeti felépítése, tartalmi rendszerezése megfelel a hasonló forráskiadványokkal szemben támasztott korszerű követelményeknek.

Az eredetileg tíz évre tervezett, 1945—1954-es periódus 1960-ig kibővített anyagának feldolgozása és sajtó alá rendezése az Országos Széchényi Könyvtár retrospektív bibliográfiai osztályának feladata volt. Ennek szerkesztői gárdája néhány kivételtől eltekintve 1960 óta dolgozik együtt. A két nagy kumuláció (Magyar Könyvészet 1945—1960; 1921—1944) szerkesztési munkálatai párhuzamosan folytak; az 1945—1960-as kötetek szedési és nyomdai munkálatainak szüneteiben ugyanis már dolgoztunk a két világháború közötti korszak címanyagának szerkesztésre való előkészítésén.

Tartalmilag természetszerűen igen kevés a hasonlóság a két korszak könyvkiadása között, a szerkesztés elvi és módszerbeli szempontjait tekintve azonban a két kiadvány szorosan összefügg. A tizenhat éves ciklusbibliográfiánál bevált gyakorlat bizonyos szempontból meghatározta a következő munkának, a két világháború közötti időszak bibliográfiájának szerkesztési alapelveit, a sajtó alá rendezés munkamenetét, sőt még a napi munka ritmusát is.

A felszabadulás utáni retrospektív bibliográfia szerkesztéséhez készült szabályzatok (a címleírások egységesítésére vonatkozó előírásoktól a szedési utasításokig) szinte változtatás nélkül felhasználhatók a Magyar Könyvészet 1921—1944 c. kiadvány sajtó alá rendezéséhez is.

A 130 oldalas szabályzat-gyűjtemény a következő részfeladatokra vonatkozóan tartalmaz előírásokat: Az anyaggyűjtésre, a kéziratnak az OSZK katalógusaival való összevetésére, a címleírások egységesítésére, a szakcsoportokra és a fejezetcímekre, a szomszéd államokban megjelent nyomtatványok területi alapon való válogatásának szempontjaira, a betűrendbe sorolásra, az index-szerkesztésre és a bibliográfiában alkalmazott rövidítésekre.

A retrospektív térkép- és zeneműbibliográfia szerkesztésének előírásait külön szabályzatok tartalmazzák.

Munkatervünk és szándékaink szerint a két világháború közötti magyar könyvészet megjelentetésével *néhány év múlva megvalósul a tegűjabbkori retrospektív nemzeti bibliográfiák azonos elvi alapokon álló és azonos szerkezetben készült, összefüggő rendszere 1921-től 1960-ig*. A két kiadvány korszakhatára egybeesik a magyar történelem nagy fordulópontjaival. A kötetekben közreadott elsődleges források, az egyidejűleg keletkezett eseménytörténet és a visszaemlékezésekből meríthető információk két, egymástól alapvetően eltérő korszak gazdasági-politikai, társadalmi és kulturális indítékairól szolgálnak hiteles adatokat.

A Magyar Könyvészet 1921—1944 munkálatai

A két világháború közötti retrospektív nemzeti bibliográfia közreadását 40 évvel ezelőtt iktatta először programjába az Országos Széchényi Könyvtár. Az anyag gyűjtése 1935-ben az OSZK-ban meginduló nagyszabású reformintézkedések során kezdődött meg *Fitz József* főigazgató irányításával. (L. a Magyar Könyvészet 1936. évi előszavát.) Az 1921—1935-ös évkör feldolgozására tervezett kiadvány anyaggyűjtése az 1936-ban megindított Magyar Könyvészet köteteivel párhuzamosan kezdődött meg. Mint ismeretes, a kurrens nemzeti bibliográfiát pótló éves betűrendes könyvészetek az 1936—1941. évekre vonatkozóan az OSZK kiadásában (*Droszt Olga*, *Szollás Ella*, *Mokcsay Júlia* szerkesztésében) meg is jelentek, de a második világháború utolsó éveiben a könyvtár nem volt olyan helyzetben, hogy a rendkívül nagy személyi és anyagi áldozatot kívánó retrospektív bibliográfia kiadását magára vállalja.

Ezt a félbemaradt, illetve meg sem indult vállalkozást kapta örökül a felszabadulás után az OSZK 1952-ben alakult bibliográfiai osztálya. Az osztály az ötvenes évek elején még rövid ideig folytatta az anyaggyűjtést, majd — profiljának kényszerű megváltoztatása miatt — kisebb jelentőségű ajánló bibliográfiai feladatok szorították háttérbe a két világháború közötti korszak nemzeti bibliográfiájával való foglalkozást. Csak 1959-ben került az öröklött cédulagyűjtemény a jelenleg is ezzel az anyag-foglalkozó könyvtárosok gondozásába.

Az alapgyűjtés *Bélley Pál* becslése szerint kb. 80 000 címet tartalmazott. Eredetét tekintve a cédulaanyag a Corvina folyóirat mellékletének és a Könyvkiadók és Könyvkereskedők Egyesülete évkönyvének kivágataiból és az OSZK kötelezpéldányairól készült címleírások levonataiból állt. A cédulaanyagban több kéziratos címleírás is található, a legtöbbjük *Gulyás Páltól* ered. Minthogy a gyűjtés több forrásból táplálkozott, az egyes tételek több példányban (különböző szintű feldolgozásban) fordultak elő. A szerkesztés megkezdése előtt tehát hónapokig tartó munkával meg kellett szabadítani a kéziratot a felesleges duplumcéduláktól, megtartva a legjobb — a legtöbb bibliográfiai adatot tartalmazó — leírást.

Hungarica-anyag a kéziratban

Az 1921—1935. évek címanyaga nagy számú Hungarica címleírást tartalmazott. Minthogy mind a Corvina, mind a Könyvkereskedők és Könyvkiadók Egyesületének évkönyve elsősorban könyvkereskedelmi célokat szolgált, leírta azokat a trianoni országhatáron kívül megjelent könyveket is, amelyek budapesti bizományos útján kerültek könyvkereskedelmi forgalomba. A bibliográfia időhatárának a Horthy-korszak végéig, 1944-ig való kiterjesztésénél a továbbiakban is tekintettel voltunk a Hungarica-gyűjtés szempontjaira, és az OSZK állományából nemcsak a belföldi, de a szomszédos népi demokráciákban megjelent művekre is kiterjesztettük gyűjtésünket az 1936 és 1944 közötti időszakra vonatkozóan is. Mindezt nem a nemzeti bibliográfiában való közlés szándékával tettük, hanem egy későbbi időpontban kiadható külföldi magyar könyvészet számára. A gyűjtés jelenleg kb. 5000 tételt tartalmaz. Természetszerűen nem teljes, minthogy nem tervszerű anyaggyűjtés alapján, hanem csupán a bibliográfia melléktermékeként jött létre. Még ilyen hiányosan is képet ad azonban a korszak magyar nyelvű kiadói tevékenységéről, értékes adatokat közölve az ezeken a területeken élő magyarság életére, kulturális és irodalmi munkájára, egyesületi tevékenységére vonatkozóan.

Pótlások, kiegészítések

A retrospektív bibliográfia szerkesztősege az eredeti gyűjtést hazai és külföldi forrásokból egészítette ki. A teljesség ellenőrzésével párhuzamosan a címanyagot összevetettük az OSZK betűrendes katalógusával, miközben a cédulákon feltüntetjük az OSZK helyrajzi számait is.

A háborús évek kiadványait a debreceni, a szegedi és a pécsi egyetemi könyvtár beszerzési naplójából, valamint a két nagy egyházi gyűjteménynek, a Pannonhalmi Benedekrend Főkönyvtárának és a Sárospataki Református Nagykönyvtárnak anyagából ellenőriztük. A különféle források adatainak a helyszínen a kézírral való egybevetése alapján bebizonyosodott, hogy a nemzeti könyvtár anyaga ebben az időszakban minden más gyűjtemény vagy irodalmi forrás anyagánál teljesebb.

A kötelezpéldány-beszolgáltatás szempontjából a leghíányosabb az 1944. esztendő. Az akkor megjelent nyomtatványokról *Patayné Balogh Éva* szerkesztésében önálló bibliográfiát adtunk ki, hogy ennek alapján további kiegészítésekhez juthassunk. A jegyzék mint a korszak retrospektív bibliográfiájának előmunkálata tartalmi

válogatás nélkül közli a jelenleg birtokunkban levő 1944-es impresszumú könyvek címanyagát. A gyűjtés alapja az OSZK állományában található kötelese példány-, illetve a napjainkig visszamenőlegesen beszerzett könyvanyag, amelyet különféle forrásokból, bibliográfiákból egészítettünk ki. A kiegészítések jelentékeny hányada 1944 második felében dunántúli (győri, Győr megyei) nyomdákból nyomtatott kiadvány. Részben kis terjedelmű, jelentéktelen, német nyelvű kiadványok, részben a Szent István Társulatnak a Győregyházmegyei Nyomdában nyomtatott kiadványai. Tartalmi szempontból ki kell emelnünk azt a címanyagot, amelyet a pannonhalmi könyvtár *Benedictina* gyűjteményéből szereztünk be, s amely kéziratunkat bencés szerzők 1942 és 1944 között megjelent publikációinak értékes adataival gyarapította a pedagógia, az irodalomtörténet, az egyháztörténet és a Benedek-rend történetére vonatkozóan.

A 4820 bibliográfiai tételt tartalmazó sokszorosított jegyzéket megküldtük a budapesti és a vidéki tudományos könyvtáraknak, a tizenkilenc megyei könyvtárnak és a korszak történetével foglalkozó néhány tudósunk azzal a kéréssel, hogy esetleges észrevételeiket, kiegészítéseiket juttassák el szerkesztőségünkhöz.

Külföldi források

A retrospektív nemzeti bibliográfiának a területi elv alapján meghatározott gyűjtőkörre szerint bibliográfiai közlés szempontjából magyarországi nyomtatványnak minősülnek azok a sajtótermékek, amelyek az 1938 és 1941 közötti területmódosítások során Magyarországhoz csatolt országrészekben jelentek meg. A rendelkezésre álló források (a Magyar Könyvészet 1936—1941. éves kötetei és a Nyomdász évkönyv 1938—1941. évi kötetei) statisztikai adatai alapján megállapítottuk, hogy a beszolgáltatás ezekről a területekről igen hiányos volt. A kötelese példány-rendelet ezeken a területeken ugyanis csak jóval a területmódosítások után lépett életbe.

Kéziratunk külföldről való kiegészítésére és a cédulagyűjtemény teljességének ellenőrzésére azokban a szomszéd országokban nyílt lehetőségünk, amelyeknek nemzeti könyvtáraival egyezmény alapján folyik a bibliográfiai adatszolgáltatás és a kiadványok cseréje.

1971-ben a martini *Matica slovenská*, 1972-ben az újvidéki *Matica Srpska* gyűjteményében folytattunk kutatásokat. Munkánkat mindkét könyvtárban a legmesszebbmenően támogatták. Kiegészítéseink főleg iskolai értesítők a 40-es évek végéről, és jelentéktelen vállalati és kisnyomtatványok. Igazolódott az a feltevésünk, hogy az ezeken a területeken nyomtatott művek birtokunkban levő címanyaga nem hiányosabb, mint általában a háború éveit alatt beszolgáltatott kötelese példány-anyag. A többi területen gyűjtésünk teljességét mind ez ideig nem tudtuk ellenőrizni.

Tartalmi teljesség

A két világháború közötti magyar könyvészet gyűjtőkörét tartalmi szempontból eleve meghatározta az a körülmény, hogy a Horthy-korszakban egyáltalán nem, illetve csak igen rendszertelenül jelent meg nemzeti bibliográfia. Tehát az anyag nagy részét a mi kiadványunk publikálja először. Az 1945—1960-as kumuláció gyűjtőköréhez képest a válogatás körét kiterjesztettük az iskolai értesítőkre, a tankönyvekre, a kalendáriumokra és a szaknaptárakra.

Bibliográfiánk analitikus leírással közli a szaknaptárak és a kalendáriumok címanyagát. A kalendáriumok között több olyan színvonalas kiadvány is található, amelynek szépirodalmi anyagában a korszak legjelesebb szerzőinek írásai (első jelentkezésük) található, valamint a korszak eseménytörténetére, a közélet, a tudomány, az irodalom és a művészet kiválóságainak életére és működésére vonatkozó fontos információk.

A nem forrásértékű, egy nyomdai ívnél kisebb terjedelmű nyomtatványok, használati nyomtatványok és reklámkiadványok, árjegyzékek stb. elhagyását a tizenhat éves retrospektív bibliográfia analógiájára hajtottuk végre. Az anyag válogatása azonban ezeknél a kiadványoknál sem történt mechanikusan. Az egy ív terjedelm alatti nyomtatványok közül természetesen meghagytuk azokat, amelyek valamilyen szempontból a korszakra jellemző forrásanyagot tartalmaztak. (Pl. Leontev, Alekszandr: A forradalom algebraja. Kiad. a Kommunisták Magyarországi Pártja. Bp. [1933.] 5 l. [A KMP illegális kiadványa]; A Magyarországi Szociáldemokrata Párt szervezeti szabályzata. Bp. 1926. 8 l.; Ilyés Gyula: Kiáltvány a parasztság művelődése ügyében. Bp. 1946. 4. l.)

Külön kell szólnunk a két kiadvány társadalomtudományi fejezeteinek különleges szempontjairól. A szóban forgó két nagy periódus könyvkiadása tartalmilag

igen változatos, természetesen egy korszakon belül sem homogén. Ezért a tartalmi teljesség szempontjait figyelembe véve a két kiadvány társadalomtudományi fejezeteinek anyagát a többi tudományághoz hasonlóan csak formai, tipológiai szempontból válogattuk, a rostálás — nemzeti bibliográfiáról lévén szó — a művek ideológiai, politikai tartalmára nem volt tekintettel. Ezekben a fejezetekben is csak akkor mellőztük a kiadványt, ha jelentéktelensége (vagy terjedelme) ezt egyébként is indokolta. Vagyis kiadványaink egyaránt tartalmazzák mind a politikailag vagy szépirodalmi szempontból közömbös irodalmat, mind pedig azokat a műveket, amelyek akár a bennük tárgyalt téma, akár szerzőjük világnézete szempontjából ma már elavult, régen túlhaladt nézeteket tartalmaznak.

Ebben a tekintetben a teljes közlés mellett foglalnak állást a hasonló külföldi retrospektív vállalkozások is. (A szovjet, a lengyel, a szlovák retrospektív bibliográfiák és az NDK Lipcsében kiadott bibliográfiái.) A külföldi nemzeti bibliográfiák általános gyakorlata szerint a korlátozott használatú vagy politikai szempontból bizalmasnak minősített kiadványokat a kurrens bibliográfiák szigorúan kizárják, az öt évnél hosszabb periódust feldolgozó bibliográfiák ellenben válogatás nélkül közlik.

A kiadványok különleges minősítését a bibliográfia semmilyen formában nem jelöli. Vagyis az adatoknak a bibliográfiában való regisztrálása semmilyen korlátozás alá nem esik, maguknak az efféle kiadványoknak a használata azonban kizárólag a tudományos kutatásra korlátozott.

A Horthy-korszak címanyagából mindössze két kiadványtípust nem közöl bibliográfiánk. A különnyomatokat és a vállalatok mérlegbeszámolóit és zárszámadásait. Mindkét kiadványfajta feldolgozása ugyanis a múltban rendkívül hézagosan történt, e publikációk zömét az OSZK nem is iktatta állományába (a többi könyvtár még kevésbé). Emiatt csupán e címanyag töredékével rendelkezünk, a visszamenőleges felderítés és a feldolgozás pedig erőnket meghaladó feladat lett volna.

Tartalom szerinti megoszlás

Mint hogy a cédulaanyag jelenleg betűrendben áll, tartalmi összetételéről csak hozzávetőleges ismereteink vannak. A korszak könyvkiadásának tartalom szerinti megoszlásáról csak a fejezetekre bontott címanyag ad majd számadatokkal is mérhető hiteles információkat.

Az azonban már a betűrendes felállításból is világosan kitűnik, hogy a címanyag tekintélyes hányada a társadalomtudományok köréből, a nyelvészet és az irodalom, a magyar és az egyetemes történet, az egyháztörténet, a teológia, valamint a jogtudomány területéről való. A lényegesen kevesebb természettudományi és műszaki irodalom, amelynek az idő haladtával jóformán csak tudománytörténeti értéke van — az orvostudomány kivételével — szinte csak különnyomatok formájában található.

A kiadvány tartalmi elrendezésének alapja a Magyar Könyvészet 1945—1960 c. bibliográfia köteteinek fejezetbeosztása (1200 szakcsoport), amelyet azonban az anyag tartalmából következően különösen a társadalomtudományok fejezeteiben új fogalmakkal és fejezetekkel kellett bővíteni, a természettudományi és a műszaki irodalom fejezeteiben pedig az 1945 utáni könyvanyaghoz képest a szakcsoportokat csökkenteni, illetve összevonni kellett.

Minden kötethez részletes tárgymutató és tartalomjegyzék készül, amely a kötetek szakbeosztását, a fejezetcímeket és azok szinonimáit tartalmazza.

A címléírások; a mutató

A címszerkesztés munka- és időigényes feladata nem csupán a leírásokból hiányzó bibliográfiai adatok kikereséséből és pótlásából állt. A címegegyesítés alapműveletei: a nevek és a címek egységes formában való feltüntetése, szerzők és műveik magyar és idegen nyelvű név- és címváltozatainak egy tételben való összesítése, a 24 év alatt részletekben megjelent többkötetes művek és sorozatok kiegészítése és a különféle adatkorrekciók. A feladat nehézségei leginkább a testületi kiadványok összesítésekor jelentkeztek, akár egy testület műveinek rendezésével, akár egy mű magyar és idegen nyelvű változatainak csoportosításával foglalkoztunk. Egy-egy intézmény szervezeti változásainak követése, új intézmények esetében pedig az intézmény jogelődjével való összefüggés megállapítása gyakran csak hosszabb kutatás után volt lehetséges.

A tudományos jellegű gyűjteményes kötetekről és a szépirodalmi antológiákról elemző leírás készült. A tanulmánykötetek címléírását a részművek tartalom szerinti felsorolása, a szépirodalmi antológiák leírásait a bennük szereplő szerzők nevének

felsorolása követi. A címleírások záradékként feltüntettük az Országos Széchényi Könyvtár raktári jelzetét.

A kiadvány történeti jellegéből következik, hogy a bibliográfia tételei inkább hasonlítanak egy életrajzi lexikon címszávához, mint a könyvtári katalógushoz. Huszonnégy éves periódusról lévén szó, a bibliográfiában felhalmozott adatok szinte a benne előforduló személyek, intézmények és a korszakban általuk létrehozott művek életrajzát adják.

A szöveges kötetek tartalom szerint közölt címanyagát betűrendes mutató egészíti ki. A mutató feltünteteti a szerző nevét és a mű címét, a mű létrehozásában közreműködő személyek nevét és a közreműködés minőségét. Az azonos nevű, de más-más szakterületen működő szerzők munkássága a mutatókötetben elkülönítve található. A kötet használatát különféle utalások és hivatkozások könnyítik meg.

A bibliográfia jelenlegi munkálatai

A Magyar Könyvészet 1921—1944 c. kiadvány fentiekben vázolt szerkesztési munkálatai számításaink szerint 1978 végére fejeződnek be.

A címszerkesztés a kézirat teljes terjedelmében 1975-ben befejeződött. A soron következő feladatok — a mintegy 150 ezer bibliográfiai tételt tartalmazó kézirat szakcsoportok (fejezetek) szerinti rendezése és a szaklektorálás — végrehajtásához még két esztendőre van szükség. 1979-ben indulhat meg majd a kötetek kéziratának gépelese és a nyomdai előkészítés.

Becslésünk szerint a kiadvány terjedelme A/4-es méretben, kéthasábos íveken 8 kötet, kötetenként 40—50 nyomdai ív lesz. Ebből a bibliográfia szöveges része hat, az index valószínűleg két kötetre terjed. A korábban megjelent ciklusbibliográfia nyomdai előállításának tapasztalatai szerint — a szükséges anyagi és személyi feltételek megteremtése esetén — 1980-tól kezdve évente egy kötet megjelenésére számíthatunk.

Az Országos Széchényi Könyvtárnak a társadalomtudományi információs rendszerben vállalt feladataihoz igazodva elsőként a Nyelvtudomány — Irodalomtudomány — Irodalom fejezetek címanyagának közreadását tervezzük.

K o m j á t h y M i k l ó s n é

a lapokban olvastuk

Zárva és nyitva

Nem jó dolog, amikor egy olyan népes községben, mint történetesen Karancskeszi, kedden este minden zárva van. Hogy miért éppen kedden, azt senki sem tudja. A lényeg, hogy a vendéglő is, a presszó is. És pontosan kedden. Hogy legalább az egyik miért nem hétfőn, vagy szerdán, vagy csütörtökön, az rejtély. Igaz, a karancskeszi asszonyok azt mondják, nem baj, ha zárva van. Bár egész héten zárva lenne, akkor volna jó! Ebben van valami igazság. De ha már ezek a szórazókohelyek zárva vannak, és azzal sokaknak örömet is okoznak (mint az asszonyok esetében), mégis érthetetlen, hogy miért tartják zárva a könyvtárat. Mert ez is zárva volt kedden este! Jóllehet a bejáratnál egy tábla arról tudósította az érdeklődőt, hogy délután öt órától este nyolcig nyitva. De nem volt nyitva. A könyvtáros sem tartózkodott a közelben.

Annál többen, akik könyveket vittek, és igénybe kívánták venni a könyvtárat.

Egyszóval minden zárva volt, kivéve a mozit, ahová néhány fiatal igyekezett. Na és a kultúrház udvarára telepedett vurstlit. Az nem volt zárva! Ellenkezőleg: fényesen kivilágítva, hangos zenével csigázta az érdeklődőket. Mert mondani sem kell, hogy érdeklődők voltak. Kicsinyek, nagyok egyaránt. Igazi vetélytársaként a kultúrháznak, annak udvarán.

A vurstli, a céllövölde nem zárt be, az hivatásszerűen nyitva tartott, és azokat is meghódította magának, akik a könyvtárba készültek. Pedig sokkal jobban hamgoznék, ha fordítva lenne: a kultúrház hódítaná el az embereket a vurstlitől. Akkor talán az sem lenne feltűnő, ha a vendéglő és a presszó is egyazon napon tartana zárva. (—b—)

(Nógrád)

Az Egyetemes Bibliográfiai Számbavétel

— Dorothy Anderson előadása a Könyvtárosegyesületben —

Az Országos Széchényi Könyvtár vendégeként 1976. november 28. és december 2. között hazánkban tartózkodott Dorothy Anderson, az IFLA UBC irodájának vezetője, a katalogizálási bizottság elnöke, aki az OSZK-nak és a Magyar Könyvtárosok Egyesületének felkérésére december 1-én nagy érdeklődést keltő előadást tartott az Egyetemes Bibliográfiai Számbavétel (UBC) programjáról és a Londonban működő UBC Iroda munkájáról. A következőkben röviden ismertetjük az elhangzott előadást.

Az IFLA 1973-ban elfogadott UBC-programjának célja a világ dokumentumtermésének számbavétele az egyes országok nemzeti bibliográfiáinak összesítése alapján. A program megvalósításának nemzeti feltétele, hogy minden ország a saját területén megjelent dokumentumokról rendszeresen adjon ki nemzeti bibliográfiát, és e nemzeti bibliográfiák feldolgozási módszerei egységesek legyenek, a nemzetközi szabványok alapján készüljenek. Minden országnak jogi eszközökkel, hatékony kötelempéldány-rendeltekkel kell szavatolnia nemzeti bibliográfiájának teljességét. Hasonló lényeges követelmény, hogy a nemzeti bibliográfia közreadásának megfelelő szervezeti háttere legyen. A különféle szervezeti megoldások közül a legkedvezőbb, ha a nemzeti bibliográfia szerkesztősege a nemzeti könyvtárban működik, és szervezetiileg szorosan kapcsolódik az olyan központi szolgáltatásokhoz, mint a kötelempéldány-szolgáltatás ellenőrzése, a könyvek és az időszaki kiadványok nemzetközi azonosító számozása (ISBN, illetve ISSN, lásd a Könyvtáros 1974/4. valamint az 1976/11. számát), és a központi katalógusok gondozása. Végül a nemzeti bibliográfiának fontos szerepet kell betöltenie a nemzeti szabványosításban és az egységes módszerek nemzeti keretek közti elterjesztésében.

Az Egyetemes Bibliográfiai Számbavétel programja nemzetközileg elsősorban az egységes nemzetközi eljárások, szabályzatok kidolgozását jelenti. A katalogizálásban az egység megteremtéséhez az első lépést az 1961-es párizsi nemzetközi katalogizálási konferencia tette meg. Míg ez főképp a leírás besorolási adataival (a címfejjel és a rendszóval) foglalkozott, az 1969-ben Koppenhágában tartott nemzetközi szakértői tanácskozás (IMCE) a leírás deskriptív részének nemzetközi szabványosítását, az ebben az értelemben „bibliográfiai”-nak nevezett leírás szabályozását tűzte ki célul. E törek-

vés első eredménye a könyvek nemzetközi szabványos bibliográfiai leírásának (ISBD/M) kidolgozása volt. Az ISBD/M két fontos területen hatott: egyrészt rendkívüli mértékben befolyásolta a katalogizálás nemzeti keretek közti szabályozását (eddig húsz ország fogadta el és tizenöt nyelvre fordították le), másrészt pedig mint a alap lett minden egyéb dokumentumtípus leírasi szabályzatának elkészítéséhez. E szabályzatok közül már elkészült az időszaki kiadványoké (ISBD/S), folyamatban van a térképek (ISBD/C) és a nem könyvjellegű dokumentumok (ISBD/NBM) szabályzattervezetének megvitatása, és megkezdődött a régi könyvekre, valamint a zeneművekre vonatkozó javaslatok előkészítése. A szabályzatoknak ez az egyre bővülő köre elkerülhetetlenül tette a bibliográfiai leírások közös, minden leendő ISBD számára érvényes szerkezeti vázának kidolgozását (ISBD/G).

A katalogizálás egységesítése mellett az UBC megvalósításának másik fontos feltétele a számítógépes módszerek kompatibilitásának, egymáshoz kapcsolhatóságának megteremtése. Egy általánosan használható nemzetközi csereformátum kialakítása érdekében indította meg az IFLA a MARC-formátumon alapuló UNIMARC-kal kapcsolatos munkákat.

A módszerek nemzetközi összehangolásának harmadik fontos területe a meg egyezés a nemzeti bibliográfiai tartalmával, gyűjtőkörével szembeni követelményekben. Az Egyetemes Bibliográfiai Számbavétel szempontjából alapkérdés, hogy melyek azok a dokumentumtípusok, amelyeknek nemzeti bibliográfiai feldolgozásáért minden ország felelősséget vállal. E kérdések tisztázása és a minimális, de minden országra nézve kötelező követelményekben való megállapodás érdekében az IFLA az UNESCO közreműködésével 1977-ben világkonferenciát fog összehívni a nemzeti bibliográfiai szerkesztőségek számára. (F. P.)

Hogyan tájékoztat a tájékoztatás?

Szakmai körökben a tájékoztatást mint a legmagasabb szintű könyvtárosi tevékenységet vagy könyvtári szolgáltatást szokták emlegetni. Igaz ugyan, hogy a szakirodalom elsősorban az úgynevezett tudományos tájékoztatással foglalkozik, és a közművelődési könyvtárakban folyó információs tevékenységet mostohagyerekként kezeli. Pedig a tájékoztatás tudományossága nem a tevékenység helyszínétől, hanem tartalmától függ.

A közművelődési könyvtárak tájékoztató munkájáról alig olvashatunk, s ezzel a múltban sem nagyon foglalkozott a szakirodalom. 1966-ban ugyan Szilágyi Tibor megvizsgálta a megyei könyvtárak tájékoztató tevékenységét, az 1969-es könyvtár-tudományi pályázatra több ilyen témájú dolgozatot is benyújtottak (ezekről publikációk is jelentek meg, továbbá a Könyvtárosban *Vita a korszerű közművelődési könyvtárról* címmel 1973—74-ben lefolyt eszmecsereinek is egyik fő témája a nevelés és a tájékoztatás kapcsolata volt), mégis meg lehet kockáztatni azt a kijelentést, hogy eddig tulajdonképpen senki sem vizsgálta átfogóan, milyen tevékenységet takar a közművelődési könyvtárakban a tájékoztató szolgálat kifejezés. Így aztán a legkülönbözőbb elképzelésekkel és értelmezésekkel találkozunk a kérdéssel kapcsolatban. Erről világosan meggyőződhetett az, aki valamelyik oktatási intézményünkben „tájékoztatást” hallgatott, vagy aki figyelemmel kísérte például a kiegészítő statisztikai jelentésben az azonos nagyságú megyei könyvtáraknak az irodalomkutatások számáról adott válaszát. Az eltérések elképesztőek. Ennek oka nyilván nemcsak a végzett munka színvonalának különbsége, sokkal inkább az értelmezésbeli eltérések.

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ kutatási tervében szerepel annak vizsgálata, hogy a különféle közművelődési könyvtárak milyen színvonalon tudják kielégíteni környezetük információs igényeit. Ennek kapcsán alakult ki az a vélemény — éppen az eddig leírtak ismeretében —, hogy csak akkor lehet a kérdéssel érdemben foglalkozni, ha helyzetképet kapunk a közművelődési könyvtárak tájékoztató tevékenységéről. Ezt célozta az a vizsgálat, melynek főbb tanulságairól a következőkben kívánunk beszámolni.

Felmérés a könyvtárakban — tájékoztató szolgálat

1976-ban egy vizsgálódás során megpróbáltuk felderíteni a tájékoztató tevékenység minden mozzanatát és a befolyásoló tényezőket: a tájékoztatást kérő személyét, a kérdésfeltevés módját, a kérdés célját, tartalmát, a könyvtáros képzettségét, viselkedését, tájékoztató tevékenységének logikáját, a válasz tartalmát, az azt meghatározó tényezőket, a válasz helyességét, a válaszadáshoz szükséges időt, a munkaráfördítést stb. A Magyar Könyvtárosok Egyesülete olvasásszociológiai tagozatának tagjai közül interjúkészítőket toboroztunk, akik vállalták, hogy két megyei könyvtárban, három Fővárosi Szabó Ervin kerületi könyvtárban, három városi-járási könyvtárban, három szakszervezeti központi és üzemi könyvtárban és négy községi-körzeti könyvtárban elvégzik a felmérést. Mivel célunk helyzetkép megrajzolása volt, azt kértük, hogy kezdjék meg azonos időpontban feltenni az adatlapon megfogalmazott kérdéseket, és folyamatosan végezzék munkájukat addig, amíg 30 válasz összegyűlik. Feljegyezték minden információs igényt, kivéve a pontosan meghatározott szépirodalmi művek kérését. Az „adjon valami izgalmasat”, vagy a „tudja, milyen könyveket szeretek én”, „háborúsát kérek” típusú igényeket viszont rögzítettük, mert tanulságosnak gondoltuk a válaszokat. (Miert éppen ezt vagy azt a művet adta a könyvtáros? Megpróbálkozott-e az olvasó jó értelemben vett irányításával, befolyásolásával stb.)

Nem kellett különösebb előrelátás ahhoz, ami az elkészült anyagból is kiderült, hogy ti. a megyei könyvtárakban a legrövidebb, a községi-körzeti könyvtárakban pedig a leghosszabb idő alatt érték el a 30-as számot (2—14 nap). Az azonban elgondolkodtató, hogy akadt olyan könyvtár — jó működési körülményekkel —, amelyben a könyvtáros az egyhónapi „türelmi idő” alatt is csak egyetlen kérdést tudott feljegyezni. Az eset így is tanulságos, ha nem is a tájékoztatás szempontjából.

Bár a kérdőív fénylukkártyán történő feldolgozása a cikk írásakor még nem fejeződött be, néhány tanulságot már most levonhatunk.

A mintegy 400 adatlap átnézése során azonnal szembetűnt két kérdésére adott válasz. „Mennyi munkába került a válasz?”, ez volt az egyik, „A kérdés feltevése és a válaszadás között eltelt idő” a másik. Tehát mindkettő a tájékoztató tevékenység munkaiigényességére, a szolgáltatás gyorsaságára kereste a választ. Az első meglepetést az okozta, hogy a válaszok szerint a két kérdés ideje a legtöbb esetben egybeesik. Ez látszólag jó eredmény, hiszen az információnyújtás lényeges követelménye

a gyorsaság. Kiderült azonban az is, hogy még a nagyobb közművelődési könyvtárak gyakorlata szerint is válogatás nélkül minden kérdés esetében „az tájékoztatót, aki van”. A helyzet munkaszervezési, képzési, anyagi, személyes vonatkozásaival itt most nem foglalkozunk. A másik meglepetés a tájékoztatói feladat megoldására fordított idő rövidsége volt. Az átlag 5–10 perc, de tömegesen fordulnak elő 1–2 perces válaszok is. Tehát a közművelődési könyvtárakban „gyorstájékoztató” folyik, ami gyorsnak ugyan nevezhető, de tájékoztatásnak nem nagyon. Ez a tény megerősíti azokat a következtetéseket, amelyek a könyvtárak elidegenedésének, elszemélytelenedésének, a szolgáltatások mechanikusá válásának veszélyéről szólnak. (A már korábban idézett vita cikkei, továbbá Szentmihályi János, Pelejtei Tibor, valamint Győri László írásai a Könyvtáros 1976. évi 1. és 8. számában.) Igazolja Nagy Attila megállapításait is, aki a könyvtáros és az olvasók személyes kapcsolatát, illetve a nevelési lehetőségeket vizsgáló kísérlet eredményei alapján leszögezi, hogy egy nagyobb könyvtárban az úgynevezett interperszonális kapcsolatok kialakítására tett kísérletek kudarcot vallottak (Könyvtáros, 1976/5. sz.). Az e témáról írt cikkekben benne van valamilyen formában, hogy ez a jelenség szerencsére csak a nagy könyvtárakban észlelhető, magyarázata pedig a „nagyüzemi gyakorlatban” keresendő. Ez a különbség a vizsgálat során nem jelentkezett a megyei vagy a fővárosi és a községi könyvtárak között. Az okok inkább az olvasószolgálat munkaszervezésében, az egy könyvtárasra jutó magas „normákban”, az aránytalan, mechanikus munkaelosztásban, a megoldatlan képzési, továbbképzési problémákban kereshetők.

Az említett nagyon rövid idő alatt ugyanis nem lehet olyan tájékoztató tevékenységet folytatni, amely az olvasónak kedvet csinál ahhoz, hogy kérdéseivel rendszeresen a könyvtárhoz forduljon, és amely elismerést és tekintélyt szerez az intézmény számára, illetve a könyvtárt az információk igények kielégítésének természetes forrásává minősíti. Ezek az adatok inkább a „tessék a katalógusban megnézni!”, a „ha a polcon nincs, akkor nincs meg”, illetve a „kötésen van, nem tudok mit adni” típusú válaszokat takarják.

Az elmondottakhoz szorosan kapcsolódnak a kérdőív azon pontjai, amelyek választ kértek arra, „Hogyan tette fel az olvasó a kérdést?” „Mit akart kérdezni?”. Általános tapasztalat ugyanis, hogy az olvasók nagy része nem fogalmazza meg pontosan kérését. Például műszaki könyvekről érdeklődik általában („vannak itt műszaki könyvek?”), jóllehet neki a központifűtés-szereléssel foglalkozó könyvre van szüksége, mivel ezt a munkát épülő családi házában maga szeretné elvégezni. Ilyenkor a könyvtáros számára — feltéve ha van ideje — jó lehetőség adódnék az említett személyes kapcsolat kialakítására. Az időadatok ismeretében azonban nem meglepő, hogy a könyvtárosok a 400 esetből csupán 20 alkalommal tudták felderíteni ezt a különbséget az olvasó kérdése és igazi szükséglete között.

Változatos válaszok — elégedett olvasók

Azt is megkérdeztük, hogy a tájékoztatót kérőnek szó szerint mit válaszolt a könyvtáros, s miért éppen azt, mi alapján, továbbá: milyen könyvtári segédeszközöket, információk forrásokat használt, kik segítettek, miben; a segédeszközöket milyen sorrendben használta; mennyire volt elégedett az olvasó?

Kiderült, hogy a válaszok több mint tíz százaléka rossz vagy hiányos volt. Több mint tíz százalékukat pedig az olvasók nem találták kielégítőnek. A vizsgálat minősítése és az olvasói vélemény azonban gyakran nem egyezett. Értékelve az eseteket a gépiesség, a monotonitás jelenségével találkozunk. A tájékoztatók begyakorlott sémákat alkalmaztak: ugyanazt az irodalmat kapta Arany Jánosról a munkás, az érettségire készülő középiskolás és a disszertációját író középiskolai tanár. Nem tudatosodott a könyvtárosokban, hogy a közművelődési könyvtári tájékoztató a tárgyi tudáson, a segédletek tökéletes ismeretén kívül rögtönző képességet, az összefüggések felismerésére való készséget, gyors ítélőképességet, de még ötletességet, szellemességet is kívánó tevékenység, hiszen bonyolult szellemi folyamat megoldásáról van szó. Hadd idézzek erre egy példát a vizsgáldás anyagából. Az egyik megyei könyvtárban egy középiskolás diák (természetes, hogy döntő többségben voltak a középiskolások tanulmányaikkal kapcsolatos kérései) képzőművészeti alkotásról kért angol nyelvű elemzést, mert angolórára képről írt fogalmazást kaptak házi feladatul. A tájékoztató könyvtáros kézbe adta a The National Gallery, London (1958.) című könyvet, melyből a diák a megfelelő részt kimásolta, s elégedetten távozott. Elégedett lehetett a könyvtáros is, hiszen legjobb tudása szerint sikerült tájékoztatói feladatát megoldania. Miközben az említett diák másolt, jelentkezett egy társa ugyanezzel a kéréssel. Több angol nyelvű könyv nem lévén, a könyvtáros „kényszerűségből” magyar nyelvű képelemzést és magyar–angol szótárt adott kezébe. Nem lehet vitás, hogy az adott esetben ez az utóbbi tájékoztató volt a helyes.

Az elmondottakból — úgy érzem — az következik, hogy a tájékoztatáshoz használt „segédeszközök” között uralkodó szerep jut mindenekelőtt a katalógusoknak, majd a szabadszövegeknek, s végül a fejből történő válaszoknak. Egyéb információs források alig-alig fordulnak elő, nem könyvtáriak pedig mindössze 10—12 esetben.

Közönségkapcsolatok

Tájékoztatást — kilenc kivételével — a könyvtárba már korábban beiratkozott olvasók kértek személyesen. Telefonon mindössze két kérés hangzott el, telexen egy sem érkezett. (Igaz, egy kivételével nincs is telex a vizsgált könyvtárakban.) Intézmény egyetlen egy kéréssel sem szerepel. Eléggé lehangoló adatok, és azt bizonyítják, hogy a közönségkapcsolatok megszervezéséért van mit tenni. Először is meg kell ismertetni a könyvtár címét, telefonszámát, nyitvatartási idejét és szolgáltatásait. Nem ritka az olyan eset, hogy a telefonon, telexen vagy esetleg hivatalos levélben feltett tájékoztatáskérés el sem jut az olvasószolgálatához, mert a könyvtár vezetése a szolgálatot különböző meggondolásokból a feladat megoldására alkalmatlannak találja. Az az eset sem ritka, amikor a közvélemény tudatában a könyvtárat kizárólag az igazgató személyesíti meg. (Egyébként a külföldi publikációk is hasonló jelenségekről számoltak be. Például a müncheni Buch und Bibliothek 1976. októberi számában Gisele Frasch cikke, a Der fragende Bibliotheksbenutzer. Auskunftsdienst als Öffentlichkeitsarbeit in Klein- und Mittelstädten.)

Részletesen beszélni kellene még a tájékoztatást kérők köréről, indítékairól, össze kellene vetni könyvtártípusokat, olvasókat és könyvtárosokat. Erre most nincs mód. Ki lehet azonban jelteni: a közművelődési könyvtárak tájékoztató tevékenységének színvonala elmarad a szükségéstől. Az új könyvtári törvényerejű rendelet lehetőséget ad a megyei könyvtárak tudományos könyvtárrá minősítésére. Ehhez a tájékoztató tevékenység javítására is feltétlenül szükség van.

*

Bár a vizsgálódás során kis mintával dolgoztunk, úgy ítéljük meg, ennyi is elegendő volt ahhoz, hogy megismerjük a közművelődési könyvtárak mai tájékoztató tevékenységét, s feltárjuk azokat a hiányokat, hibákat, melyek megszüntetése alapvetően fontos feladat. A kép talán túlzottan sötétnek tűnik, de a vizsgálatnak — természetéből adódóan — inkább a gátló tényezők felderítése, mint az eredmények regisztrálása volt a célja.

A kapott adatok alapján ki lehet dolgozni olyan tipikus kérdéscsoportokat, de méginkább olyan tájékoztató szerepeket, helyzeteket, amelyeknek segítségével alaposabban megvizsgálható, hogy a közművelődési könyvtárak milyen színvonalon képesek kielégíteni a jelentkező információs igényeket. A következő feladat a hatásvizsgálat részletes programjának kidolgozása.

Halász Béla

Látta-e

az Érvágó Kalendárium színes, a Kner Nyomdában készített hasonmását? A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár e beces, egyleveles, 1495-ből származó, magyar vonatkozású orvostörténeti ősnymatványa nemcsak tudományos szempontból értékes, hanem arra is példa, hogy a könyvtár bizonyos esetekben miként kovácsolhat erényt a szükségből. A hasonmás ugyanis elsősorban állományvédelmi célokat szolgál: kivételes esetektől eltekintve tanulmányozásra, bemutatásra kézbe adható az eredeti helyett. A könyvtár azonban kiadványként is terjesztette. Akik pedig így hozzájutottak, nemcsak szakmai — tudománytörténeti, nyomdászattörténeti — szempontból meríthettek belőle, hanem például az újságírók sok érdekeset bányázhattak ki a nyomtatványhoz mellékelt magyarító szövegből, végül pedig mindenki kapott egy szép reprodukciót, amelyet bekeretezve régi hangulatot árasztó lakásdíszként, vagy egyszerűen a falra helyezve színes plakátként is felhasználhatott.

Száz esztendeje indult a Magyar Könyvszemle III.

Harmadik folyam. 1937—1944.

Az 1937-ben induló harmadik folyam alcíme már jelzi a fontos funkcióváltást. Ettől kezdve nem a Széchényi Könyvtár hivatalos lapja, hanem „a magyar könyvtárak közlönye”. „A Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesületének megbízásából szerkeszti Trócsányi Zoltán”. A folyóirat tehát a könyvtárosok és levéltárosok szakmai és társadalmi érdekeinek védelmére 1925-ben alakult, a könyvtár- és a levéltárügy problémáival, valamint a könyvtárosképzés kérdéseivel is foglalkozó egyesület kiadványa lett, s ezzel közelebb került a magyar könyvtárügy és az általános könyvtári gyakorlat szükségleteihez.

A megbízott szerkesztő, *Trócsányi Zoltán* (1886—1970) jeles irodalomtörténész, műfordító, könyv- és művelődéstörténeti szakíró és a gyakorlati könyvtári munkában is járatos személyiség, aki korábban az Akadémiai Könyvtár munkatársa volt, 1935-től pedig a Széchényi Könyvtár főkönyvtárnoka. Mellette szerkesztő és kiadó bizottság működött, amelynek tagjai annak a tizenkét, különböző típusú fővárosi, vidéki, sőt külföldi magyar könyvtárnak igazgatói közül kerültek ki, amelyek anyagi hozzájárulásukkal lehetővé tették a lap megjelenését. A bizottság összetétele egyben azt is szavatolta, hogy az egész magyar könyvtárügy szempontjai és érdekei képviselve legyenek a szerkesztésben. Ez a lap programjában is hangsúlyt kapott a könyvtörténet megoldandó feladatai mellett.

Trócsányi, a finom tollú és művelt szerkesztő saját írásaival és a kitűnően képzett munkatársi gárdára támaszkodva sikeresen valósította meg e programot. Munkatársai közé már jórészt azok a fiatal könyvtárosok tartoztak, akik a korszerű könyvtárügy és könyvtári munka követelményeit tartották szem előtt, valamely szaktudomány jól képzett szakemberei voltak. Közülük a felszabadulás utáni könyvtárügy, illetve az egyes könyvtárak sok vezetője került ki.

A lapban — a programnak megfelelően — számos írás jelent meg, többek közt Bisztray Gyula, Drescher Pál, Pasteiner Iván, Radó István, Varga Zsigmond, S. Csengery Ilona, Sulica Szilárd tollából a korabeli hazai könyvtárügy különféle könyvtártípusairól, s egyes magyarországi és külföldi könyvtárak időszerű problémáiról és történetéről. Soha a korábbi

időszakokban nem foglalkozott olyan sok cikk a könyvtárak belső munkájával, mint ekkor. Most kapott először nagyobb teret a folyóiratban (Káplány Gézának, a Technológiai Könyvtár igazgatójának cikkében) a mind fontosabbá váló dokumentáció kérdésköre, de emelkedett a történeti cikkek színvonala is. Szerzőik (Csatka Endre, Dezsényi Béla, Eckhardt Sándor, Gárdonyi Albert, Goriupp Alíz, Kósa János, Kozocsa Sándor, Sashegyi Oszkár, Szemző Piroska, Tolnai Gábor, Trócsányi Zoltán, Varjas Béla, stb.) modern szociológiai szemlélettel és művelődéstörténeti alapozással vizsgálták és elemezték a magyar könyv-, könyvtár- és sajtótörténet számos fontos eseményét.

Trócsányi körültekintő szerkesztői tevékenysége és munkatársainak eredményes munkássága nyomán a Könyvszemle történetének új virágkora volt kialakulóban, e fejlődési folyamatot azonban a második világháború kitörése megszakította. Az 1944. évi ősszevet II—IV. füzet megjelenésére csak 1945-ben, a felszabadulás után kerülhetett sor. E füzeteket már *Varjas Béla* szerkesztette, mert a „Hírek” című rovat egyik tudósítása szerint Trócsányi Zoltán a budapesti tudományegyetem orosz irodalmi tanszékére történt tanári kinevezése miatt lemondott a lap szerkesztéséről. Szerkesztői munkásságának két esztendejét e híradás szerint is „a Magyar Könyvszemle egyik virágkorának tekinthetjük”. (MKszle. 1944. 196. 1.) Az 1945-ben megjelent füzetben új érdeklődési irányt jelez Szemző Piroskának a szovjet Tudományos Akadémia moszkvai könyvtáráról és Varjas Bélának az orosz könyvművészet eredményeiről számot adó írása.

Negyedik folyam. 1945—1946.

A lap negyedik folyama mindössze két, a második világháborút követő esztendőben megjelent, közepes vastagságú füzet. Ezek szerkesztője ugyancsak Varjas Béla, irodalom- és könyvtörténész, aki a Széchényi Könyvtár munkatársa, majd 1948. és 1957. között igazgatója volt. 1945-ben elsők közt szorgalmazta a Magyar Könyvszemle folyamatos kiadását, „hogy ez a világviszonylatban is legrégebb, máig élő könyvészeti folyóiratunk meg ne szűnjön”, továbbá: „mert úgy érezzük: kell, hogy a magyar könyv és a magyar könyvtárak ezért a nemzet sokkal szélesebb rétegét érdekeljék, mint eddig bármikor.” (Ld. az 1945-ben meg-

jelent 1944. évi II—IV. füzet melletti egy-
leveles röplapot.)

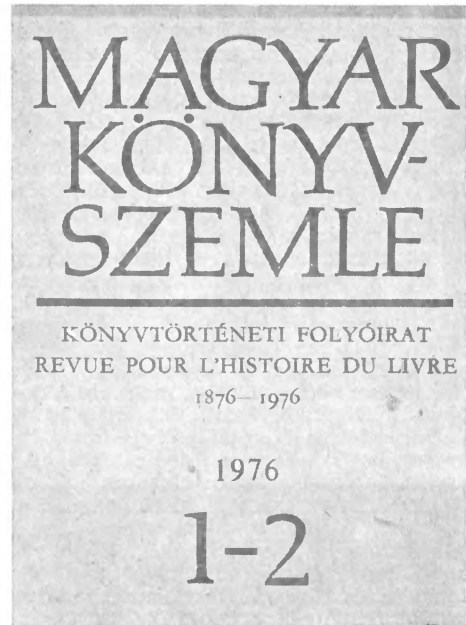
A háború utáni infláció és anyagi ne-
hézségek a két csökkent terjedelmű év-
folyam megjelenését is alig tették lehető-
vé. Az a körülmény, hogy a könyvtárügy
régí keretei felbomlottak, az újak pedig
még nem alakultak ki, megnehezítette
mindenfajta reális szerkesztői program
kidolgozását. A lap „az egész magyar tu-
dományosság ügyét” kívánta szolgálni,
s ennek érdekében közölt színvonalas
történeti írásokat. Az 1945-ös évfolyam
aktuális jellegű közleménye volt Trócsá-
nyi Zoltánnak „A budapesti német
könyvharácsolás”-ról szóló, s a fasiszta
sajtótörvények nyomán történt német
pusztításokat bemutató írása, valamint
Szemző Piroska 1946-ban megjelent is-
mertetése a moszkvai Lenin-könyvtárról.

Az 1946-os évfolyammal a Magyar
Könyvszemle negyedik folyama meg-
szűnt; a lap csak kilenc év múlva, 1955-
ben jelent meg újból, megváltozott kö-
rülmények között, s ennek megfelelően
egészen más jelleggel.

Ötödik folyam. 1955—1976.

A felszabadulást követő időszakban,
erőteljesebb ütemben 1949-től, fokozato-
san kialakultak a szocialista könyvtár-
ügy keretei. Minden könyvtártípusban
gyarapodott a könyvtárak száma, s az
azonos típusú könyvtárakat tömörítő há-
lózatokból létrejött a szocialista könyv-
tári rendszer, amelynek új, igényesebb
olvasóközönség, kutatói és szakember-
gárda könyvtári és tájékoztatási igényeit
kelltt kielégítenie. A Magyar Tudomá-
nyos Akadémia 1954-ben a könyvtártu-
domány gondozása végett I. osztálya ke-
retében Könyvtártudományi Főbizottsá-
got szervezett, s e főbizottság folyóirata-
ként indult meg újból a Magyar Könyv-
szemle. A lapot szerkesztőbizottság irá-
nyította, felelős szerkesztője *Varjas Bé-
la*, az OSZK ekkori főigazgatója, helyet-
tes szerkesztője pedig *Dezsényi Béla*
(1907—1972), a könyvtár hírlaptárának
vezetője lett.

Az új Könyvszemle a korábbi évfolya-
mok kötettszámozását folytatta, címlap-
ján az „ötödik folyam” megjelölés szere-
pelt. A szerkesztőség nagy és nehéz fel-
adatra vállalkozott, amikor a könyvtár-
tudomány összes ágazatainak gondozásá-
ra tett kísérletet. *Kőhalmi Béla*, a
Könyvtártudományi Főbizottság elnöke,
a főbizottság feladatait megfogalmazva,
1954-ben így vallott a könyvtártudomány-
ról: „A könyvtárosság ismeretanyaga a
résztudományok egész sorát fogja össze:
írás-, könyv-, nyomdászati-, sajtó- és
könyvtártörténetet, a tudománytörténettel
összefonódó bibliográfiát és magát a

könyvtártant, a bibliothekonómiát...”
(Könyvtártudományunk feladatai. A Ma-
gyar Tudományos Akadémia I. Osztályá-
nak Közleményei, 1954. 356. l.) E széles-
körűen értelmezett könyvtártudomány
orgánuma lett 1955-től a Magyar Könyv-
szemle, s Varjas Béla szerkesztése idején
(1955—1957. július) nem is volt szűkeb-
ben körülhatárolt profilja; rendkívüli
tartalmi gazdagság, szétágazó tárgyköri
megoszlás jellemezte a megjelent füzetek-
ket: történeti, elméleti és gyakorlati kér-
désekkal egyaránt foglalkozó tartalmas
írások jelentek meg bennük. (Pl. Varjas
Béla, Kovács Máté, Csűry István, Dezsé-
nyi Béla, Domanovszky Ákos, Moravek
Endre, Veredy Gyula, Szentmihályi Já-
nos, Jánoszky Lajos, stb. általános könyv-
tártudományi, könyvtárügyi, könyvtárta-
ni, bibliográfiai és tájékoztatásügyi, va-
lamint Esze Tamás, Fazakas József, Ko-
roknay Éva, Soltész Zoltánné, Tóth And-
rás, Berlász Jenő, Németh Mária, V.
Windisch Éva, Csapodi Csaba, Vörös Ká-
roly, Dezsényi Béla, Tarnai Andor és má-
sok könyv-, könyvtár- és sajtótörténeti
tanulmányai.)

1957. júliusában Varjas Bélát felelős
szerkesztői tisztében *Kőhalmi Béla*
(1884—1970), a magyar szocialista könyv-
tárügy kiemelkedő egyénisége, Szabó Er-
vin egykori munkatársa, a Tanácsköztár-
saság egykori könyvtári megbízottja,
egyetemi tanár váltotta fel, s ő haláláig,
1970-ig irányította a szerkesztőség mun-
káját. A *Kőhalmi* szerkesztette első év-
folyamok is még a korábbi célkitűzések

szellemében, a könyvtártudomány minden részterületének gondozását vállalva jelentek meg. E széleskörűen értelmezett feladatoknak azonban egyetlen, meglehetősen nagy időközökben (negyedévenként) napvilágot látó folyóirat nem felelt meg. Időközben kialakult a könyvtári szaksajtó, országos és hálózati lapok (Könyvtáros, Könyvtári Figyelő, Tudományos és Műszaki Tájékoztató, stb.), könyvtári évkönyvek s egyéb kiadványok jelentek meg, s ezek a feladatok nagy részét magukra vállalták. A Könyvszemle most már az *egyik* könyvtári periodika volt, feladatköre szűkült, s ennek megfelelően 1961-ben megváltozott profilja. E módosulás az MTA I. osztályának átszervezése során történt meg, az akkor alakult Könyvtörténeti, Bibliográfiai és Dokumentációs Munkabizottság lett a lap irányítója, és ahogy a folyóirat 1961. évi 4. számának 358. lapján olvasható: „... a Magyar Könyvszemle, mint akadémiai folyóirat, a többi tudományág hasonló folyóiratainak színvonalán ... a könyv-, írás-, könyvtár- és sajtótörténet, a bibliográfia és dokumentáció marxista igényű tudományos orgánuma” lett. Később a folyóirat profilja tovább szűkült, legújabb évfolyamainak alcíme szerint: „A Magyar Tudományos Akadémia I. Osztályának könyvtörténeti folyóirata.”

A Könyvszemle 1970. évi 1—2. száma a szerkesztő bizottság tagjai közt gyászkezetben közli a főszerkesztő, Kóhalmi Béla nevét, aki 1970 elején elhunyt. Halála óta mindmáig *Mátrai László* akadémikus, mint „a szerkesztő bizottság elnöke” irányítja a szerkesztési tevékenységet, s mellette azóta a következő szerkesztők működtek, illetve működnek: *Dezsényi Béla* szerkesztő (1970—1973.), *Kókay György* és *V. Kovács Sándor* megbízott szerkesztők (1973.), *Kókay György* felelős szerkesztő és *Havasi Zoltán* társszerkesztő (1974. óta).

A folyóirat 1961-ben bekövetkezett profilváltozásának, illetve feladatköre pontosabb megfogalmazásának időszerűségét és szükségességét azóta megjelent tartalmak kötetei is igazolják. A Magyar Könyvszemle színvonalasabb, elevenebb, érdekesebb és jobban szerkesztett lap lett. A régi fontos történeti problémákat tárgyaló írások mellett előtérbe kerültek és megszaporodtak az újabb könyv-, sajtó- és könyvtártörténet kérdéseit vizsgáló tanulmányok és közlemények. Ebben a vonatkozásban úttörő érdemei vannak. Elsőként közölt olyan publikációkat, amelyek az agrárszocialista olvasókörökkel, a munkáskönyvtárakkal, az 1918—19-i forradalmak korának, valamint a két világháború közötti időszaknak baloldali, illegális, félillegális könyvkiadásával és időszakos sajtójával, a munkásmozgalmi

és pártlapok történetével foglalkoznak. (Pl. Kiss Jenő, Nyilas Márta, S. Vincze Edit, Sándor Pál, Szilágyi János, Jordáky Lajos, M. Pásztor József, Siklós András, Fabó Irma, Tiszay Andor, Botka Ferenc, Markovits Györgyi, Sonnevend Péter, Terbe Lajos, Kollin Ferenc és mások.)

A könyv-, írás- és sajtótörténet régebbi korszakaival, valamint könyvművészeti problémákkal is számos szerző (pl. Csapodi Csaba, Cs. Gárdonyi Klára, Soltész Zoltánné, Mezey László, Borsa Gedeon, Markos Béla, Haiman György, Buday György, Szij Rezső, Kiss József, Sashegyi Oszkár, Varjas Béla, Kókay György, Rejtő István, stb.) munkája foglalkozik. Változatos témájúak az olvasók történetére és a könyvtártörténetre vonatkozó írások is. (Berlász Jenő, Dümmerth Dezső, Tóth András, Bényei Miklós, Fülöp Géza, Mezösi Károly, Pukánszky Kádár Jolán és mások tollából.) Bár kisebb számban, helyet kapnak a lap legutolsó évfolyamaiban a könyvtárügy egyes időszerei kérdéseit, valamint a bibliográfia és a dokumentáció problémáit elemző fontos tanulmányok is. (Pl. Kóhalmi Béla, Szentmihályi János, Csúry István vagy Havasi Zoltán írásai.)

A Könyvszemlében megjelent közleményeknek és szerzőiknek e vázlatos felsorolásszerű és szükségszerűen hiányos ismertetése alapján is megállapítható, hogy az utolsó kb. húsz esztendő a lap történetében újabb fellendülés időszaka. Hozzájárult e fejlődéshez az a koncepciózus szerkesztési munka is, amelyről az 1961 óta megjelent füzetek tanúskodnak. Különösen tartalmasak és jól sikerültek azok az „emlékszámok”, amelyeket valamely jelentékeny történeti, könyvtörténeti évforduló alkalmából állított össze a szerkesztőség. (Pl. 1967-ben a Nagy Októberi Forradalom 50. évfordulóján, 1969-ben a Magyar Tanácsköztársaság 50., vagy 1970-ben Magyarország felszabadulásának 25., illetve Lenin születésének 100. évfordulóján, valamint 1973-ban a magyar könyvnyomtatás kezdetének 500. évfordulóján.) Az immár 101. évébe lépett folyóirat méltóan szolgálja a szocialista magyar könyv- és könyvtári kultúrát, a könyv-, sajtó- és könyvtörténeti kutatást, de ezen felül az egész szocialista művelődésügyet és tudományt is. A szerkesztő bizottság elnöke, *Mátrai László* a centenáriumi emlékszám élén a jövő felé fordulva a következőket írja „A második évszázad elé” című magvas írásában: „Feladataink nagyok és megtisztelőek: művelődés- és tudománytörténeti feladataink egyre inkább kilépnek egy szűk olvasótábor köréből és a szocialista kultúra társadalmi feladatainak sorában kapnak helyet.”

Fülöp Géza

Mindent a hazai valósághoz alkalmazni

Beszélgetés Sallai Istvánnal

— ... A könyvtárügyben töltött évtizedek előtt 17 évig tanító volt. Milyen könyvtárakkal találkozott abban az időben?

— Baján, ahol születtem és iskoláimat végeztem, egyáltalán nem volt valamirevaló könyvtár. Könyvtári kérdésekkel sohasem foglalkoztam, nem gondoltam, hogy valaha is könyvtáros leszek. Később a kiszállási uradalom egyik majorjában éltem. Azt meg jó lélekkel nem nevezhetem könyvtárnak, amivel ott találkoztam. Volt ugyanis a majorban egy lelkes orvos, aki könyvek gyűjtésével próbált könyvtárat létrehozni. A helybeli tisztviselőktől és gazdatisztektől össze is gyűjtött 4—500 könyvet. Jó szándékú kezdeményezése a későbbiekben igen tanulságos volt számomra. Azt láttam ugyanis, hogy az ilyen módon gyűjtött könyvtár eleve halott, még unaloműzésre is alig jó, mert az igazán érdekes és értékes könyvektől nem válnak meg az emberek. Már akkor megtanultam, hogy a könyvtár valami élővízhez hasonlítható, az állandóan beleáramló új könyvek életetik, állománya nem lehet egy adott dátum, az indulási időszak könyvtermésének üledéke.

Sallai István — a könyvtárügyben töltött csaknem három évtizedes tevékenysége után — a közelmúltban nyugdíjba vonult. 1949 óta ismerik őt a magyar könyvtárosok előadásából, vitacikkeiből, a „kis Sallaiból”, a „Sallai— Sebestyénből”, tanulmányaiból, de ismerik jóízű és tanulságos kiszállási és vasküti történeteiből, bölcs hasonlataiból és példázataiból is. A legfiatalabb nemzedék pedig: tankönyveiből. Személye összeforrt a magyar közművelődési könyvtárüggyel.

— 1949-ben váratlan fordulat történt életében..

— Tizenhét évi tanítóskodás után meghívták a Népművelési Minisztérium könyvtári osztályára előadónak. Igaz — mint az osztatlan iskola minden tanítója —, a sok egyéb mellett népműveléssel is foglalkoztam, és úgy látszik, némi sikerrel. Emiatt kerültem a könyvtári osztályra. Ott jóformán meg sem melegedtem, s már az akkortájt általam szervezett Népkönyvtári Központ vezetésével bíztak meg. Ez ma elég furcsán és nevetségesen hangzik. Anélkül, hogy ezt megelőzően egyetlen nagyobb könyvtárat is láttam volna belülről, a népkönyvtári hálózat megszervezését és bizonyos fókusz szakmai irányítását bízták rám...

— A tanítóként töltött évek nem adtak mégis valamit a későbbi életúthoz?

— Falusi tanítóskodásom idején kifejlődött valamiféle érzékem a realitás iránt, megtanultam felbecsülni a valódi szükségleteket. Falusi munkám arra is megtanított, hogy a meglévő dolgokon változtatni csak szívós és elmélyült munkával lehet. Komoly szervezetet nem lehet csak úgy Vejnemőjnenként „ritytyenteni”. Nagyon is jól éreztem a forra-

dalmi változást, azonban csak azt tartottam fontosnak, ami maradandó. A viharos személycseréknek akkori időszakában a szabályok szerint nekem is hamar el kellett volna buknom, mint ahogy a minisztérium kezdeti garnitúrájából édeskevesen maradtak meg sokáig azon a pályán, amelyen a minisztérium őket elindította. Azt, hogy ez a bukás mégsem következett be, jórészen *Horváth Verának* köszönhetem, aki a Népművelési Minisztériumban a vezetőm volt. Az ő embersége, egyszerűsége és az a bizalom, amivel munkásságomat kísérte, adott erőt nyaktörő vállalkozásomhoz. Szakmailag pedig egy szerencsés véletlen segített. Az Országos Könyvtári Központ akkoriban megszüntetett népkönyvtári alosztályán az egyik fiókban megtaláltam *Sebestyén Gézá*nak a körzeti könyvtárak szervezésére írt és kiadott néhány füzetét. Ő ugyanis a magyar könyvtárügy irányítójaként a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban dolgozott, majd az említett alosztályra került, mint annak helyettes vezetője. Tulajdonképpen kézen került a kezembe egy nagyvonalú, egészséges elgondolás a magyar könyvtárügy megszervezéséről, s így nem maradt más dolgom, csak az eredeti elgondolást tovább vinnem.

— *A „csak tovább vinnem” nagyon szerényen hangzik. Sok mindent mégiscsak Vejnemőjnéként kellett a semmiből előénekelni abban a szinte mondabeli korszakban — hiszen a negyvenötvenes évek fordulója a magyar közművelődési könyvtárügyben ma már iskolai tananyag és legenda...*

— Ma már valóban csak legenda az a néhány évet kitevő időszak, amikor az OKK alosztálya, majd a Népkönyvtári Központ megkezdte a körzeti könyvtárak, s ezek révén a falusi könyvtárak szervezését. 1949. végére 10 körzeti könyvtárt és 471 falusi könyvtárt hoztunk létre. A fejlődés rohamos, szinte erőltetett ütemét mutatja, hogy 1951-ben már a kétezredik falusi könyvtár nyílt meg Balatonszárszón, és alig egy év múlva a háromezredik Széphalmon. A körzeti könyvtárak száma 1951. végén 32 volt. Felszabadulás utáni könyvtárügyünket — különösen a falusi könyvtárak alapításának tekintetében — az különböztette meg minden előzőtől, hogy nem egymástól független, „önálló” könyvtárakat hoztunk létre, hanem a Népkönyvtári Központ által létrehívott körzeti könyvtárak látták el a falvakat könyvvel. Elgondolásunk szerint a körzeti könyvtár gondoskodott a falusi könyvtárak életben tartásáról, módszertani segítségről, könyvvel és katalóguscédulával, bútorokkal való ellátásáról, továbbítva oda a Népkönyvtári Központtól kapott küldeménye-

ket. A körzeti könyvtárak szervezésére az angol „County Library” mintája hatott, és a szovjet könyvtári szervezetből is hasonló ösztönzéseket merítettünk. Sajnos, a körzeti könyvtárak néhány esztendei létezése kevés volt ahhoz, hogy amazokhoz hasonló méretben és szervezetben valósuljanak meg.

Mivel a Népkönyvtári Központ kezdeti működése ellátó jellegű volt, ez rányomta bélyegét az Országos Széchényi Könyvtár keretében 1952. aug. 1-ével megalakult módszertani osztályra, kabinetre is. Amíg a legtöbb szocialista országban a módszertani munkán szinte kizárólag a könyv- és könyvtárpropagandát értették, nálunk ez kiterjedt a könyvtárak újszólván minden tevékenységére. (Az OSZK Módszertani Kabinetjének utóda, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ — az egész könyvtári területre általánosítva — lényegében ugyanezt a gyakorlatot folytatta.) A szocialista országokból érkezett vendégeink is észrevették ezt, és követendő példának tekintették.

— *Töretlen volt a fejlődés?...*

— Valójában csak a könyvtárak számának emelkedése volt szakadátlan. A közművelődési könyvtárügy mai szervezeti formáját 1952-ben vette fel, amikor is a körzeti és a városi könyvtárak egybeolvasztásával megalakultak a járási és a megyei könyvtárak. Ez a fejlődés, amely egyébként kívánatos volt, ellentmondásokat is okozott. A letéti rendszer elsorvadásának veszélye fenyegetett. Sebestyén Gézával együtt akkori cikkeinkben ki is fejeztük aggodalmunkat. Attól féltünk, hogy megszűnik maga az ellátói rendszer is, és helyébe újra az önellátó intézmények, a régi értelemben vett „népkönyvtárak” egymástól független halmaza lép. Fokozta aggodalmunkat, hogy a könyvbeszerzési hitelek évről-évre ijesztően csökkentek. Könyvtárpolitikánk a helyi érdekeltség fokozására 1957 után nem látott más kiutat, mint a könyvtárak átadását az illetékes tanácsoknak, tehát a teljes decentralizálást. A falusi könyvtárak így önállóak lettek, a hálózat megszűnt ellátási hálózat lenni. Ez a lépés ugyan az ötvenes évek közepéhez képest megsokszorozta a falusi könyvtárak ellátását — különösen a rendkívül alacsony könyvbeszerzési keretek növekedtek meg nagymértékben —, s erősödött a tanácsok gondoskodása is, azonban az apró falvak tiszteletdíjasok által vezetett könyvtárai mégis zsákutcába jutottak. (A sors iróniája, hogy nálunk éppen akkor indult meg a decentralizálás, amikor a Szovjetunióban már kezdték felismerni: a könyvtárak egymástól független halmaza nem tudja vállalni a korszerű ellátást, és ezért rövide-

sen hozzáfogtak a centralizálási kísérletekhez.) Én az akkori aggodalmaimat így fejeztem ki: nincs a világnak olyan gazdag nemzete, amely képes volna kis településeit korszerű színvonalon, folyamatosan ellátni a friss irodalommal.

— *És ekkor következett a magyar közművelődési könyvtárügy második újjászületése...*

— A harcot újra kellett kezdeni, szerencsére most már felkészültebb, megerősödött gárdával. 1959-ben megalakult a Könyvtártudományi és Módszertani Központ, élén Sebestyén Gézával, aki a korábbi években igen jó barátom lett, s akit a könyvtárügy egyik részterületén végzett munkájától én csalogattam el, hogy újból az egetemes könyvtárügyre kiható tevékenységi területen működjék. Munkatársaim világos felismerései nagyban segítettek az új elgondolás megszületését. (Szentmihályi János, Szilágyi Tibor, Szenté Ferenc és még sorolhatnám a neveket.)

— *Valaki egyszer inkább komolyan mint tréfásan azt mondta egy könyvtárosi közösség előtt: „Ahogy az orosz irodalom Gogol köpenyéből, a magyar közművelődési könyvtárügy Sallai köpenyéből bujt elő.” Mi volt a köpenyből előbújó új elgondolás?*

— Az elgondolás alapja nagyon egyszerű. Amíg régebben — az ún. népkönyvtári gondolat szerint — az volt a cél, hogy a könyvtárak útján minden ember hozzájusson valamiféle jó irodalomhoz, most kimondottuk, hogy könyvtárnak jó lélekkel csak azt az intézményt nevezhetjük, amelynek révén elvileg mindenki minden szükséges dokumentumhoz és információhoz hozzájuthat. Ennek a felismerésnek azonban beláthatatlan következményei lettek. A hangsúly mindenekelőtt a nagy központi könyvtárakra tevődött át, s a hozzájuk tartozó kisebb könyvtárak számára is feltétel volt a főfoglalkozású könyvtáros beállítása.

— *És hogyan született meg az új koncepció?*

— Lényegében nem találtam ki semmit, nem is érzem magam valami „koncepciózus” lénynek. A titok nyitja nagyon egyszerű. Mindig igyekeztem odafigyelni, mit mondanak a könyvtárosok, s mi az őszinte véleményük hivatali kollégáimnak. Ha külföldön jártam, minden látottat igyekeztem a hazai valósághoz alkalmazni, a rendszerbe beépíteni, s nem minden út után valami szenzációs új felfedezéssel előállni. Megtanultam tisztelni az elődöket, s igyekeztem tanulni tőlük. Sohasem éreztem magam „kész”-nek. És munkámban nem voltam egyedül: voltaképp egy iskola jött létre, egy közös alkotóműhely. Ma már sok olyasmit is

nekem tulajdonítanak, ami nem az én érdemem. Ha valahol előadást tartottam, elsősorban azt éreztem sikernek, ha a könyvtárosok úgy hitték: helyettük beszélek, s amit mondok, azt tulajdonképpen nekik kellett volna elmondaniuk.

— *És ebben az időben vált Sallai István a magyar könyvtárosok számára „Pista bácsivá”. Hogyan lesz valakiből bácsi?*

— Legelőször egy értekezleten szólított így Szőnyi László: „Kedves Pista bácsi!” — azután egyre többen. Végül is egészen általánossá vált ez a megszólítás a könyvtárosok között. Sőt, egy moszkvai nemzetközi konferencián egy bolgár kolléga — Hadzsihrisztovej — ugyancsak „Pista bácsi”-nak nevezett, tőle pedig a jugoszlávok és mások is átvették.

— *Az új gondolatok elfogadtatása csak utólag látszik egyszerűnek. Hogyan vált újdonságból „közhellyé” a korszerű közművelődési könyvtár eszméje?*

— Ebben az időben — munkatársam, Szilágyi Tibor találó szavaival élve — Magyarországon falusi falusi könyvtárak, járási falusi könyvtárak és megyei falusi könyvtárak voltak. Mikor először tartottam előadást a korszerű közművelődési könyvtárról a KMK-ban a megyei könyvtárak vezetőinek, mondanivalóm általános meglepetést és meghökkenést keltett. Akkor úgy éreztem, hogy Lipták Pált kivéve, a dolog leglényegét szinte alig fogta fel valaki. Most utólag annál inkább örülök annak, hogy megépül a nagy békéscsabai könyvtár, mely talán hiánytalanul megvalósítja törekvéseimet és szándékaimat.

Abban, hogy a könyvtárosok a kezdeti meghökkenés után az új gondolatokat maradéktalanul elfogadták, úgy érzem, segített falusi koromból származó képalakító vénám is. Mindig arra törekedtem, hogy mondanivalómat ne elvont definíciókban, hanem a lényegyet megragadó képekben fejezzem ki.

— *Mindnyájan tudnánk idézni ezekből a szemléletes képekből. Például azt, hogy a modern könyvtárügy nem külön-külön megásott kutak egymásmellettsége, hanem vízvezetékrendszer, közlekedőedény. De a közvélemény lassú formálódása után hol történt a „frontáttörés”? Az előadások, beszélgetések, vitacikkek közül melyik tűnik — utólag visszapillantva — a legnagyobb hatásúnak?*

— Ezen még sohasem gondolkoztam. Talán a Korszerű közművelődési könyvtár c. cikkem a Könyvtáros 1961. decemberi számában, mert úgy érzem, hogy ez mérhető hatással volt a könyvtárak modern térkiképzésére és a magyar közművelődési könyvtárosok szemléletére. Azóta a könyvtárosok legalábbis nem

akarnak szűkös falakkal elzárt, „sokrekeszes” könyvtárat építeni. Ez volt a Papp István által nemrég említett „tojás” cikk.

— *Hadd egészítsem ki a hivatkozást: Papp Istvánnak a Könyvtáros 1975 júliusi számában megjelent „A tojás és ami kikelt belőle” című tanulmányáról van szó, mely Sallai István modelljéből — a könyvtár tojás alakúra rajzolt funkcionális sémájából — vezeti le a későbbi fejlődést. Ez a ma már természetesen tűnő modell akkor szinte forradalmi változásnak számított.*

— A változás bennem is igen nagy volt, mert belepillantva inaskodásom alatt készített könyvtári munkámba — az ún. „kis Sallaiba” —, magam is elszörnyedve látom, hogy milyen szűk látókörű a könyvtárak építéséről vallott akkori felfogásom. Talán később az is javamra vált, hogy sokat vesződtem a könyvtáráépítési normák kialakításával. Mindig bántott, hogy az általam javasolt normákat magam is szűkösnek, szegényes valóságunkba való beletörődésnek érzetem, s féltém, hogy megnyomorítom velük a leendő könyvtárakat. Annak ellenére, hogy ma sem érzem normáinkat kielégítőnek, különösen, ha arra gondolok, hogy a figyelembevételükkel készült könyvtáraink programjából is lefaragtak mindig 20—25 százalékot, el kell ismernem, hogy ezek a normák mégis jelentős húzóerőt képviselnek. Például az egykori 20—25 m² alapterületű falusi könyvtárak helyére ma már 100—300 m²-es könyvtárak léptek.

— *Beszéltünk már visszhangtalan értekezletről és egyöntetűen jól fogadott publikációról. Melyik Sallai-írás váltotta ki a legerősebb visszhangot, a legnagyobb vitát?*

— Kétségtől az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács Békéscsabán 1968-ban tartott ülésére előterjesztett trendtanulmányom. A mindössze néhány példányban készült kéziratot munka nagy vihart kavart, pedig úgy érzem, hogy csupán azt írom meg benne, ami már úgyis a „levegőben lógott”, és amit a könyvtáráépítés új gyakorlata egyébként is igazolt. A heves vitában a régi népkönyvtári felfogás — illetve annak reformista, Walter Hofmann-féle változata — ütközött össze az általános könyvtári — public library — felfogással. Nem is kell mondanom, hogy a könyvtárosok túlnyomó többsége mellém állt, a tudományos könyvtárosok közül elsősorban Csúry István, Szentmihályi János, s úgyszólván valamennyi közművelődési könyvtáros, élükön Takács Miklóssal. Bár a tanulmány mindmáig kéziratban maradt, a III. országos könyvtárügyi konferencia közművelődési

könyvtárakra vonatkozó határozatait nagy mértékben befolyásolta.

— *Szó esett már arról, hogy Sallai Istvánt népművelői munkásságáért hívták meg a falusi iskolából a fővárosba, a Népművelési Minisztériumba. Vállalja-e ma a „népművelő” jelzőt?*

— Népművelőből lettem könyvtáros, és máig népművelési ember maradtam, a szűk körűen vett könyvtári nézőpont helyett mindig szélesebb, teljesebb távlat meglátására törekedtem. Ma a közművelődés elmélete széles körű, nyitott, olyan megközelítést tesz lehetővé, melyet el lehet fogadni. A gyakorlatban, a megvalósításban azonban ez a széles kör általában leszűkül. Ha megnézzük egy falu közművelődési viszonyait, találunk benne egy könyvtárat és egy művelődési ott-hont, illetve házat, ezekre szűkül össze a közművelődés, ezeket nevezik közművelődési intézményeknek. Ez még nem is volna baj, de ha valaki be akarna menni a művelődési ház kapuján, mindjárt megkérdeznék, hogy melyik programra jött? A művelődési házak még ma is főként rendezvényi színterek, és kevésbé alkalmasak arra, hogy ott az emberek tetszésük szerint megjelenjenek, elidőzzenek, tájékozódjanak, véleményt cseréljenek, művelődjenek. Nem váltak — és ezen a módon sohasem válnak — közéleti fórummá. A néhány szakkör, klub a társadalomnak csak igen kis részét fogja át. Pedig éppen ez a szerepvállalásuk lehetne a társadalom atomizálódásának egyik ellenszere.

A könyvtárak előnye, hogy oda „meghívás” nélkül is be lehet menni. Ezt dokumentum-bázisuk teszi lehetővé, a könyvek, folyóiratok, újabban a hanglemezek, amelyeket bármikor bárki használhat. A könyvtárak azonban rendezvényi szempontból szűk körben mozognak. Az ideális megoldás az lenne, ha a könyvtárra — vagyis a dokumentumgyűjteményre — épülne rá a művelődési ház, a könyvtárból fejlődne ki a művelődési ház. Újabban vannak már ilyen irányú biztató kísérletek, például a lágymányosi, részben a Pataky István művelődési házban, s különösen az újjalotai terv teremthette volna meg a szintézist. Az országos helyzetet azonban nem ezek jellemzik. Az új kezdeményezés ugyanis egészen más, mint a korábbi társbérlet, a művelődési házba helyezett könyvtár volt — ilyen például az angyalföldi József Attila Művelődési Házba került Szabó Ervin könyvtár. Az új, a dokumentumhasználatra épülő művelődési ház létrejötté a szemlélet gyökeres megváltozását is feltételezi.

— *Említettük már, hogy Sallai István pályafutását tanítóként kezdte. Ma nevelőnek tartja-e magát?*

— Igyekeztem az maradni. Már legelső munkáim is, mint például „A könyvtári munka albuma”, melyet 1953-ban Gerő Gyulával közösen készítettünk, és a könyvtárak kezeléséről szóló különféle útmutatók mind azzal a céllal készültek, hogy a pályakezdő könyvtárosokat a mesterség elemeire tanítsák. „A könyvtári munka (üzemi és falusi könyvtárakban)” c. könyvemet 1953-ban szintén azzal a céllal írtam, hogy a kezdő falusi és üzemi könyvtárosok számára megkönnyítsem az első lépéseket. Amikor már némi tapasztalatra tettem szert, Sebestyén Gézával közösen megírtuk „A könyvtáros kézikönyvét”, amely először 1956-ban, másodszor pedig 1965-ben jelent meg. Ugyancsak vele együtt könyvtártani tanácskönyvet készítettünk a felsőfokú tanítóképzőkben tanuló népművelő-könyvtárszalkos hallgatók számára. Ezt ma is használják.

— *Örülneék, ha írásai mellett — most, hogy hivatali gondjai kevesbedtek — élőszóval is oktatná az új könyvtáros nemzedéket. Publikációira visszakanyarodva azonban szeretném, ha elmondaná, mit tart szerteágazó témájú írásai között, egy-egybefoglaló alapgondolatának?*

— Könyvekre mindig szükség volt, ez nyilvánvaló. Ehhez hozzáteszem: ma már mindenféle információhordozóra szükség van. Korunkban a magában álló könyv már egyáltalán nem elég, a legszorgalmasabb könyvgyűjtő magánkönyvtára is csak a kiegészítő kézikönyvtár szerepét töltheti be az illető szempontjából is. A világra zúduló információkban való eligazodáshoz, a gyorsan változó tudáskövetelmények kielégítéséhez ma már minden egyes embernek szüksége van a közösségi könyvtárainra ugyanúgy, mint a régebbi korok kutatóinak. Még hozzá olyan könyvtárakra, amelyekben az irodalomhoz ugyanolyan közvetlenül juthat hozzá, mintha az a dokumentum a sajátjában volna. E hatalmas könyvtömegnek a tartalomjegyzéke a katalógus. Bármelyik könyvtár azonban csak része lehet egy nagyobb rendszernek, amelynek révén az irodalom egészéhez mindenki bárhol könnyedén hozzájuthat. E rendszer tartalomjegyzéke már a bibliográfia, illetve a jövőben az elektronikus adattároló berendezés. Sente Ferenc találó meghatározásával élve a könyvtár a közösség dolgozószobája, s ehhez csak annyit tehetek hozzá, hogy a közösség jellege következtében nemcsak az egyéni, hanem a közös munka, tehát a kollektív tanulás szintere is, s emellett vitafórum és közéleti színtér.

— *Ha a mai magyar könyvtárügyet összességében kellene jellemeznie, mit ítélné kiemelkedőnek, példamutatónak? Mire lehetünk büszkéek?*

— A legfontosabbnak tartom annak a szemléletnek a diadalra jutását, mely nem von éles határt a tudományos és a közművelődési könyvtárak között. Egészeben Szabó Ervin tanítását tettem magamévá, s annak gyakorlati megvalósítását tekintettem célnak és hivatásomnak. Ezen elv megvalósításaként pedig a nagy városközponti (megyei) könyvtárak létrejöttét. Ezek az intézmények ma már léteznek, többé-kevésbé az önálló tanulás iskolái, s némelyikükben olyan könyvtárosegyüttesünk van máj, amelyre méltán lehetünk büszkéek. Ezek a könyvtárak arra is alkalmasak, hogy elszajfíttassák használóikkal az önálló ismeretszerzés módszerét. S ha bizonyos vonatkozásban fogyatékosak még e könyvtárak, s elégedetlenek is vagyunk velük, mégis nyugodt szívvel mondhatom, hogy mint intézménytípusok néhány szocialista ország könyvtárügye számára példaként szolgálnak.

— *S mivel nem lehetünk megelégedve?*

— Talán a legkevésbé azzal vagyok megelégedve, hogy a könyvtárak még a mai napig sem tudták kivívni a társadalom tudatában azt a helyet, amely fontosságuk alapján méltán megilletné őket. A sokszor délibábos, fesztiválos, zászlólengetéses, sok költséget emésztő megnyilvánulások, látványosságok helyett inkább azt kívánám, hogy a komolyabb — s főleg a korszerű elveken nyugvó — tanulás kapjon nagyobb hangsúlyt. Ennek szükségszerű következménye lenne, hogy a könyvtárügy művelődéspolitikánknak jobban az előterébe kerülne.

— *Befejezésül: most milyen munkán dolgozik?*

— Legutoljára az egyetemi könyvtárak építési normarendszerére tettem javaslatot. Remélem, ezek a normák is hozzájárulnak majd ahhoz, hogy a könyvtárépületek szempontjából — kevés kivétellel — nagyon is elmaradott egyetemi könyvtárügyünk méltó helyet kapjon az egyetemi oktatás rendszerében. A távoli jövő reménye pedig, hogy azok az értelmiségiek, akik modern egyetemi könyvtárat használnak, mint későbbi vezetők nagyobb igénnyel lépnek fel a könyvtárakkal szemben.

Végül: Azt kell látnom, hogy az annak idején újak vélt megállapítások ma már jórészt közhelyé váltak. Van ebben valami jó is. Ez annak a jele — legalábbis úgy érzem —, hogy többé-kevésbé átmentek a könyvtárosok tudatába. Jó érzés ez is.

— *Bizonyára a legjobb, amit alkotó könyvtáros elérhet. Köszönöm a beszélgetést.*

Katsányi Sándor

A képi ábrázolás szerepe a helyismereti munkában

Néhány év óta rendszeressé váltak azok a tanácskozások, konferenciák, amelyek egy-egy időszéri helyismereti kérdés megtárgyalását tűzik napirendre. A konferenciák rendezői, a Könyvtárosegyesület bibliográfiai szakbizottsága és a Könyvtártudományi és Módszertani Központ az előző konferencia résztvevőinek javaslatára — a képi ábrázolások helyismereti szerepéről, az ezzel kapcsolatos elvi és gyakorlati kérdésekről való eszmecsere-t tartották a soron következő legfontosabb feladatnak. A konferencia házigazdájának tisztelt a Pest megyei Könyvtár vállalta, a tanácskozásra 1976. november 26—27-én került sor, Szentendrén.

Az első előadást *Berza László*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteményének vezetője tartotta, aki a nyomtatott forrásokban felfedezhető képi ábrázolások tudományos és gyakorlati jelentőségére hívta fel a figyelmet. Vázolta a képi ábrázolások iránt megnyilvánuló társadalmi igények változásait, s foglalkozott azokkal az információelemekkel, amelyeket ezek a források nyújtanak, nyújthatnak. Előadásának középpontjában azonban az a kérdés állt, hogyan értékesíthetők, hogyan dolgozhatók fel ezek a források; milyen könyvtári eszközök állnak rendelkezésünkre ahhoz, hogy ezek az információk ne vesszenek el. *Berza László* fejtegetéseinek háttérét természetesen az adta, hogy a Budapest Gyűjtemény hatalmas és jól feldolgozott képanyaggal rendelkezik, tapasztalatai mindenképp megérték arra, hogy közkinccsé legyenek, segítsék az e téren hátrányban levő helyismereti gyűjteményeket s azokat a könyvtárosokat, akik bár képekkel foglalkoznak, helyi hagyományokra, kiterjedt gyűjteményre nem támaszkodhatnak.

Rózsa György, a Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnokának osztályvezetője a metszetekkel foglalkozott előadásában. Ma már számos könyvtár rendelkezik metszetgyűjteménnyel, az ezekkel való bánásmód azonban sajátos ismereteket, a könyvtárosok többsége számára ismeretlen problémákkal való szembenézést követel. *Rózsa György* számos új információt tartalmazó előadása magas szinten összegezte a témakör kérdéseit, sajátosságait, és utalt a legfontosabb szakirodalomra is. *Újszászy Kálmán*, a Tiszáninneni Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményeinek igazgatója egy mintaszerűen szervezett és feltárt képgyűjteményt ismertetett, beszámolt az ott folyó munkáról, a különböző egységek megteremtésének és fejlesztésének gondjáról-bajáról, az értékesíthető tapasztalatokról.

A felszólalók többsége speciális problémákról, munkaszervezési és egyéb gondokról beszélt, s annak az óhajának adott hangot, hogy készüljön olyan módszertani kiadvány, amely segítségére lehet a képgyűjtemény, képkatalógus, képbibliográfia fontosságát felismerő, de megteremtésében, fejlesztésében segítségre szoruló könyvtárosoknak. A legkülönbözőbb könyvtárak helyismereti munkával foglalkozó munkatársai ismertették a náluk folyó munkát, s cseréltek egymással tapasztalatot.

A beszélgetés és a vita során felmerültek a közgyűjteményi együttműködés kérdései, a gyűjtőkörök elhatárolásának elvi problémái is. Kiemelkedően sokan foglalkoztak a központi feldolgozás kérdéskörével: nyilvánvaló, hogy ilyenre a képek vonatkozásában is szükség van. Meglehetősen élesen vetődött fel az a kérdés is, hogy a számos feladatot vállaló, rendkívül sok irányú tevékenységet folytató helyismereti munkatársak sok szempontból hátrányos helyzetben vannak a könyvtárakban. Jelenleg — úgy tűnik — nincs kellőképpen tisztázva a helyismereti gyűjtemény könyvtáron belüli helye, szerepe. Hiányzik annak felmérése is, hogy milyen követelmények támaszthatók a helyismereti munkát végzőkkel szemben, valamint milyen feltételek szükségesek a színvonalas, korszerű gyűjteményépítéshez.

A konferenciának így nemcsak az a haszna volt meg, hogy az adott területet alaposan felmérte, de általánosabb problémákra is rámutatott. Mindez természetesen tükröződik a konferencia ajánlásaiban is, amelyek nemcsak az előadások és a vita tanulságait összegzik, hanem bizonyos programot is adnak.

(V. K.)

AJÁNLÁSOK

A képi ábrázolás szerepe a helyismereti munkában címmel megrendezett konferencia szervesen kapcsolódott a helyismereti források feltárással, a feltárt adatok szétsugárzásával stb. foglalkozó előző tanácskozásokhoz. A konferencia a következő ajánlásokat fogadta el:

1. A tanácskozás résztvevői egyöntetűen úgy vélik, hogy a képi ábrázolások, akár nyomtatott, akár metszet vagy egyéb formában készültek, elsődrendű jelentőségük általában a történeti, de különösen a helytörténeti kutatásban, az oktatásban, egyáltalán a közművelődésben, az ismer-

retterjesztésben, a gyakorlati életben, és a tömegkommunikációban. Alapvető feladat tehát, hogy a helyismereti gyűjtemények tervszerűen gyűjtsék, feldolgozzák és feltárják a képi anyagot. Mindenképpen szükséges ez a területi kötöttségű és a megyei könyvtárakban, de ajánlatos a „B”-típusú könyvtárakban is.

2. A megyei könyvtárak általában csak a helyi vonatkozású könyvek, periodikumok feldolgozására vállalkozhatnak. Az országos folyóiratok, sajtótermékek központi feldolgozása viszont nélkülözhetetlenül szükséges. A konferencia javasolja a KMK-nak, hogy a retrospektív központi feldolgozás módját, módszereit dolgozza ki, s tegye meg a kellő lépéseket megindítására. Egyúttal kéri az MKE Bibliográfiai Szakbizottságának vezetését, hogy ismételten hívja fel az OSZK igazgatóságának figyelmét a helyismereti gyűjtemények támogatásának szükségességére, különös tekintettel a periodikumok kurrens központi feldolgozására.

3. A képek helyismereti jellegű feltárása több módon történhet: képkatalógus segítségével, bibliográfiában, folyóiratrepertóriumban, eseménynaptár, bibliográfia vagy életrajzi lexikon részeként stb. A konferencia résztvevői a képkatalógust és a képbibliográfiát tartják a legfonto-

sabb feltárási és tájékoztatási formának, de javasolják, hogy az illetékes szakemberek dolgozzák ki a képekkel kapcsolatos gyűjtési munka alapelveit. Készüljön olyan módszertani útmutató a témáról, amely a legfontosabb irodalomról is tájékoztat. A konferencia e munka vezetésére Berza Lászlót, kiadására a KMK-t kéri fel.

4. A képekkel való foglalkozás bizonyos speciális ismereteket kíván a könyvtáros-tól. A konferencia javasolja, hogy a KMK szervezzen tanfolyamot a képekkel foglalkozó könyvtárosok számára.

5. A konferencia áttekintve az eddigi — az általános kérdések mellett elsősorban konkrét problémákkal foglalkozó — tanácskozások tanulságait, javasolja, hogy figyelembe véve a helyismereti munka mai helyzetét, és az iránta egyre növekvő mértékben megnyilvánuló társadalmi és tudományos igényt, a legközelebbi konferencia foglalkozzék a helyismereti gyűjtemények, a helyismereti munka alapelveivel, helyével, szerepével és jelentőségével, határozza meg e munka aktuális feladatait és feltételeit.

6. A konferencia javasolja, hogy a jelenlegi tanácskozás anyagát a KMK mielőbb jelentesse meg.

Csúry István
az MKE Bibliográfiai Szakbizottságának
elnöke

Bereczky László
A Könyvtártudományi és
Módszertani Központ osztályvezetője

Raktárak Dexion-Salgó elemekből

Az Anyagmozgatási és Csomagolási Tanácsadó Iroda 1969-től kezdve foglalkozik raktári berendezések, köztük könyvtárak, levéltárak, irattárak, múzeumi raktárak tervezésével. Azóta a Tanácsadó Irodában évente körülbelül 15—20 berendezés terve készült el, és a felépített létesítmények száma sem kevesebb. Az Iroda az általa készített tervekben a Salgótarjáni Kohászati Üzemekben gyártott Dexion-Salgó perforált elemek alkalmazását javasolta, ezek felhasználásának lehetőségeit a megépített berendezések példáján mutatjuk be.

A Nyíregyházi Levéltár raktári berendezései

A Nyíregyházi Levéltár berendezései jó példák arra, hogy a legegyszerűbb

szerkezetekkel is kialakítható a megfelelő raktár.

A berendezések alaptípusa a Dexion-Salgó polcos állvány. Oszlopai perforált profilok, a polcok sajtolt acél polclemek, lekerékeltett szélekkel. A polcok mélysége 229 mm, 305 mm, 385 mm, 462 mm, illetve ezek kétszeresei. Az állvány-oszlopokon a lyukak egymástól való távolsága 19 mm, így a polcosztás változtatásával jó függőleges helykihasználás érhető el. A polclemek „vastagsága” 38 mm.

A könyvtári raktárak — sőt általában a raktárak — legfőbb jellemzője a rendelkezésre álló alapterület kihasználtsági foka. Ez az érték polcos állványok esetén legfeljebb 40—50 százalék lehet, aminek megközelítése vagy elérése csak úgy lehetséges, hogy a kiszolgáló utak széles-

Az OMKDK Nagytétényben, egy műemléképületben kialakított háromszintes raktára

ségét a lehető legkisebbre méretezzük, esetenként akár 80 cm-nél sem nagyobbra. Természetesen figyelembe kell vennünk az anyagok mozgatásához szükséges hely igényét is.

Az állványok magassági méreteit a forgalom nagysága, a helyiség belmagassága, az elhelyezendő rakományok mérete, az ún. kezelési magasság és a tárolás módja határozza meg. Számunkra a kezelési magasság a leglényegesebb. Ez az a „holttér”, amely a kiadvány és a fölötte levő polc között marad. Nem szabad megriadni attól, hogy a lehető legkisebb legyen ez az érték, akár 2 cm is. A kezelési magasság jó vagy rossz megválasztása tíz- és tízméternyi anyag tárolási lehetőségét vagy e lehetőség elvesztését okozhatja.

A Nyíregyházi Levéltár berendezéseinek kialakításakor a tervező figyelemmel volt ezekre a szempontokra. Újra és újra le kell azonban írunk, hogy *a könyvtáros és a levéltáros ne hagyja magára, pontosabban szabadjára a tervezőt, hanem már a kezdet kezdetén adja kezébe a szükséges segédleteket*, de legalábbis közölje vele a tárolással kapcsolatos elképzeléseit és igényeit.

Az OMKDK nagytétényi könyvraktára

A nagyobb belmagasságú helyiségek jól kihasználhatók többszintes raktárak létesítésére. Ha lehetőség adódik rá, helyezzünk egymás fölé két egyszerű raktárt, alakítsunk ki járófelületet és tegyük lehetővé a felső szintre való feljutást.

Az Országos Építésügyi Szabályzat szerint galériás raktárberendezés akkor létesíthető, ha minden szinten el tudjuk érni a szükséges *minimális belmagasságot, amely állandó tartózkodási helyiség* esetében 2,65, ideiglenes tartózkodási helyiség esetében pedig 2,40 m.

A galériás állványrendszer alaprajzi elrendezése sokkal nagyobb gondosságot követel, mint a földszintes raktár elrendezése. Különös figyelmet kell fordítani a lépcső vagy lépcsők elhelyezésére és kialakítására.

Az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ 1971-ben megkapta a nagytétényi zsinagóga műemléképületét, melyet könyvraktárként kívánt használni. Az épület nagyméretű belső tere és műemlékjellege nehéz feladat elé állította a tervezőket. A felépítendő szerkezetnek olyannak kellett lennie, hogy a

teljes belső tér gazdaságosan kihasználható legyen, ugyanakkor annyira legyen merev, hogy a határoló építészeti falakhoz ne érjen hozzá. A tervező a raktárt 3 tárolási szinttel alakította ki, s jól kiaknázza az építészeti adottságokat, felhasználta az eredeti lépcsőházat, a második és harmadik szint megközelítését pedig a karzatról tette lehetővé.

A könyvraktár tároló- és tartószerkezetét polcos állványok alkotják. Ezeket egyszerre 70 ezer fordítást, 37 ezer könyvet és 450 fm folyóiratot lehet elhelyezni. A járószintek terhét is az állványok hordják. A járófelületet Dexion-Salgó-acélrácsok képezik. Teherbírásuk: 200 kp/m². A teljes szerkezet felépítése másfél hónapig tartott.

A könyvraktári berendezés jól betölti feladatát, egyszerű és olcsó megoldása következtében nagy mennyiségű anyagot tárolhat. Az építésztervezőknek azonban nagyobb gondot kellett volna fordítaniuk az épület klímaberendezéseinek kialakítására, s nemcsak a fűtést kellett volna jól megoldaniuk, hanem a szellőzést is.

Az Országos Hadtörténeli Intézet térképtára

A Hadtörténeli Intézetnek hosszú idő óta nagy gondot okozott a térképek biztonságos és gazdaságos tárolása. A helyzet az állomány folyamatos gyarapodásával csak romlott. A tekercsben történő tárolás nagyon helyigényes volt, és az áttekinthetőséget is rontotta.

A megoldást a térképlapok méretének megfelelőre kialakított, sűrű polcosztású, 2,20 m magas Dexion-Salgó-állványok hozták meg. A 100 mm-es polcosztás lehetővé tette az állomány megfelelő elhelyezését, a könnyű és gyors hozzáférhetőséget valamennyi darabhoz. A por elleni védelem eszköze az állványok homlokoldalán levő, harmonikaszerűen felhajtható fedőlap. Ezen elhelyezhető valamennyi jelzet, illetve regiszter is.

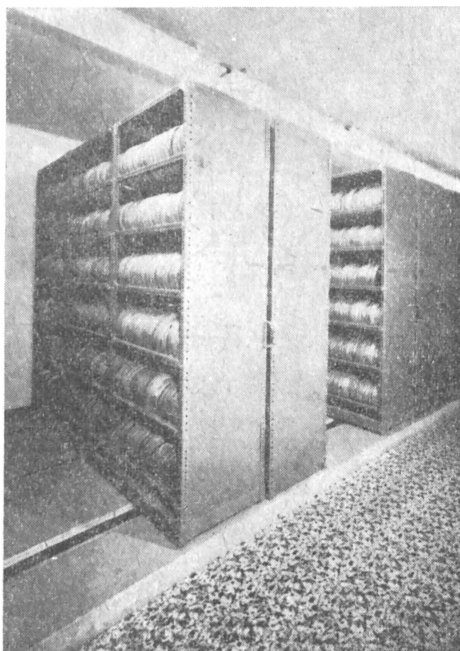
A TV Híradó filmarchívuma

A Magyar Televízió a Híradó filmállományának tárolására Dexion-Salgó gördíthető állványokat alkalmaz. Az állványok „polcai” 2X310 mm mélységű és 920 mm hosszú rekeszek, melyekbe a dobozok két oldalról helyezhetők be. Egy-egy gördülőkeretre — mely 2760 mm hosszú — egy 3 mezős állványt helyeztek. Az állványok mozgatása kézi erővel történik. Az egy-egy polcra helyezhető 80 kp teher figyelembevételével a mozgatáshoz 15 kp nagyságú vízszintes erőre van szükség.

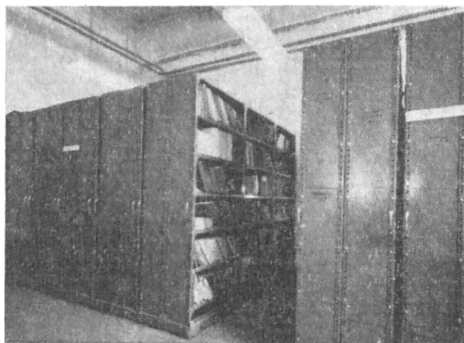
A helyiség hosszmérete viszonylag sok állvány elhelyezését tette lehetővé. A

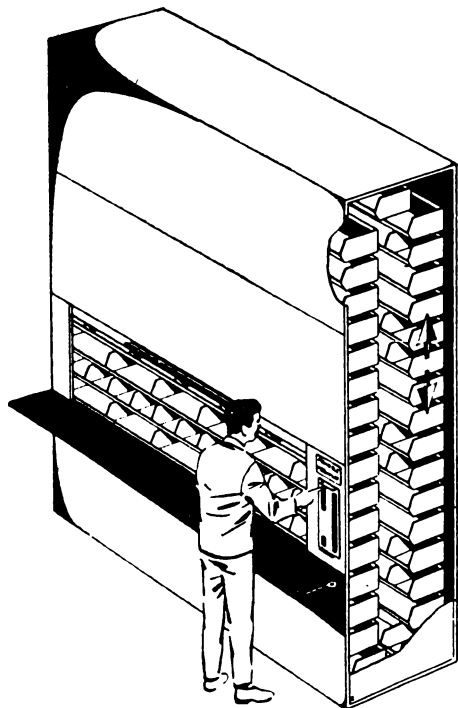
Az Országos Hadtörténeli Intézet térképtára

Gördülő állványzat a Televízió Filmarchívumában

A MALÉV könyv- és irattára

Körforgó irattároló

könnyebb hozzáférhetőség érdekében a hat gördíthető állványból álló egységhez kezelőfolyosó tartozik, mely után rögzített állvány következik, majd újabb hatos egységgel folytatódik a raktár. Az állványok oldalára kerültek az azonosításhoz szükséges jelzetek; ezek a hosszanti fő kezelőfolyosóról jól láthatók.

A MALÉV irat- és könyvtára

Az előbbiekhöz hasonló felépítésű. Itt a könyvek tárolására jobban megfelelő acélpolcos állványok kerültek — az előbbi keretek helyére — a gördíthető alapkeretekre. Az állványok mozgatója

ugyancsak kézi erővel történik. A biztonságos kiszolgálás érdekében a szerkezet sínrendszere a padlóba van süllyesztve. Itt két gördíthető állványhoz egy kiszolgálófolyosó, valamint egy fix állvány, illetve egy ütközősor tartozik.

A könyvtár kialakításakor a helyiség padlózását, a sínrendszer elkészítését az állványszerkezetet gyártó cég végezte, mert a sínrendszerre ható mintegy 1 Mp/fm nagyságú terhelés erős alapozást is igényelt. A szokásosnál nagyobb költség indokolt volt, mivel ezzel a kialakítással a hagyományos tárolásnál mintegy 30 százalékkal nagyobb területkihasználást értek el.

Mint az előző néhány példából kiderült, az irattári-levéltári-könyvraktári tárolás ma leginkább elterjedt eszközei a polcos állványok, akár egyszerű alacsony állványokként, akár többszintes galériás vagy gördíthető tárolóállványos raktárként alkalmazzuk is őket. Ezek a tárolási rendszerek képezik a hazai viszonyok között gazdaságosan kivitelezhető könyvraktártípusokat.

A kézi kiszolgálású állványos rendszerek használata időigényes és fárasztó fizikai munkát követel. Könnyen kezelhető, kis területen is nagy mennyiségű anyag tűzbiztos tárolását teszi lehetővé a *körforgó irattároló*, melynek polcai mindkét irányban körbeforgathatók és automatikus választóberendezéssel is felszerelhetők. (5. kép.) A fejlődés iránya itt is — mint a többi raktártípusnál — a magasraktárakhoz és a felrakógépekhez, majd az automatizált tárolókhoz vezet.

Az automatizált iratszállító berendezéssel is összekapcsolt automatizált irattároló az egész intézményre kiterjedő összetett rendszerre is fejleszhető, miáltal növelni lehet a rendszer gyorsaságát, megbízhatóságát, csökkennek a munkaterületek, és az ügyfelek is sok időt takaríthatnak meg.

Cseh Gábor — Kucsera Lajos

A szerkesztőség szükségesnek tartja megjegyezni, hogy a Dexion—Salgó elemek eredetileg nem könyvtári célra készültek, és a kifejezetten könyvtári állványokhoz viszonyítva hátrányos tulajdonságaik is vannak. Ilyen az a körülmény, hogy a polcokat tartó szögacél-váz sarkaiba a könyvek „befekszenek”, ezért minden polc mindkét végén 4—4 centiméteren csak oly módon lehet hozzáférni az odakerülő kötetekhez, hogy a mellettük állókat kiemelve helyet csinálunk a kisedéshez. A polcok szerkezeti vastagsága a megszokottnak kétszerese, ami szintén helyvesztéséget okoz.

Kölcsönözzön-e lemezeket a zenei könyvtár?

Hozzászólás Gyimes Ferenc cikkéhez

Minden új könyvtári szolgáltatás bevezetésekor szinte ugyanaz a jelenség ismétlődik meg: a megőrzés kizárólagos szempontja megütközik a használók érdekével, azaz a könyvtárosi kényelem és biztonság érdekei a nagyobb fáradságot és kockázatot vállaló, a használók érdekeit szem előtt tartó szándékokkal. Példáért nem kell visszamennünk a könyvtártörténetnek ahhoz a korszakához, amikor a vagyont érő könyveket leláncolták, sem a múlt századba, amikor a zárt raktár hasonló szerepet töltött be, mint korábban a lánc. Elég csupán a néhány évvel ezelőtt nálunk lezajlott szabadpolc-vitára visszapiantanunk.

Az effajta összeütközések során ritkán hangzik el az új kifejezett tagadása. A szabadpolc ellenzőire is inkább a túlzott aggályoskodás volt a jellemző. A könyvek elveszésétől való aggodalmon kívül leginkább a könyvtár nevelő funkciójának féltése szólt meg. „A szabadpolcos megoldás... bizonyos mértékig megnehezíti az ajánlást”... „a könyv megtekintése alig mond többet, mint a címe a katalógusban”... „a feltételek megte-remtésének akadályai is óvatosságra készítettek.” (L. a Könyvtáros 1959. 5. számában közölt összefoglalót.)

A kölcsönzés elutasítása visszalépés

Gyimes Ferencnek *Hanglemezek a közművelődési könyvtárakban* című, egyébként jó szándékú és a kellő szakismeretet sem nélkülöző cikkében (Könyvtáros, 1976. 11. sz.) az említett aggályok szinte kísértetiesen megismétlődnek. Cikke a hanglemezek kölcsönzését és szabadpolcos tárolását érinti, és mindkét kérdésben elutasító álláspontot képvisel.

Jellemző a cikk gondolatmenetére, hogy amint „gázt ad”, anélkül hogy megvárna a nekilendülést, nyomban „le-nyomja a fékpedált” is. Egy példát idéz- nek ennek bizonyítására: „Némely könyvtár — például a miskolci városi Szabó Lőrinc Könyvtár is — teljes állományát (kölcsönzési lehetőséggel) az olvasók rendelkezésére bocsátotta. Eddigi tapasztalataik szerint a hanglemezek ál- laga nem romlott oly mértékben, ahogy a szolgáltatás ellenzői megjósolták.” Íme a „gáz”, de rögtön jön a „fék” is, mert így folytatja: „Mégsem érthetünk egyet azzal a nézettel, amely az olvasók igényeinek messzemenő kielégítésére hi- vatkozva muzeális értékű, pótolhatatlan lemezeket is kölcsönözne.”

Világos, hogy senki sem követeli a muzeális értékű, pótolhatatlan lemezek kölcsönzését. A könyvtári gyakorlat a hagyományos könyvtári állománnyal kapcsolatban már régen eldöntötte ezt a kérdést a prézens és a kölcsönzésre szánt állományrészek különválasztásával. A megőrző feladatkörű, a kutatást szolgáló könyvtárak egyebek között azért külön-ültek el, hogy főképpen a közművelő- dési könyvtárakat — amennyire ez ész- szerűen lehetséges — tehermentesítsék a megőrző feladattól. Amikor tehát arra törekszünk, hogy a tudományos és a köz- művelődési könyvtárak közötti szakadék a lehetőségekhez képest szűnjön meg, a megoldási mód semmi- esetre sem lehet az, hogy a közművelődési könyvtár a tudományos könyvtárak egy bizonyos gy- akorlatát a kölcsönzést korlátozó érte- lemben vegye át.

A közművelődési könyvtáraknak — ke- vés kivétellel — nem az a feladatuk, hogy „archiváljanak”. Még inkább vonat- kozik ez a hanglemezekre. A hangrög- zítő technika eddig is olyan rohamosan fejlődött, hogy például a régebbi, 78-as fordulatszámú hanglemezek őrzése — a nem kifejezetten muzeális értékeket ar- chiváló könyvtárban — ma már értele- mét veszítette.

Ne konzerváljuk az elmaradottságot

A hanglemezkölcsönzést a szerző telje- sen elutasítja. Indoka: a használtakat nem érdemes kölcsönözni, a hazai gyárt- mányúak sem rendelhetők meg pótlólag és minden esetben, még kevésbé a ba- ráti országokból származók. Sajnos, a cikk ahelyett, hogy ellátottságunk javu- lásáért küzdene, beletörődik szegénysé- günkbe, sőt azt igazolja.

A szabadpolcra történő áttérés idején is szinte reménytelennek látszott a jobb ellátás megvalósítása. Azóta azonban ál- lománygyarapítási kereteink három- négyszeresre emelkedtek, s az addig elég- nek vélt 20—30 négyzetméteres falusi könyvtári alapterületek 100—300 négyzet- méterre növekedtek. A külföldi példák bizonyossága szerint, ami itthon ma még borzogatja némelyik könyvtáros idegeit, az a nálunk fejlettebb országokban már magától értehető gyakorlat. Nézzük pél- dául az NDK könyvtárait! Ott, ahol ze- nei részleg van, a hanglemezeket köl- csönzik is. Például a berlini Városi Köz- ponti Könyvtárban több mint tízezer hanglemez van, s ennek kétharmadát

kölcsönzik, csak egyharmada tartozik a prézens állományba. Angliában és a skandináv országokban is általános gyakorlat a hanglemezkölcsönzés. Az egész problémát megoldja ugyanis a kellő beszerzési példányszám. A magyar zenei részlegekre vonatkozó két felmérés (1971 és 1973 végén) adataiból kitűnik, hogy a 20 nagyobb vidéki könyvtárunk évi gyarapodása átlagosan 175 hanglemez. Mivel a magyar könyvtárak általában csak komoly zenei műveket gyűjtenek, a több példányos beszerzés nem elérhetetlen vágyálom.

A cikk retrográd álláspontot képvisel, mert ahelyett, hogy korszerű megoldásokat javasolna, a legolcsóbb és egyben a legkényelmesebb megoldás mellett foglal állást, s mindezt „tudományos igényességgel” indokolja. A magyar könyvtárügynek pedig az a legfőbb ereje, hogy volt és van bátorsága törekvéseit más országok fejlettebb gyakorlatához igazítani.

Ami pedig a hanglemezek — esetleg szabadpolcon is történő — tárolását illeti, abban — mint a cikkíró mondja — „teljes az egyöntetűség”... „Szinte egyöntetűen a méret szerint újrakezdett folyószámos (numerus kurrens) raktározási eljárást alkalmazzák.” Indokolás: „...nem látjuk értelmét, hogy csak az állomány egy részét tegyük közvetlenül hozzáférhetővé. Egyébként, ha csak az

újabb szerzeményeket tesszük szabadpolcra, az 50—100 frissen beérkezett lemez számára felesleges bármiféle szakrendi felállítás”... „Az igényes zenehallgató ugyanis a katalógusból választ”... „A hangtárolás... közreműködését kiiktatni vétek.” Szerinte a nyílt rendszer csak is „erőszakolt” lehet. A ma már létező modern megoldás helyett inkább a borító kézbe adását tartja megengedhetőnek. „Megnyomunk egy gombot, akkor kiugrik egy másik gomb” — mondhatnánk Karinthy után szabadon. Azaz a közvetlen hozzáférhetőség helyett közbeiktatott lépcsőfok, holott az a cél, hogy a használó a kiszemelt hanglemez a helyszínen minden további nélkül meghallgathassa.

Pedig van modern megoldás is. Ezúttal hadd hivatkozzunk csak Urbán Lászlónak az elmúlt évben Budapesten megrendezett svéd könyvtári bútorkiállításról szóló ismertetésére, mely a Könyvtárosnak éppen abban a számában jelent meg, melyben Gyimes Ferenc írása.

Gyimes Ferenc cikke megoldási javaslatok helyett csupán aggályokat fejez ki. Ismerve azonban a szerző felkészültségét, azt várjuk, hogy aggályoskodó „előzetes”-ét kövesse a modern, esetleg külföldi gyakorlatot és megoldási javaslatokat is tartalmazó cikke — például a jelzetelestről, a csoportosításról, a helyigényről stb.

Sallai István

Nyugtalanító számok a borsodi tanácsai könyvtárak működési feltételeinek alakulásáról

Borsod megye 365 települése közül 359-ben van tanácsai könyvtár. 1967-ben a megyei könyvtár megvizsgálta, milyen a tárgyi és a személyi adottságok ezeknek a településeknek a könyvtárait. (Az 1967-es felmérés legfontosabb adatai, összehasonlítva egy másfél évvel később lefolytatott vizsgálódásával, a Könyvtáros 1970 júliusi számában megjelent cikkünkben olvashatók.)

Most, 1976-ban ismét felmérő ívet küldtünk ki minden könyvtárba, hogy megtudjuk, mennyire javultak az elmúlt tíz évben a tanácsai könyvtárak működési feltételei. Az új könyvtári törvény is kötelez bennünket a hálózat alapos megismerésére, mert csak a tények birtokában tudunk jól indokolt javaslatot tenni a fenntartó tanácsoknak.

Néhány elgondolkasztó jelenség

Vizsgálódásunk a tárgyi és a személyi feltételeken kívül kiterjedt a helybenolvasási lehetőségekre, a nyitvatartási időre, a könyvtárosgárda személyi összetételére, cserélődésére, a tiszteletdíjak alakulására és még sok részletkérdésre is, amelynek bővebb taglalására külön tanulmányban kerül sor.

Borsod megyében 1976-ban 436 könyvtári egységet tartottunk nyilván. Közülük 1 megyei, 4 városi, 7 járási, 14 önálló községi, 13 körzeti könyvtár. Ezekhez 144 fiókkönyvtár tartozik. A tiszteletdíjas könyvtárosok által vezetett községi könyvtárak száma: 169. Ezekhez 84 fiók kapcsolódik.

A megyében — Miskolcon kívül —

A Boldvai Községi Könyvtár

összesen háromszázhatvannyolc tiszteletdíjas könyvtáros tevékenykedik.

Az adatok tanúsága szerint a megyében 1976-ig 196 könyvtárban végeztek átalakítást, korszerűsítést, amely kisebb-nagyobb belső térbeli növekedéssel, illetve kényelmesebb, modernebb berendezés alkalmazásával járt együtt. Az elmúlt tíz évben, 1976-ig kifejezetten könyvtári célra csak a megyei, továbbá részben a kazincbarcikai, a baktakéki, a rakacai és a felszólcai könyvtár épült.

Borsod megyében voltak évek, amikor az egyedüli segítséget csak a 100 falu — 100 könyvtár, a Petőfi-emlékkönyvtár, valamint a Felszabadulási emlékkönyvtár mozgalom keretében nyújtott központi, illetve — részben — megyei támogatás jelentette. Így kerülhetett sor 28 könyvtárban átalakításra és korszerűsítésre. Ám a *Szakmai irányelvek*ben lefektetett követelményeknek csak a megyei, az emódi és részben a baktakéki könyvtár felel meg.

Az 1967-es felmérés óta javultak a szabadpolcos kölcsönzés, a helybenolvasás lehetőségei, de a fejlődés igen lassú.

A más célra is használt könyvtárak száma csökkent ugyan, de még mindig 115 a számuk; 142 könyvtárban zártpolcos kölcsönzés van, és 122-ben nincs lehetőség a helybenolvasásra.

Miskolc adatait figyelmen kívül hagyva megállapítható, hogy a könyvtárak 34,5 százalékában van zártpolcos kölcsön-

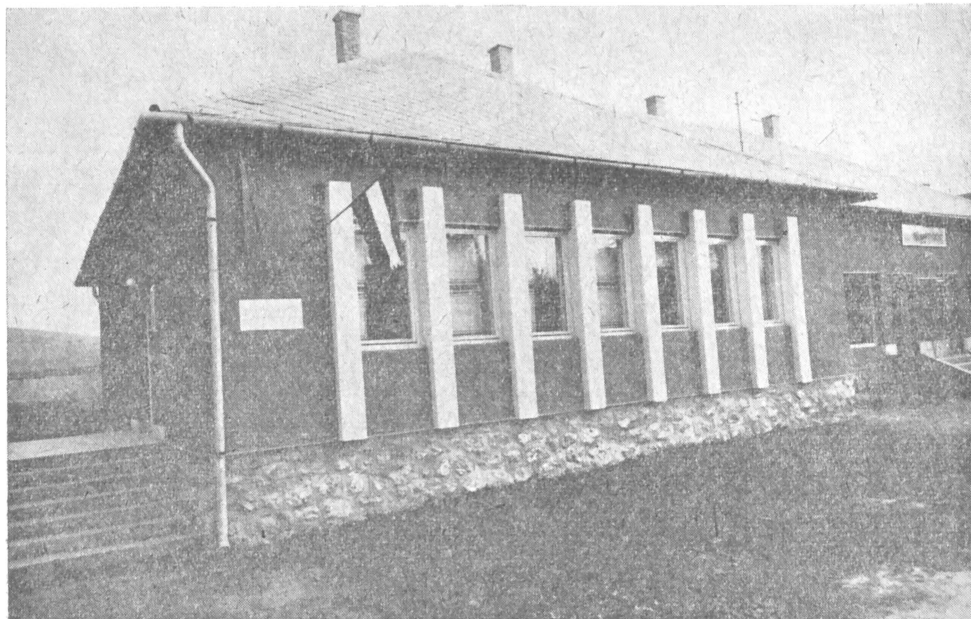
zés, 29,8 százalékában nincs helybenolvasási lehetőség, és a könyvtárak 28 százalékát használják más célra is.

Elgondolkodtató jelenség az is, hogy 76 könyvtárban szekrényekben vannak a könyvek. A legtöbb „szekrényes” könyvtár a sátoraljaújhelyi (35) és az edelényi járásban (26) található. Az encsi és a szerencsi járásban 5—5, a miskolci járásban 3, az ózdi, a mezőcsáti járásban 1—1 „szekrényes” könyvtárt tartunk számon — a mezőkövesdi járásban viszont egyet sem.

Nemcsak érdekes, hanem igen tanulmányos a felmérésnek az a része, amely a könyvtárak nyitvatartási és kölcsönzési idejét mutatja. A hálózatban 43 könyvtár hetenként csak 2 órában, 119 könyvtár pedig hetenként 3—4 órában áll a lakosság rendelkezésére. Természetesen ezek nem tudják betölteni azt a szerepet, amelyet létesítők nekik szántak.

Valamelyes fejlődés azonban tapasztalható, mert 1967-től 35,4 százalékról 21,2 százalékra csökkent a hetenként 1 napon kölcsönző könyvtárak száma, ugyanakkor ha lassan is, de emelkedett a 2 napon, illetve a több napon kölcsönző könyvtárak száma (43,5-ről 47,8-ra, a 6 napon át kölcsönzőké 2,2-ről 4,9 százalékra).

A kölcsönzési időnek és az adminisztrációs munkának a munkaidőhöz viszonyított aránya is kedvezőbbé vált; 5 járásban növekedett a kölcsönzési idő részaránya, s csak 3-ban csökkent. Hat já-

A „100 falu — 100 könyvtár” mozgalom keretében épült bódvalenkei könyvtár (Slezsák Imre felvételei)

rásban kielégítőek az arányok, csupán a mezőkövesdi és a sátoraljaújhelyi járásban kell felülvizsgálni a kölcsönzési idő és az adminisztrációs munka arányait. (Itt jegyezzük meg, hogy a megyei könyvtár az összes munkaidőből a 72—80 százalék közötti kölcsönzési időt tartja elfogadhatónak. Természetesen az arány nem alkalmazható a fiókkönyvtárakra, amelyekben nincs beszerzés és feldolgozás.)

126 könyvtárosváltozás a tiszteletdíjasok körében

A hálózatban 27 főhivatású falusi könyvtáros van. A 14 főhivatású községi könyvtáros közül 7, a 13 körzeti könyvtárosból 3 rendelkezik az előírt könyvtárosi szakképesítéssel.

A 368 tiszteletdíjas közül 79 könyvtárosnak nincs alapfokú vizsgája. Pedig a megyei könyvtár minden évben megrendezi a községi könyvtárosok nyári tanfolyamát, ahol általában negyvenen-ötvenen tesznek alapfokú vizsgát. A cserélődés következtében azonban 15 év óta évenként újra-„termelődik” ez a tanfolyami létszám. (1976 júliusában 49 tiszteletdíjas könyvtáros tett alapfokú vizsgát; 1963 és 1976 között összesen 826.)

A munkaerők cserélődése nem ismeretlen a könyvtárosi területen sem, mégis meghökkentő, hogy 1974 júniusától

1976 júniusáig 126 helyen változott a tiszteletdíjas könyvtáros személye. (Ez a szám a tiszteletdíjasok 34,2 százalékát teszi ki.)

A másik, szintén kedvezőtlen jelenség, hogy a pedagógus tiszteletdíjas könyvtárosok száma nagymértékben csökkent. 1976 júniusában a 368 tiszteletdíjas közül mindössze 170 volt pedagógus (46,1 százalék). Az ötvenes években, a hatvanas évek elején 70—80 százalék volt az arányuk. A 170 pedagógus könyvtáros közül 15 nyugdíjas.

A nagymérvű cserélődés okát, valamint a pedagógus könyvtárosok számának csökkenését — egyebek mellett — abban látjuk, hogy a könyvtárosok munkaideje a késő délutáni és az esti időszakra esik. Nagyon sok tiszteletdíjas könyvtáros emiatt nem vállalja huzamosabb ideig ezt a munkát.

A másik ok — megítélésünk szerint — a könyvtárosok alacsony tiszteletdíja. Jelenleg a tiszteletdíjas könyvtárosok átlagos óradíja 10 forint — ez meg sem közelíti a pedagógusok túlóradíját. Éppen ezért szükségesnek tartjuk a könyvtárosok tiszteletdíjának rendezését — legalább a pedagógusok túlóradíját megközelítő mértékben.

A vizsgálódás során kitűnt, hogy a 100, 150 forintos tiszteletdíjak száma alaposan lecsökkent, a 400 forinton felülieké viszont csaknem a háromszorosára emelkedett.

dett. (1969-ben javaslatot tettünk a tiszteletdíjak emelésére, s akkor megyei intézkedés alapján rendezték a tiszteletdíjakat, így alakult ki a tízforintos óradíj.) Azóta sok minden változott, a társadalom is többet vár a könyvtárosoktól. Több tanácsi vezető a saját hatáskörében intézkedett a tiszteletdíjak emelésére. Sokan azonban központi rendelkezést, támogatást várnak, holott ebben az ügyben — ha lehetőségük van — önállóan is tehetnek hatékony intézkedéseket.

Már sokszor leírtuk, de újból hangsúlyoznunk kell, hogy a *megyében nyolc 3—4 ezer és öt 4—6 ezer lakosú település van, ahol még mindig tiszteletdíjas könyvtáros tevékenykedik*. Sajnos, az elmúlt négy évben nem kapott a hálózat egyetlen státust sem.

Borsod megyében tehát a községi könyvtárak 35 százaléka még mindig zárt

szekrényekben tartja szabadpolc helyett a könyveket, 30 százalékukban nincs mód helybenolvasásra. 1969-ben (az 1967 óta végbement másfél éves fejlődés alapján) úgy véltük, hogy a zártpolcos kölcsönzést 20 év alatt tudjuk mindenhol felszámolni, a helybenolvasás lehetőségét pedig 10 év alatt tesszük általánossá. Azóta mintegy 7 év telt el, s a fejlődés jelenlegi üteméből következően, akkori számításaink csak részben igazolódtak be: a szabadpolcos kölcsönzés általánossá tételéhez — a jelenlegi fejlődési ütemet változatlanul tekintve — még kb. 13—14 év, a helybenolvasás bevezetésére pedig a jelentől számítva 10 év szükséges.

Továbbá: 21 százalékuk még most is csak hetente egy alkalommal, 47,8 százalékuk is csak két alkalommal tart nyitva. Ezek a kölcsönzőhelyek bizony nem minősülnek „könyvtárnak”; a kis és középfalvak könyvtári ellátottsága tehát igen elmaradott.

Pócsi Gusztáv

Nem láttuk...

nagyobb könyvtárak polcain sem a megyei kulturális folyóiratokat. A könyvtárosok legfeljebb a legrégebbieket és legtöbbször hivatkoztak — például a *Jászkunságot* és a *Soproni Szemlét* meg a *Vasi Szemlét* — ismerik, pedig az elmúlt években rajtuk kívül a megyei közművelődési-tudományos folyóiratok egész sora született, és körülöttük fontos kutatóműhelyek fejlődtek ki. A *Baranyai Művelődés*, a *Borsodi Szemle*, a *Hevesi Művelődés*, a *Békési Élet* és a *Szabolcs-Szatmári Szemle* nemcsak azért érdemli meg a könyvtárak figyelmét, mivel lehetséges könyvtári-könyvtártörténeti publikációs fórumok, és nemcsak azért, mert lokális helyismereti-helytörténeti „tanműhelyek” — csaknem mindegyik folyamatosan közli a területére vonatkozó művek, újság- és folyóiratcikkek jegyzékét —, hanem ösztönzéseket adnak a közgyűjtemények közötti együttműködés fejlesztésére, a múzeumok, levéltárak és könyvtárak együttes vállalkozásainak kísérleti „terepei” lehetnek. Ráadásul közleményeik, tanulmányaik egy részét közvetlenül felhasználhatja az országos kutatás, vagy e folyóiratok adalékai válnak egy vagy több tájegység számára hivatkozási forrássá. Például a Szabolcs-Szatmári Szemle híradása (l. 1976/4. sz.) a sóstói nyári művésztelep legutóbbi évadjáról, a nyíregyházi szervezéstudományi nyári akadémia három évéről, a 3. országos orvostudományi konferenciáról vagy éppen a könyvtárosegység vándorgyűléséről egyáltalán nem helyi érdekű; de a Békési Élet olyan írásai is, mint az 1965 és 1973 közötti békéscsabai migrációs folyamatok mozgásirányaival foglalkozó tanulmány, a Kiss Nagy András szobrászművész munkásságát bemutató cikk vagy a Kazinczy Ferenc szarvasi, Tessediknél tett látogatását tárgyaló adalék, továbbá az 1945—47-i úttörő jellegű békési néprajzi gyűjtőmunkáról szóló emlékezés is jelentőségében messze átlépi a megyehatárt, sőt egyik-másik publikáció az országhatárt is. A megyei tanács vagy a TIT-szervezet kiadásában általában negyedévenként megjelenő említett folyóiratok esetleges hiányát az sem pótolja, ha a könyvtár a Sajtófigyelőnél előfizet a területére vonatkozó periodikum-közlemények kivágataira. Ugyanis e folyóiratok egy része — helytelenül — a Sajtófigyelőnek sem jár. Egyik-másik esetben persze a megyei folyóiratok nehézkés terjesztése és a hírverés hiánya is magyarázhatja a könyvtári előfizetések elmaradását. Némelyikük helyzete mostanában, szerencsére, kedvezőre változott: a 12. évfolyamába lépett Békési Élet például országosan terjesztett folyóirattá vált, tehát az újságárusoknál is kapható, rá előfizetni pedig a TIT Békés megyei szervezeténél lehet (5601 Békéscsaba, István király tér 8.) évi 40 Ft-ért.

Egy megyei könyvtár kapcsolatai a középfokú oktatási intézményekkel

A középfokú intézményekbe beiratkozó első osztályosok között akadnak olyan tanulók, akik már ügyesen használják a katalógusokat, az alapvető kézikönyveket, ott-hon vannak a könyvtárban. Ők a jó gyermekkönyvtárak volt olvasói. Tapasztalataink szerint azonban sokkal többen vannak azok, akiknek nincsenek könyvtárhasználati ismereteik, s nekik nem elég az egyszeri könyvtárlátogatás az osztályközösséggel. Egy-egy alkalommal 35–40 tanuló jön, s a könyvtárnak legfeljebb 40 perce van ahhoz, hogy kedvet ébresszen bennük a további ismerkedéshez, a könyvtár használatához. A legfontosabb tudnivalók (pl. a beiratkozáshoz szükséges igazolások, kötelező ruhatárhasználat, a tanácsadó könyvtárosok helye) mellett szólunk annak a kérdésnek a könyvtári vonatkozásairól is, ami az osztályt éppen foglalkoztatja. Minderről azonban oly módon, hogy a gyerekek érezzék: a könyvtár hasonlít az iskolához, de mégsem használja. Mindig vigyázunk arra, hogy a gyerekeknek minél több idejük maradjon a nézelődésre. Hiszen a szükséges tudnivalók, ha még oly érdekesek is, eltörpülnek a könyvek, folyóiratok böngészésének, lapozgatásának élménye mellett. Persze az igazi ismerkedés akkor kezdődik, amikor kisebb csoportokban, vagy egyenként visszatérnek. Különösen vigyázunk arra, hogy a kedves, mosolygós, a könyvtárt oly szépen bemutató könyvtáros helyett, ne „hivatalnok” fogadja a bizalommal visszatérő kisdíákot.

Nálunk, Egerben a József Attila Kollégium szervezi a legcél tudatosabban és a legkövetkezetesebben a kiscsoportok látogatását, amelyet *könyvtárhasználati óraként* tarthatunk számon. Előre megbeszélte időpontban jönnek hozzánk, a megyei könyvtárba az első osztályosok, rendszerint olyan harmadikos, negyedikes társaik kíséretében, akik elsős koruk óta olvasóink. Ezeknek a kiscsoportoknak a tagjai nagyobb közösségben már kaptak benyomást a könyvtárról, alkalmasak arra, hogy megtanulják a katalógus használatát, alaposabban ismerkedjenek a kézikönyvekkel, azaz gyakorlott olvasókká váljanak: a könyvtáros irányításával keressenek válaszokat, megismerkedjenek bizonyos könyvtári segédletekkel. Az 1975/76-os tanévben kézikönyv- és katalógushasználati *vetélkedőt* szerveztünk a József Attila Kollégium számára. A vetélkedő csoportok összetétele vegyes volt: elsős és negyedikes egyaránt akadt közöttük. A gyerekek részt vettek az egymásra épülő könyvtárhasználati tájékoztatásokon, így szinte minden feladatot meg tudtak oldani. Csak bibliográfiai (főleg szakbibliográfiai) ismereteik voltak hiányosak. Ezt pótolandó, 1976-ban olyan tájékoztatót kaptak a kollégium negyedikesei, amelynek során megismerkedtek a könyvtár legfontosabb bibliográfiáival. A vetélkedő tapasztalatai is azt mutatták, hogy a középiskola négy éve alatt a tanulóknak szinte folyamatos „továbbképzésre” van szükségük ahhoz, hogy az önálló tájékoztató képességét mindannyian megszerezzék.

Tanórák, előadások a könyvtárban

Az iskolai *tanórák* megtartásának természetes színtere az iskolai könyvtár. Mégis úgy érezzük, tanárnak, diáknak és könyvtárosnak egyformán hasznos tapasztalatot hozott egy-egy óra előkészítése, levezetése vagy megfigyelése, amelyet a megyei könyvtárban tartottak. Az előkészítésnek és az óravezetésnek változatos formáival kísérleteztek azok a tanárok, akik úgy vélték, hogy a gazdagabb könyvgyűjtemény, a szép környezet, a megszokottól eltérő módszer többletet, új szintet ad az iskolában szerzett ismeretekhez. Íme, néhány változat a sokféle lehetőség közül: a tanulók a könyvtáros által összeállított irodalomjegyzék alapján, több órán át kutattak, jegyzeteltek egy-egy témához a könyvtár olvasótermében. Az így szerzett ismeretekről az iskolában tartott órán számoltak be, ott rendszerezték. Előfordult már az is, hogy a könyvtárban készült irodalomjegyzék alapján tájékoztódtak, felkészültek a megadott anyag-részhez kapcsolódó irodalomból, s ebből beszámoltak. Az anyaghoz tartozó zenei és képzőművészeti alkotásokat — melyeket előkészítettünk — meghallgatták, megtekintették, elemezték. Végül a harmadik változat, amikor a tanár és a könyvtáros irányításával felkutatták, összegyűjtötték, kiválogatták az óra anyagához szükséges irodalmat, s elkészítették az óra vázlatát. (Általában tizenkét tagú tanulócsoporthoz végezte ezt a munkát.)

Különösen vonzó egy-egy *irodalmi est*, melyet a könyvtárban hallgatnak meg a hasonló érdeklődésű tanulók. Neves művészek előadásában hangzott el például a szovjet irodalom egy-egy szép alkotása. A megyei könyvtár olvasótermét zsúfolásig megtöltötték az orosz tagozatos és az irodalmat szerető diákok s tanáraik.

Sikeresek azok a könyvtári szolgáltatások is, amelyek a pályaválasztással függnek össze. Ezzel magyarázható az ún. biológiai *egyetemi előkészítő* iránti érdeklődés. Programját a megyei biológiai szakfelügyelővel együtt terveztük meg. Tudományegyetemről, főiskoláról meghívott tanárok tartották az előadásokat, s az előadássorozat befejezésekképpen a hallgatók felmérő dolgozatot írtak az előadók által összeállított kérdések alapján. A dolgozatot a megyei szakfelügyelő értékelte. A vállalkozás sikerét bizonyítja, hogy meg kellett ismételnünk az előkészítőt.

Az 1975/76-os tanévben százan jelentkeztek, s mintegy nyolcvanvan hallgatták meg az előadásokat. Kértük az iskolákat, jelezzék, hogy az előkészítőn résztvevők közül hányan jelentkeztek egyetemre és főiskolára, és milyen eredménnyel. A hozzánk érkezett tájékoztatások szerint a válaszoló négy gimnázium 44 tanulója közül pontosan 22 folytathatja tanulmányait felső fokon. Az 1976/77-es tanévben százhatan jelentkeztek az előkészítő tanfolyamra.

Minden alkalommal kis *kiállítást* készítünk az előadások témájához kapcsolódó könyvekből, folyóiratokból. A hallgatóság az előadásra várva, a szünet alatt megtekintheti, kölcsönveheti a kiállított dokumentumokat. Az egyetemi előkészítőt megelőzően „Bioszféra” címmel kiállítást készítettünk, mely három hónapon keresztül volt látható. A kiállítás hatását növelő szándékkal minden szerdán és pénteken délután ismeretterjesztő *filmeket vetítettünk* a kiállítási térben. Alkalmanként húszan-huszonötön látogatták a rendezvényt. Ugyanakkor három előadásból álló sorozatot indítottunk: *Virágok és versek*, *A Bükk növényvilága*, *A Hortobágyi Nemzeti Park élővilága*, *Környezetvédelem, életvédelem* címmel. A színes diafilmekkel kísért előadások hallgatói az egri közép- és szakiskolák biológiai és földrajz szakköreinek tagjai voltak: A nyolcvan-kilencven tagú iskolai csoportokhoz szaktanárok és érdeklődő felnőttek is csatlakoztak.

A pedagógusok munkájának segítése

Talán nem akad a könyvtári munkának egyetlen olyan területe sem, melyen nincs jelen mint nagyon fontos használói réteg a tanító, a tanár, a nevelő. A gyűjtemény kialakításában és feltárásában is gondolunk rájuk. A kellő példányszámban vásároljuk azokat a kiadványokat, amelyeket pedagógus olvasóink haszonnal forgathatnak. A szaktudományok széles skáláját jelentkezik ezek a várható igények, de egy területen — a neveléstudomány területén — minden szaktanár érdeklődése találkozik. A könyvtár alapkatalógusain kívül a pedagógiai irodalmat az ún. *neveléstudományi kartoték* sajátos szempontok szerint mutatja be az érdeklődőknek. Ennek egy részét közöljük *Pedagógiai Irodalom* című kiadványunkban, amelynek az elmúlt évben a VI. kötet jelent meg. A kiadvány a könyvtár pszichológiai, pedagógiai és a népműveléssel kapcsolatos új beszerzéseit ismerteti, a címleírásokhoz magyarázatok kapcsolódnak. A könyvtári szolgáltatások, a mutatók, a témához kapcsolódó irodalomkutatások és periodikáink felsorolása is megtalálható a kiadványban: 300 példányban készül, és Heves megye minden oktatási intézményéhez eljuttatjuk.

A zenei könyvtár *gyarapodási jegyzékét* (melynek szintén a VI. kötet jelent meg) rendszeresen elküldjük azoknak az oktatási intézményeknek, ahol a zenével, énekkel tagozatos vagy annál magasabb szinten foglalkoznak. Egy állandóan bővülő jegyzék felhasználásával névre szólóan kapja meg a kiadványt minden, zenével foglalkozó pedagógus. A kiadvány az új beszerzések közlésén kívül a zenei részleg szolgáltatásairól is tájékoztatást ad.

Mint apró, de hasznos szolgáltatást a központi eseménynaptár tartalomjegyzékének közlését is bevezettük.

Ahogy a pedagógusokat a könyvtár segíti mindennapi munkájukban, a pedagógusok is részt vesznek a könyvtár munkájában, amikor szaktanácsot adnak egy-egy különleges rendezvény irodalmi anyagának összeállításához, vagy éppen könyvtári klubot vezetnek. A könyvtár *ifjú zenebarátok klubjáról* nemrégien hír jelent meg a Könyvtárosban is. A *könyvbarátok körével* szinte az egész magyar könyvtarostársadalom megismerkedett, mikor mint idegenvezetők a Könyvtárosegyesület egri vándorgyűlésén buzgólkodtak. 1975 szeptemberében léptek a „nyilvánosság” elé, s az azóta eltelt idő alatt rokonszenves, tevékeny közösséggé kovácsolódtak. Egy osztály 12 tanuló-

járól van szó, akik osztályfőnökük és egyben magyartanáruk vezetésével klubot alakítottak. Kéthetenként egy-egy órát töltenek a könyvtárban, ahol a tanár és egy könyvtáros segítségével programjuknak megfelelően dolgoznak. Úgy ismerkedtek például a kézikönyvekkel, hogy a Horti Községi Könyvtár könyvbarát körének tagjai számára kézikönyvhasználati vetélkedőt szerveztek (forgatókönyvet írtak, amelynek alapján a versengést le is vezették).

A Rákóczi-évforduló alkalmából irodalmi műsort állítottak össze, s nagy sikerrel elő is adták. Ők köszöntötték irodalmi műsorral az ünnepi könyvhét megnyitójának vendégét: Boldizsár Ivánt és a könyvtár olvasóit. Irodalomórát vezettek a könyvtárban, s megtanították módszerükre 12 osztálytársukat, akik szintén tartottak irodalomórát a könyvtárban.

Az 1975 januárja és 1976 októbere közti időszakban könyvtárunk olvasótermében 16 alkalommal volt olyan közösségi foglalkozás, rendezvény, összejövetel, amelynek témája a pedagógusoknak vagy a tanulóknak szólt, s a hallgatóság több iskola tanulói-ból és pedagógusaiból verbuválódott. (Ebben a számban a könyvtárhasználati órák nem szerepelnek.) Olyan rendezvényünk pedig, amelyet egy bizonyos iskola, illetve oktatási intézmény tanulóinak szerveztünk, ebben az időszakban 53 volt.

Ugyancsak ez idő alatt 22 alkalommal kértek tőlünk *irodalomkutatást* pedagógusok.

A megoldásra váró iskolai feladatokhoz, a mindennapi munkához vagy egy-egy különleges elvégeznivalóhoz kapcsolódó gond készítette pedagógus olvasóinkat arra, hogy megbízzák a könyvtárost az anyaggyűjtés munkájával.

A tanulóknak 27 alkalommal végeztünk irodalomkutatást, a pedagógusok és a tanulók számára készült irodalomkutatások száma tehát összesen 49 (ami mögött természetesen ennél több használó van), a jelzett időszakban elvégzett irodalomkutatások száma pedig 64 volt. Tehát a „kiemelt” olvasórétegek számára készült bibliográfiai munkák az összesnek 76 százalékát alkotják.

Itt kell szólnunk arról is, hogy az egy meghatározott olvasóréteg — jelen esetben a pedagógusok — számára különösen fontos könyveket, periodikákat, katalógusokat, illetve kartotékokat a szabadpólcos olvasói térben a többitől elkülönítve tartjuk, s hogy a pedagógusokat tájékoztató, rendszeresen megjelenő kiadványainkat névre szólóan, vagy a munkahelyükre elküldjük. (Pedagógiai Irodalom I—IV. köt. stb.)

A könyvtár helyet ad az olyan foglalkozásoknak, sőt szervezi azokat, amelyek lehetővé teszik a szakmai eszmecseréket. (A Magyar Pedagógiai Társaság Heves megyei szervezetének rendezvényei, a szakfelügyelők értekezlete.)

Említést érdemel az is, hogy a viszonylag kis állományú Egri Megyei Könyvtár gyakran él azzal a lehetőséggel, hogy a kutatások során szükségessé váló irodalmat megkaphatja a *könyvtárközi kölcsönzés* útján. A pedagógusok számára 27 kötet könyvet kértünk, ez a könyvtárközi forgalom 11 százaléka. A tanulók számára kért kötetek száma 34, a forgalom 14 százaléka. Tőlünk 24 kötet könyvet kértek és kaptak a megyében dolgozó általános iskolai tanárok, az Egerben működő szakmunkásképző intézet pedig 80 kötetet az év folyamán kiállításaihoz, vetélkedőire való felkészüléshez, az oktatók munkájához. A szakmunkásképző intézettel kialakult állandó munkakapcsolat a közelmúltban megkötött szocialista szerződéssel remélhetőleg még gyümölcsözőbbé fog válni.

Végül a teljesség kedvéért el kell mondanunk, hogy a tanulók — főiskolások, középiskolások általános iskolások — könyvtárunk olvasói létszámának 89%-át, a 351 pedagógus olvasó pedig 8 százalékát teszik ki. A jövő szempontjából különösen biztató tény, hogy a tanárképző főiskola tanulóinak 60 százaléka a megyei könyvtár olvasója, de a Dobó István Gimnázium és Szakközépiskola tanulóinak több mint fele szintén olvasótáborunk tagja.

Az adatok azt látszanak igazolni, hogy szolgáltatásainkat az említett olvasói rétegek haszonnal veszik igénybe, a „ráfördítés” arányos az eredményekkel. Éppen ezért nem tartjuk véletlennek, hogy felügyeleti szerveink támogatják az oktatási intézmények és a megyei könyvtár közötti munkakapcsolatok kiépítésére, továbbfejlesztésére irányuló törekvéseket. Ezt bizonyítja az is, hogy a művelődésügyi osztály oktatási csoportjával folytatott eszmecsere egyik eredményeként könyvtárunkban üdvözölhattük a megyei szakfelügyelőket az 1976/77-es tanév első megbeszélésén, melynek keretében ismertettük a könyvtárnak a pedagógusokat és tanítványait érintő szolgáltatásait.

Fekete Péterné

Az olvasók könyvellátottsága a szakszervezeti könyvtárakban

A szakszervezeti könyvtáraknak akkora könyvvállománnyal kell rendelkezniük, hogy abból minden dolgozóra legalább két kötet jusson. Az Alapelvek kimondja, hogy „... évente ezer dolgozóként hozzávetőleg 250 könyvet, de összesen legalább 3000 kötetet szerzeményez” a központi, „250 könyvet, de legalább 1600 kötetet” a körzeti és „250 könyvet, de legalább összesen 800 kötetet” az önálló könyvtár.

Ha nő az olvasók száma...

Az tűnik ki ebből az idézetsorból — és minden más dokumentumból —, hogy mindig az ellátandó dolgozókkal számolunk, és nem az olvasókkal, akikért pedig az egész munka folyik. A határozatoknak szellemükben tökéletesen igazuk van, hiszen a lehetséges olvasótáborral számolnak, ez utóbbinak várható növekedését azonban túl óvatosan becsülték fel. Például az 1966. január 31-én kelt SZOT-határozatnak, amely ma is érvényes, elvei időszerűek, százaléktételei azonban már elavultak: „... a szakszervezeti könyvtárak éréjk el, hogy átlagosan a dolgozók 25 százaléka legyen a szakszervezeti könyvtárak olvasója”. Kiderült ugyanis, hogy ez az átlag már 1971-ben 29,9, 1972-ben 29,5, 1973-ban 29,2, 1974-ben 27,6 százalék volt, és az egyes megyékben — főleg az ipari jellegűekben — 25–41 százalék között ingadozik. (Az értékeket természetesen mindig a könyvtárral ellátott dolgozók számához kell viszonyítani!) 1973-ban és 1974-ben mindössze négy megye akadt, ahol az olvasók aránya nem érte el a 25 százalékot.

Milyen volt a vizsgált időszakban a dolgozók ellátottsága? 1971-ben 3,03, 1974-ben 3,11 kötet jutott egy-egy ellátott dolgozóra. A könyvtári hálózatok tehát elérték a kitűzött olvasói arányt, állományukat is jó ütemben gyarapították, elegendő könyvről gondoskodtak. Ez azonban a teljes állomány, és nem az, ami az *olvasónak közvetlenül és mindig rendelkezésére áll*. Becslések szerint a raktárban levő mennyiség az összesnek egyharmada-egynegyede.

Tapasztalatunk szerint a hálózati központok nem éltek eléggé az állománykivonás lehetőségével, számtalan fölösleges könyv hever még a polcokon senki által nem használtan! 1974-ben azokon a polcokon, amelyekről olvasóink közvetlenül válogathattak, 397 ezer olvasó részére hozzávetőlegesen hárommillió kötet volt, azaz egy-egy olvasóra 7,55 kötet jutott, az elavultak leszámításával ennél is kevesebb. (Úgy tapasztaltuk, hogy a helyzet azóta valamiképp javult.) Márpedig a szakszervezeti könyvtárosok kézikönyve — és általában a szakirodalom — ezt a mutatót 8–10 kurrens kötetben szabja meg.

Hol van hát hiba az ellátási rendszerben?

Ismétlem, az 1966-os határozat irányelve a 25 százalékos olvasottság volt, és ha utána számolunk, kiderül, hogy az arány egyszerre kifejezi a dolgozói és az olvasói ellátottságot. Egy ezer dolgozót foglalkoztató üzemben két kötetet számítva egy-egy dolgozóra, 2000 kötetes állományt feltételez, a 25 százalékos szint pedig — 8 kötettel — pontosan ugyanennyit.

Nyomban megváltozik a helyzet, ha az olvasói arány emelkedni kezd, és ezzel kisebb lesz a választék a könyvtárban. Annak az üzemnek az olvasói járnak tehát rosszul, ahol a könyvtárnak sok tagja van és ezek rendszeresen olvasnak. Felismerve a helyzetet, könyvtárunk — a győri SZMT könyvtár — a hálózatához tartozó 21 könyvtárban több évre visszamenően megvizsgálta az ellátottságot, a forgalmat és minden más tényezőt. A könyvtárakat úgy csoportosítottuk, hogy a legmagasabb olvasói arányúak kerültek előre, a többiek csökkenő rendben következtek utánuk. A második fő adatsort az egy dolgozóra és az egy olvasóra jutó kötettség szám szolgáltatta. Fontos volt az is, hogy ezek a könyvtárak a vizsgált időszakban évente hány esetben kaptak — főként — új könyvet.

Az akadályok és következményeik

Legfontosabb kérdésünk az volt, hogy milyen összefüggés áll fenn az olvasói arány és az olvasók ellátottsága között.

Az elemzés mindenekelőtt kimutatta azt az alapvető ténytet, hogy a *dolgozók* jól el vannak látva könyvvel, hiszen ez az érték 3,6–2,2 kötet között ingadozik. Ha elő

is fordul néhány esetben — átmenetileg —, hogy ez az érték csökken, a rendszeres cserelékenység pótolja az állandóan ott levő állomány hiányosságait. (A cserék számára vonatkozó adatok szerint mindössze három könyvtár akadt, amely nem kapta meg az évente szükséges hat alkalommal a neki járó könyvet. Pontosabban: mennyiségileg hozzájutottak, de egy-két részletben. Viszont a könyvtárak többsége 7—12 esetben cserélt, de nyolc olyan akadt, amely ennél is gyakrabban.)

A legnagyobb meglepetést a vizsgálódásnak az a tanulsága szolgáltatta, hogy az olvasói arány növekedésével egyenes arányban romlik az olvasói ellátottság. A vizsgált könyvtárak közül az a — 600 dolgozót foglalkoztató üzembem, részfoglalkozású könyvtáros kezelésében működő — könyvtár van a legkedvezőbb helyzetben, ahol a dolgozók 35,8 százaléka olvasó, a vizsgált évben a könyvtáros 14 alkalommal vitt el 213 kötetet az SZMT könyvtárból s egy dolgozóra 3,4, egy olvasóra 9,3 kötet jut. Kívánatos lenne ezt a szintet mindenhol elérni. A jelenlegi helyzetben azonban ennek számos akadályja van, és nincsen hálózati központ, de önálló könyvtár sem, amely képes lehetne rá, hogy ezt az ellátottságot általánosságban elérje. Elégetlenek az anyagi alapok — kivált a beszerzésiek —, a tároló helyiségek szűkösek, és azok berendezése nem megfelelő, emellett munkaerőhiánnyal is küzdünk.

A többség nyugtalanító helyzetét a hálózat egyik — különben eredményesen működő — letéti II-es típusú könyvtárának példáján mutatom be. Ötszáznyolcvan dolgozója van, az olvasói anketók és író-olvasó találkozók sorát rendezi, az üzem gazdasági és mozgalmi vezetői sokat tesznek az olvasói kedv növeléséért. Elégedettek lehetünk az egy dolgozóra jutó 2,9 kötettel, míg a 6,1 kötetes olvasói ellátottság már „kérdézi”, hogy vajon az ottani rendszeres olvasók mit is találnak a polcokon? Könnyű belátni, hogy szinte mindig ugyanaz a párszáz kötet van bent, és az olvasó számára kicsi a választék, hiszen az állomány mintegy kétharmada állandóan kézben van. Vegyük ehhez még hozzá, hogy annak a gyárnak 257 brigádjából 217 a könyvtár olvasója és az olvasók 74 százaléka munkás. Számukra még nagyobb választékot kellene kínálni, hiszen olvasmányélményeik között oly nagyok a különbségek, hogy azokat csak nagyobb választékkal lehetne áthidalni.

De több könyvtár van hasonló helyzetben, és a választék szűkös volta országos gondná kezd válni.

A cserék számának növelésével megkíséreltük javítani az ellátást. Sikerült is elérni, hogy az új könyvek gyorsan kijutnak a könyvtárakba, és kezdetben nagy a forgási sebességük, amely fokozatosan lelassul. Igyekszünk befolyásolni a könyvek visszaáramlását is, és csak azokat engedjük visszahozni a hálózati központba, amelyekre máshol multhatatlanul szükség van, továbbá amik elavultak vagy elhasználdódtak. Ennek eredménye, hogy 1975-ben a visszakapott könyvek aránya összesen sem éri el a kiadottak 30 százalékát.

Az elmondottakból nyilvánvalónak látszik, hogy sürgetően fontos lenne megváltoztatni ellátási irányzásainkat. Az már egészen bizonyos — mint láttuk —, hogy a 25 százalékon fölüli olvasói arány „rontja” az ellátottságot, és javítására egyetlen mód kínálkozik: az ellátottságot az olvasók számához, pontosabban az olvasókéhoz is szabni! Láttuk, hogy csak a dolgozók számához mérni a szükséges kötetsszámot a 25 százalékos fölött elégtelen ellátottságot „eredményez”. Ez azonban kétségtelenül újabb ellentmondást szül. A szakszervezeti alapszervek az ellátott dolgozók és nem az ellátott olvasók után fizetnek hozzájárulást. (Köztudomású azonban, hogy a könyvtárak és a működési költségek növekedése miatt a könyvtárak mind kevesebb könyvet tudnak vásárolni, jóllehet emelkednek a keretösszegek. Vidéken az egy dolgozóra számított beszerzési keret 1971-ben a szakszervezeti könyvtárakban 5,45, 1974-ben 6,90 Ft volt. Az Alapelvek még úgy fogalmazott, hogy „1971-es árszinten”. Ez alighanem óhaj maradt.)

Mindezek eredményeképpen a növekvő olvasótábor lassan észreveszi, hogy kevesebb az olvasnivaló a könyvtárakban. Hogy ez mennyire így van, bemutatjuk egy megye két hálózatának ide vonatkozó egyesített adatait.

Eszerint az 1972-ben beszerzett kötetekből ezer dolgozóra 177, ugyanannyi olvasóra 755 kötet jutott. 1973-ban és 1974-ben e két szám 258-ra és 265-re, illetve 985-re, valamint 890-re módosult. 1975-ben viszont az ezer dolgozóra jutó 264 kötetrel szemben az azonos olvasói létszámra már csak 770 kötet jutott. Ahogy növekszik az olvasók aránya, úgy romlik ellátottságuk. Hasonló eredményt kapunk, ha az egy főre jutó beszerzést vizsgáljuk olvasókra és a dolgozókra számítva.

M ó n u s I m r e

Az alapfokú vizsga helyszíne: a vizsgázó könyvtára

A szegedi Somogyi Könyvtár — miután átvette Hódmezővásárhelytől a megyei könyvtári funkciót — azon volt, hogy az új szerepkörrel járó feladatköröket betöltse, sőt — erejéhez mérten — fejlessze is. Így már az első évben, 1973-ban megkezdte, illetve folytatta az alapfokú könyvtárosképzést: az SZMT Központi Könyvtárával közösen kétévenként kéthetes bentlakásos tanfolyamokat szervezett. Ezeket hetvennyolcvan tiszteletdíjas könyvtáros is részt vett. A szakszervezeti könyvtárakban dolgozók három megyéből (Bács, Békés, Csongrád) érkeztek. A közbeeső években is szükség volt azonban az alapfokú szakmai ismereteket nyújtó tanfolyamok megszervezésére. Örvedetesen fejlődött ugyanis a megye tanácsi könyvtárainak létszámhelyzete, a felvett részfoglalkozású, sőt főfoglalkozású könyvtárosok többsége sem rendelkezik szakmai végzettséggel. Az alkalmazási szerződésekben a munkakör ellátásához szükséges szakképzettség öt éven belüli megszerzését előírták ugyan a tanácsok, az új könyvtárosok többsége azonban sikertelenül kísérte meg a felvételi vizsgát — közülük nem kevesen kétszer is — a Debreceni Felsőfokú Tanítóképző Intézet népművelő-könyvtáros szakára, melynek Szegeden kihelyezett tagozata van.

Meglehetősen furcsa helyzet ez, hiszen Szegeden megvolna a szellemi teljesítő-képesség a szakképzéshez. Szegedi tanárok adják a konzultációs központ oktatói gárdáját, vizsgáztatni azonban a debreceni oktatók járnak el Szegedre! Óriási a túljelentkezés, több megye területéről szeretnének szakképzettséget szerezni könyvtárosok, népművelők, de csak töredékük juthat be az iskolába. A hírek szerint a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán egy-két éven belül talán megindul a könyvtárosképzés (népművelőképzés már van), de egyelőre csak a nappali tagozaton.

Érthető, hogy ilyen körülmények között nagy súlyt helyeztünk arra, hogy a legszükségesebb ismereteket az alapfokú tanfolyamokon — különösen az egyedül dolgozó falusi könyvtárosok — csakugyan elsajátítsák. Mégis nagyon kevés az, amit így nyújtani tudunk. Kiderült, hogy nemcsak a dolog mennyiségi oldalával van baj, hanem a minőséggel, még pontosabban: a gyakorlati alkalmassággal. Előfordult például, hogy jelesen vizsgázó könyvtárosok nagyfokú hozzá nem értésről és hanyagságról tanúszkodó munkát végeztek. Meg kellett tehát próbálnunk a gyakorlati munkára helyezni a fő súlyt. Ehhez úgy fogtunk hozzá, hogy számba vettük az érintetteket, és a fenntartók révén tanfolyamra való jelentkezésre szólítottuk fel őket. Nem mindenkit hívtunk be a központi könyvtárba előadásokat hallgatni, gyakorlatokat végezni, hanem közelebb mentünk a munkahelyhez, a hálózati alközpontokba: a központtól távol dolgozókat egy-egy nagyobb, szakképzett könyvtáros vezette intézménybe osztottuk be „üzemi gyakorlatra”. Előbb egy-két előadás hangzott el (pl. a címleírás kérdéseiről), majd konzultációk és gyakorlatok folytak.

A tankönyv mellé (A közművelődési könyvtári munka ismeretei) kiegészítő olvasmányokat ajánlottunk, és felhívtuk a hallgatók figyelmét azokra a kérdésekre, melyek tanulmányozását, ismeretét különösen fontosnak tartjuk. Erre azért volt szükség, mert a tankönyv meglehetősen elavult, idejétmúlt gyakorlatot tükröz.

A vizsgáztatás 2—4 hónappal később került sorra. Nem hívtunk be senkit bizottság elé, valamiféle különleges, a köznapitól eltérő helyzetet teremtve, hanem a központi könyvtár néhány munkatársa — rendszerint az érintett terület járási, városi módszertani munkatársával együtt — a könyvtáros munkahelyére utazott. Előbb a vizsga írásbeli része zajlott le: néhány könyv címleírását kellett elkészíteni. Míg ez folyt, átvizsgáltuk a könyvtár nyilvántartásait, ügyvitelét, raktári rendjét, kézikönyvtári állományát, folyóiratát stb. A címleírás eredményének értékelése után beszélgetés kezdődött, amely korántsem csak a tankönyv és az ajánlott tananyag ismeretkörére szorítkozott, hanem jóval inkább a helyszínen tapasztaltakat, a gyakorlati munkát érintette. Természetesen elhangzottak olyan kérdések is, amelyek egy-egy tétel-szerűen is megfogalmazott tananyagrésze vonatkoztak, de ekkor is lehetőleg az adott helyszínen sajátosságaiából indulunk ki. A látottakat megvitattuk, s — ha beosztott könyvtárossal volt szó, a könyvtárvezető jelenlétében — elmondtuk esetleges kifogásainkat, helyesbítő észrevételeinket. A vizsga végén megkértük a könyvtárost, beszéljen egy általa frissen elolvasott műről (előre közöltük, hogy erre sor fog kerülni). Természetesen nem irodalom- vagy könyvismeretet kértünk számon, inkább a beszámoló módszere és stílusa érdekelt bennünket. A mű kiválasztása maga is sok min-

dent elárult, hiszen általában kedvenc íróik valamelyik alkotásáról szóltak a vizsgázók. Figyeltük, mit tudnak az íróról, beszélnek-e szerkezetéről, stílusesszűzőkről, vagy megelégszenek a pusztá cselekményváz elmondásával. Néhányan (elsősorban természet tudományokban otthonos tanárok) szakkönyvet választottak. Sajnos, akadt nem egy olyan vizsgázó is, aki csupán néhány általánosságot tudott mondani fontos ismeretterjesztő, illetve szakkönyvről.

Tagadhatatlan, hogy ez a módszer sokkal több terhet rótt a központi könyvtár munkatársaira, de eredményesebbnek bizonyult a korábbinál. Negyvenkét könyvtáros munkáját vizsgáltuk meg, s ha kellett, kiigazítottuk gyakorlati tevékenységük fogyatékoságait is. Külön haszon volt, hogy erre az alkalomra mindenki igyekezett rendbe tenni „háza táját”, elvégezni az addig esetleg elhanyagolt, de a felkészülés során felismert feladatokat. Végül: alaposabban megismertük egymást, ami sok igaz örömet, de olykor szomorúságot is okozott. Mindenesetre elképzeléseinket jobban igazíthatjuk a valósághoz. Néhány esetben pedig ez a vizsgaalalom saját tennivalóinkra is felhívta a figyelmet.

Hajdú Géza

a szegedi Somogyi Könyvtár osztályvezetője

Egy állományellenőrzés tapasztalatai

Az 1975-ben megjelent állományvédelmi rendelet szerint a 25 001—75 000 könyvtári egységgel rendelkező könyvtárak ötévenként „kötelesek időszaki leltározást végezni”. Ennek ismeretében könyvtárunk, a Dombóvári Városi Könyvtár 1976. évi munkatervében már szerepeltette ezt a feladatot, mivel legutolsó állományellenőrzése óta nyolc év telt el.

Intézményünk „B”-típusú városi könyvtár, 30 387 kötetes állománnyal rendelkezik. 1964 óta szabadpolcos kölcsönzési módszerrel dolgozunk, a könyvek 25—30 százaléka van szabadpolcon. Gyerekkönyvtárunk külön épületben és önálló helyiségben működik, de az állomány gyarapítása és nyilvántartása a városi könyvtárával együtt történik.

Az ellenőrzés lebonyolításának idejét a városi tanáccsal egyetértésben augusztus közepére tűztük ki, mert tapasztalataink szerint ilyenkor csekélyebb a könyvtár igénybevétele, viszont az iskolaév kezdetére szeretnénk volna befejezni a munkát. A revízióra három hetet szántunk. Az állomány ellenőrzését cédulára-írással végeztük. Az intézmény hat könyvtárosa mellett a könyvek azonosító adatainak cédulára írására két érettségizett fiatal is alkalmaztunk. Megállapodást kötöttünk velük, hogy az augusztus 16-tól 31-ig terjedő időre napi nyolc órában elvégzik átlagosan 800—800 könyv adatainak leírását. Ezt a normát ők és a többiek teljesítették, és így a napi nyolcórás munkával, a szombati rövidebb munkaidőt, illetve négy személy szabad szombatját is beszámítva augusztus 23-án délre a teljes állomány szükséges adatait cédulákra írtuk. Ezt a munkafolyamatot követte a cédulák sorbarakása és a címleltárakkal való egyeztetése, amivel augusztus 28-ra végeztünk. Gyakorlatilag a nyitáig még egy hetünk volt, amit a hibák tisztázására, és a rossz állapotban levő könyveknek az állományból való kiemelésére fordítottuk. Az egyeztetéshez jól felhasználhattuk a raktári katalógust, mely nálunk pontos és naprakész. Ebből már az is következik, hogy most katalógusrevíziót nem kellett végeznünk. Az utolsó héten nagyobb megerőltetés nélkül befejeztük a munkát, és szeptember 6-án, az iskolaév megkezdésének napján ismét megnyitottuk az intézményt az olvasók előtt.

Mielőtt az állományellenőrzés végeredményéről szólnék, megemlítem, hogy helyesnek bizonyult az állományellenőrzés időpontját kitűző döntésünk. Hogy minél kisebb legyen olvasóinkhoz fűződő kapcsolataink lazulása, az állományellenőrzést megelőzően a megyei lapban értesítettük olvasóinkat a kölcsönzés szüneteltetésének idejéről és annak okáról. A munka megkezdésekor pedig az épületen jól látható helyen közöltük ezt a tényt, amit az olvasók teljes megértéssel fogadtak. Kiszámítottuk az olvasóforgalmi kiesést is. Kiderült, hogy az előző évben az állományellenőrzéssel azonos időben, vagyis 1975. augusztus 16-tól szeptember 5-ig a látogatók száma 725, a kölcsönzött kötetek száma 2560 volt. Az állományellenőrzés utáni két hét alatt viszont 143 látogatóval több jelentkezett, mint az előző év azonos időszakában, és 471 kötettel magasabb volt a forgalom. A valóságos veszteség tehát 582 látogató és 2089 kötet, amit a szakszerű munka és továbbhaladás érdekében vállalnunk kellett. Ha ezeket a számadatokat az évi eredményekhez viszonyítjuk, látható, hogy a veszteség nem

is jelentékeny, ugyanis az évi látogatói létszám 19 423, a kölcsönzött kötetek száma 62 158.

Az ellenőrzés lezárásaként elkészítettük a törlési jegyzéket: az elveszett, az elhasználódás miatt kivont, a behajthatatlan, valamint az elveszett, de az olvasók által kifizetett könyveket egybe véve, összesen 1400 kötetet töröltünk az állományból. A veszteség évente 175 kötet, tehát nem magas szám. A hiányzó könyvek között azonban bizonyos kiadványok kiemelkedően magas számmal szerepelnek, ilyenek például a KRESZ könyvek (elvesztett 10 kötet), háztartási, kézimunka könyvek (12 kötet), szótárak, nyelvkönyvek (9 kötet), orvosi és egészségügyi könyvek (8 kötet), útikönyvek és autótérképek (16 kötet). Ez utóbbiak nagy száma miatt — már a tanulságokat leszűrve — a szabad polcos térben „védettebb polcra” helyeztük az autótérképeket. Az elvesztett könyvek között néhány politikai és társadalomtudományi mű is van, továbbá sok meséskönyv és a gyermekirodalom csoportjába tartozó könyv. A kiskakó verseskötetek közül is több hiányzik. A tapasztalatokat felhasználjuk, s reméljük, hogy a legközelebbi — 1981-ben esedékes — állományellenőrzés a mostaninál is kedvezőbb eredményeket hoz.

Fehérvári Lajosné
a Dombóvári Városi Könyvtár igazgatója

Olvastuk...

a KIMUTATÁS PEST MEGYE KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAINAK MŰKÖDÉSI ADATAIRÓL 1976 című sokszorosított, belső használatra szánt összeállítást. Ebben a gyűjteményben nemcsak az a jó, hogy a könyvtárügyi alapadatokat tartalmazó központi kiadvány, a TEKE („Településeink könyvtári el látása”) tovább-bontása a megye viszonyaira — ugyanis egy ilyen a megfelelő helyi adatokkal már közrebocsátott a Pest megyei Könyvtár —, hanem az új kiadványban a vizsgált területek különleges fontossága is figyelmet érdemel. Nem elsősorban olyan mutatóikra gondolunk, mint a könyvtárosok bérhelyzetének és szakképzettségének, valamint szolgálati idejének összefüggéseit kifejező adatsorok, továbbá a könyvtárosok kikutatásairól szólók, bár az ilyen vonatkozások is nagyon tanulságosak. (Például a megye főfoglalkozású könyvtárosainak átlagfizetése a járásokban havi 2491, a hálózatban 2161 Ft; az átlagon belül pedig a képzettség és a szolgálati idő kategóriái szerint a következő a megoszlás: az alapfokú képzettségűek átlaga 2011, a középfokúaké 2556, a felsőfokúaké 2961 Ft; az 1—5 évi szolgálattal rendelkezőké 1972, az 5—10 éve dolgozóké 2181, a 10—15 éve működőké 2455, a 15 évnél hosszabb ideje dolgozóké 3055 Ft.) Sokkal többet mondanak, mélyebbre szántanak a működési körülményeknek és a munka színvonalának összefüggéseit, illetve össze nem függéseit kimutató adatok. Például a járási könyvtárakban a különféle munkaköri kategóriákban a következők az átlagfizetések: könyvtárigazgatók 3478 Ft; módszertani munkatársak 2769; olvasószolgálatosok 2118; feldolgozók 2121; gyermekkönyvtárosok 2067. A községi könyvtárakban a vezetők havi átlagfizetése 1971, az olvasószolgálatosoké 1782, a gyermekkönyvtárosoké 1838 Ft. A jövő szempontjából különösen az olvasószolgálati és a gyermekkönyvtárosi munka „alulértékelése” aggasztó! A megyei könyvtár adatai szerencsére nemcsak a fenntartók „szemléleti fogyatékoságai” elé kívánnak tükröt tartani, hanem saját hálózati-módszertani tevékenységének gyengéire is rámutatnak. Így a nyitvatartási időre jutó óradíjakra és az egy óra alatt kölcsönzött kötetek számára vonatkozó adatok közlését csakis az őszinte lelkiismeretvizsgálat és jobbítási szándék sugallhatta: ezek szerint például az óradíjak 5,1 Ft-tól 56,2 Ft-ig „szóródnak”, az egy kölcsönzési órára jutó kötetek száma a két kötetből a 123 kötetig (!) terjed. Nyilvánvaló, hogy az ilyen könyörtelen helyzetelemzések minden érdekelteket a feltételekben és az irányító munkában ekként tettenért elmaradottság felszámolására sarkallnak: senki részéről és semmivel sem menthető ugyanis, hogy a megyében nagy számban akadnak 2500—4000 lakosú községek, ahol heti 4—8 óra a könyvtár nyitvatartása!

Kérdezz — felelek

A művelődési otthonokban és más szerveknél könyvtárosi feladatokat mellékfoglalkozás vagy megbízás alapján ellátó dolgozók közül többen kérdezik a közelmúltban megjelent új díjazási rendelettel kapcsolatban:

1. Az állami és társadalmi szerveknél könyvtárosi feladatokat ellátókra milyen feltételek fennállása esetén kell alkalmazni a 6/1976. (X. 26.) KM—MüM számú együttes rendeletet?

2. Úgy tudjuk, hogy a közművelődési tevékenységet mellékfoglalkozás vagy megbízás keretében ellátó dolgozók munkadíjának az említett rendelet szerinti felemelését korlátozza az a szabály, amely szerint a főálláson kívüli kereset összege senkinél sem lépheti túl a főállás után járó alapbér huszonöt százalékát. Ez különösen a kisebb fizetésű pedagógusokat és kulturális dolgozókat érinti hátrányosan. Valóban fennáll-e ez a korlátozás, ha igen, melyik jogszabály írja elő?

Dr. Ferencz Győző minisztériumi tanácsos, az Oktatási Minisztérium osztályvezetője válaszolja:

1. A kulturális miniszter és a munkaügyi miniszter 6/1976. (X. 26.) KM—MüM számú, egyes közművelődési tevékenységek díjazásáról szóló együttes rendeletét és az annak végrehajtására vonatkozó irányelveket a Művelődésügyi Közlöny 1977. évi 1. száma közölte.

A rendelet hatálya — az abban felsorolt kulturális dolgozók között — kiterjed az állami és társadalmi szerveknél, valamint szervezeteknél foglalkoztatott mindazokra a *könyvtárosokra és könyvkölcsönzőkre*, akiknek munkaideje nem haladja meg a heti 8 órát. [A heti 8 órát meghaladó munkaidőben foglalkoztatott könyvtárosok munkabérét a 134/1962. (M. K. 12.) MM számú utasítás alapján, a megfelelő munkaköri bértétel alapulvételével kell megállapítani.]

A szóban forgó könyvtárosokat, illetve könyvkölcsönzőket általában *megbízási jogviszony* keretében kell foglalkoztatni.

Kivételesen azonban — a dolgozó kérésére — *munkaviszonyt* kell létesíteni a rendelet 4. §-ában megjelölt feltételek valamelyikének megléte esetén, vagyis,

— ha a dolgozó máshol részmunkaidőben áll munkaviszonyban, vagy

— ha máshol nem áll munkaviszonyban, és létesítendő jogviszonya alapján munkaideje a havi 24 órát eléri vagy meghaladja.

E szabály értelmében tehát nem létesíthető munkaviszony azzal a dolgozóval, akit főállásában a *törvényes munkaidő* szerint foglalkoztatnak, továbbá azzal sem, aki máshol ugyan nem áll munkaviszonyban, de létesítendő jogviszonya keretében munkaideje nem éri el a havi 24 órát.

A könyvtáros (könyvkölcsönző) megbízási szerződésében, illetve munkaszerződésében meg kell határozni a *heti munkaidőt*, amely heti 4, 6, illetve 8 óra lehet, továbbá a *havi díj összegét*. Az utóbbit a rendelet mellékletének IV. díjtáblázata szerint, a megfelelő szakképesítési kategóriára és a heti munkaidő mértékére vonatkozó díjtétel alapján kell megállapítani. (Ha például a könyvtáros az „A” szakképesítési kategóriába tartozik és munkaidejét heti 6 órában állapítják meg, akkor havi díját a 300—700 Ft-os díjtétel alapulvételével — ennek alsó és felső határa közötti összegben — kell meghatározni.)

2. A munkaügyi miniszter 1/1976. (I. 31.) MüM számú rendelete 10. §-ának (3) bekezdése *kizárólag a másodállás* (a főállás munkaidejével egybeeső munkaidejű második munkaviszony) tekintetében írja elő, hogy az arra megállapított személyi alapbér nem haladhatja meg a dolgozó főállásában kapott alapbérének egynegyedét. Ennek a szabálynak a mellékfoglalkozásra és a megbízásra való kiterjesztése tehát téves és jogellenes.

A mellékfoglalkozásban a személyi alapbért a munkakörré megállapított bértétel alapulvételével kell meghatározni. (Ha a bértétel a törvényes munkaidőre vonatkozik, de a dolgozó munkaideje ennél rövidebb, akkor az alapbért a munkaidő arányában kell megállapítani.)

Eszerint sem a mellékfoglalkozás, sem a megbízás munkadíja szempontjából nincs jelentősége a főállásban kapott személyi alapbérnek. Ennek megfelelően a 6/1976. (X. 26.) KM—MüM számú együttes rendelet díjtételeit a megbízás vagy mellékfoglalkozás keretében foglalkoztatott kulturális dolgozók esetében *főállásuk alapbéréntől függetlenül* kell megállapítani és folyósítani.

MINTEGY 1200 m²-REL NÖVEKSZIK a Pécsi Egyetemi Könyvtár alapterülete azáltal, hogy a városi tanács a könyvtár bővítése céljából megvásárolta a szomszédos műemlék iskolaépületet. A két épület építészeti-funkcionális összekapcsolására, a megvett épület könyvtári célra történő átalakítására és mindkét épületnek a távfűtési rendszerbe való bekapcsolására összesen 24 millió forint áll a könyvtár rendelkezésére. Az egyetemi könyvtár a szakmai-technológiai tervek elkészítésével a Könyvtártudományi és Módszertani Központot bízta meg. A kiviteli tervek remélhetőleg 1977 végéig elkészülnek, s ezek alapján — a városi tanács előzetes információja szerint — már 1978-ban sor kerülhet a kivitelezésre.

SZÜLŐI ÉRTEKEZLETET hívott össze a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózatának Gubacsi úti, 23/1-es fiókkönyvtára, s az értekezlet keretében bemutató foglalkozással, könyvkiállítással hívta fel a szülők figyelmét azokra a könyvtári szolgáltatásokra, amelyek segítséget nyújthatnak gyermekeik tanulásában. (Z. I.)

M. Makkai Piroska ex librise

Hírek

A VESZPRÉMI PETŐFI SZÍNHÁZ és a megyei könyvtár között évek óta jó az együttműködés. A művészek közreműködnek az író-olvasó találkozókban, könyvheti rendezvényeken, s rendszeresen tartanak a könyvtárakban önálló irodalmi műsorokat is. Az Ady-évforduló alkalmából az első zenés emlékműsört december 22-én mutatták be Somlóvásárhelyen, az ajkai járás tiszteletdíjas könyvtárosainak értekezletén. A műsört Dobák Lajos Jászai-díjas színművész állította össze, s vele együtt szerepelt még Lósonczy Ariel színművész és Szücs József zeneművész. A műsor művészi hatását a számok között előadott klarinetszólók, valamint a megzenésített Ady-versek is fokozták. (T. D.)

HUSZONÖTÉVES könyvtárosi tevékenység után nyugdíjba vonult Szederkényi Lászlóné, a Paksi Nagyközségi-Járási Könyvtár Szabó Ervin-díjas igazgatónöje. Munkásságáról, könyvtárának sokoldalú, színes tevékenységéről több ízben is olvashattak lapunkban a könyvtárosok az elmúlt egy-, másfél évtizedben. Utóda Herczeg Ágnes, a paksi Bezeredy Altalános Iskola tanára, megyei szakfelügyelő lett.

A VESZPRÉMI MEGYEI KÖNYVTÁRBAN működő felolvasó színpad idei első előadásán Hochwülder: A közbádog c. drámáját mutatta be. A világ asszonyai összefoglaló címmel előadják Mannerkopi: Mielőtt mindnyájan elveszünk, Kahn: Én büszke vagyok arra, hogy Hillbilly vagyok, valamint Marosi Júlia: Arva élet c. monodramákat, vallomásokat és más műveket is. (T. D.)

CSAKNEM NÉGYSZÁZ VENDÉGE volt a közel-múltban a kőbányai Patoky István Művelődési Központban működő 12-es sz. FSZEK kerületi könyvtárnak: többek között svéd, finn, bolgár, cseh, amerikai könyvtárosok, szovjet, NDK-beli, portugál népművelők, valamint szovjet katonai küldöttség, osztrák diákok, a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia hallgatói, továbbá a Textilszakszervezet könyvtárosai és a Könyvtártudományi és Módszertani Központ vezetőképző tanfolyamának hallgatói. (Z. I.)

KÉT ÉVTIZEDES MŰKÖDÉS UTÁN, az utolsó évfolyamok képesítővizsgájával befejeződtek a Könyvtártudományi és Módszertani Központ keretében szervezett középfokú könyvtárosképző tanfolyamok. Ebből az alkalomból a régi tanárok és szervezők baráti összejövetelen találkoztak, amelyen felszólalások méltatták a tanfolyam helyét a magyar könyvtárügy és könyvtárosképzés történetében. A találkozon Kondor Istvánné, a Kulturális Minisztérium könyvtárügyi osztályának vezetője miniszteri dicséret oklevelet adott át Vadász Ferencnek, Bereczky Lászlónéknak, dr. Ferenczy Endrénéknak, Horváth Tibornak, Nyakó

Szllágyi Imre ex librise

Istvánnak, Szabó Sándornak, Kovács Árpádnénak, dr. Banó Istvánnak, dr. Horváth Józsefnek, dr. Kosaras Istvánnak a tanfolyam munkájában hosszú éveken át végzett eredményes közreműködésükért. (K)

AZ ELTE ELSŐÉVES TÖRTÉNELEM szakos hallgatói rendszeresen részt vesznek a Szabó Ervin Könyvtár központi gyűjteményének állományát megismertető és az irodalomkutatás módszereit népszerűsítő könyvtárlátogatásokon; a Vörösmarty Gimnázium közgyűjteménykezelői tagozatán tanuló harmadévesek, a leendő könyvtári, múzeumi és levéltári technikusok pedig a központi olvasószolgálatban, illetve a Budapest Gyűjteményben ismerkedtek a gyakorlati könyvtári tennivalókkal. (Z. I.)

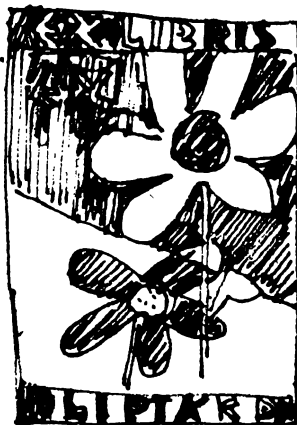
A SZOVJET NAGYKÖVETSÉG kultúr tanácsosa tartott előadást a mai szovjet irodalomról a magyar-szovjet barátsági hét keretében a Győri Megyei Könyvtárban. Az előadás része volt annak a sorozatnak, melyet a megyei könyvtár főfoglalkozású könyvtárosoknak szervezett, hogy segítséget nyújtson állománygyarapítási, tájékoztató és propaganda munkájukhoz. (A. Zs.)

MINDENKI ISKOLÁJA KLUB alakult a 9-es sz. Szabó Ervin kerületi könyvtárban, amely a Mindenki Iskolája program egyik konzultációs központja. Az előadások rendezése, a felhasználható hangszalagok és könyvek rendelkezésre bocsátása mellett csoportos foglalkozásokat is tartanak itt a VII. kerületi dolgozók iskolájának és tanárainak közreműködésével. (Z. I.)

MEGKEZDŐDÖTT a központilag szervezett könyvtárközi kölcsönzés a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózatán belül. A szolgáltatás elsősorban a kéro könyvtár állományában nem található szakkönyvekre, az alsó-, közép- és felsőszintű oktatás és továbbképzés anyagára, valamint a bekötött folyóiratállományra terjed ki. (Z. I.)

GYŰJTŐKÖRI SZABÁLYZATOT jelentetett meg az FSZEK kerületi és részleges felső fokú könyvtárai számára. A Szabó Jánosné és Benkőné Bartha Ilona által készített összeállítás célja, hogy az állományfejlesztésben az igények és a szükségletek legyenek az elvi és gyakorlati irányadók. (Z. I.)

A SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR IGAZGATÓJA Nitsch Lászlónét a 22-es sz. kerületi könyvtár, Varga Saroltát a 17-es sz. csepeli gyermekkönyvtár vezetésével bízta meg. (Z. I.)

Lipták Pál ex librise

AZ IFLA JOURNAL, a Könyvtárosegyesület és Intézmények Nemzetközi Szövetségének negyedéves folyóirata a most következő ciklusban magyar szerkesztőbizottsági elnök irányításával működik; a főtítkárság Papp Istvánt, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ igazgatóját felkérte a nyolctagú szerkesztő bizottság elnöki tisztének ellátására.

A KÖNYVTÁROSEGYESÜLET gyermekkönyvtári szekciójának a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban tartott ülésén Kovács Mária főiskolai adjunktus tartott előadást a gyermekkönyvtárosok tevékenységéről azoknak a felméréseknek tapasztalatai alapján, amelyeket az FSZEK 2-es sz. gyermekkönyvtárban, a 37-es és a 39-es sz. kerületi könyvtár gyermekrészlegében, továbbá Borsod, Csongrád, Szolnok, Vas és Veszprém megyében végeztek 1976 tavaszán. (Z. I.)

KÖZIGAZGATÁSI SZAKKÖNYVTÁR felállítására hozott határozatot a Csongrád megyei Tanács. A Somogyi Könyvtárral kötött megállapodás értelmében a tanács székházában működő könyvtart közösen tartják fenn, s az intézmény a tanács szervezési és jogi osztályának részeként, a Somogyi Könyvtár módszertani osztályának szakmai irányításával dolgozik majd. (H. G.)

ÁTSZERVEZTEK a Szabó Ervin Könyvtár hálózati és módszertani osztályát. Az eddigi felnőtt- és gyermekkönyvtári csoport helyett három részleget létesítettek: szervezési és ügyviteli, olvasószolgálati és propaganda-, valamint állományfejlesztési csoportot. (Z. I.)

Egy rendhagyó olvasótábor tapasztalatai

Az 1972-ben megjelent Magyar Értelmező Kéziszótárban az *olvasótábor* jelentése még csak ez: „Valamely sajtótermék v. író olvasóközönsége”. Az „olvasó” — kezdetű szóösszetételek között a szótárban még nem szereplő, „könyvtárosi” értelemben használt olvasótábor fogalomnak két előzménye is található, egy régebbi: az *olvasókör* (=tagjait olvasnivalóval ellátó közművelődési egyesület), és egy közvetlen, szerves előzmény: az *olvasómozgalom* (=értékes művek olvasását népszerűsítő mozgalom). A meghatározások nem adják vissza a két előzmény történelmi hangulatát. Nem érezzük bennük az olvasókörök politikai jelentőségét, az olvasás = politizálás képletet, sem a különféle kampánymozgalmak és az Olvasó népért mozgalom közötti minőségi különbséget.

„Nagy jövőt jósolok az olvasótáboroknak” — jelentette ki Darvas József 1973-ban, az Olvasó népért mozgalom első országos tanácskozásán, és néhány mondattal később megadta az *olvasótábor* másik, új jelentésének a meghatározását is: „Ezekben hátrányos helyzetű munkás- és parasztyerekeket gyűjtenek össze néhány hétre: a fiatal írók együtt élnek, együtt játszanak a gyerekekkel, és ami a legfontosabb, a könyv és az olvasás szeretetére nevelik őket.” 1976-ban már rendhagyó olvasótáborokról is jellemeznek meg beszámolókat. (A Könyvtáros 6. számában Nagy Attila egy „ismétlődő művelődési tábor” munkáját ismerteti.) A rendhagyó táborok megjelenése egyszerre jelzi a mozgalom kiszélesedését, kifáradását és megújulását.

Írók helyett olvasáskutatók

Azt az olvasótábort, amelyet 1976 nyarán Bakonyoszlopon a megye állami, társadalmi és politikai szerveinek a támogatásával szervezett az Eötvös Károly Megyei Könyvtár, már csupán azért is rendhagyónak lehetne nevezni, mert a tábor csoportvezetői a Könyvtártudományi és Módszertani Központ olvasáskutatással foglalkozó munkatársai voltak, tehát írók helyett olvasáskutatók. Ha ehhez hozzávesszük, hogy mi minden hiányzott még: elmaradtak a szokásos író-olvasó találkozók, az előre kiadott olvasmányok, nem folyt intenzív helybenolvasás sem; mindez már bőven elég lenne ahhoz, hogy ez az olvasótábor is megkapja a „rendhagyó” jelzőt. Pedig nem akart ez az olvasótábor külön módon rendhagyó lenni. Tervezői két dolgot tartottak szem előtt: azt, hogy az *olvasás* jelentését legjobban kifejező rokon értelmű fogalom az *értelmezés* (ez pedig annyi, hogy az ember társadalmi gyakorlata szerint, társadalmi gyakorlatához kapcsolódva olvas); és azt, hogy az olvasótábor résztvevői legfeljebb csak rokonszenveznek avval, amit kutúrának szoktunk nevezni, de még nem használják rendeltetésszerűen, még nem élnek vele, még nem egyenrangú beszélgetőtársai az íróknak.

Mint a tábor tervezői, különösebb kockázat nélkül választhattuk volna azt a módszert is, hogy a kiscsoportos foglalkozások során előveszünk egy-egy művet, elolvasuk, megtárgyaljuk, és az olvasottakhoz kapcsolva beszélgetünk a világ különböző dolgairól. Hogy ennek éppen a fordítottját terveztük és tettük, azért történt, mert a művelődésszociológiai kutatások meggyőzően bizonyították: az olvasók és a művek nemcsak azért nem találkoznak, mert a művészet és a tudomány nyelve sokak számára ismeretlen, hanem elsősorban azért nem jön létre párbeszéd az író és az olvasó között, mert a két fél világa két különböző világ. Tudtuk jól, hogy József Attila, Karinthy, Örkény, Sánta, Bálint György, Nagy László, Kosztolányi, Böll világa sokak számára furcsa, szokatlan világ lesz. (Nemcsak a hasonló rétegek körében végzett kutatások eredményei alapján, hanem a táborba jelentkezők leveleiből is tudtuk ezt.) Egy pillanatig sem gondoltuk, hogy egy fiatal olvasáskutató alkalmasabb csoportvezetőnek mint egy fiatal író, arra viszont számítottunk, hogy szociológiai és pszichológiai kutatási módszereink „megszelídíthetők”, és az olvasótáborban mint önzsigálatra készítő és összefüggések felismerését segítő „társasjátékok” felhasználhatók.

Tanuljunk meg értelmezni és kérdezni

A bakonyoszlói kiscsoportos foglalkozásokon a fontos dolgokról, a boldogulás felteteleiről, az életcélokról, életutakról — szakszerűbben: az életmódról és az értékrendről — beszélgettünk, oly módon, hogy a beszélgetés egy-egy *szociológiai, szociálpszichológiai társasjátékkal* kezdődött, amelynek lényege a választás, a döntés volt. A választások nem névtelenül, titokban, hanem nyilvánosan, szembesítve történtek. Akár az életről és a halálról, az időről és a fejlődésről, a valóságról és a képzeletről, a szeretetről és a szerelemről esett szó, a beszélgetés, a vita, a szembesítés során eljutottunk valamiféle válaszig, vagy éppen a megválaszolatlan kérdésekig. Ekkor kapott szerepet egy-egy művészi alkotás, mint a lehetséges válaszok egyike. Nem titkoltuk a gyerekek előtt, hogy ezek a „délelőtti beszélgetések” — a játékos és élményszerű elemek ellenére — komoly szellemi erőfeszítést, együttes kutatómunkát igényelnek, de alkalmat adnak a felfedezésre is. A tábor mottója ez volt: Baj, ha nem találunk választ fontos kérdéseinkre, nagyobb baj, ha azt hisszük, hogy egyszer és mindenkorra érvényes választ találtunk, s még nagyobb baj, ha nem tudunk kérdezni. Nem olvasni, hanem értelmezni és kérdezni tanítottuk egymást. Hogy ez bizonyos mértékig sikerült is, azt a két hétig tartó kérdéspályázatunk díjnyertes kérdései is bizonyítják: „Melyik volt előbb, a fiatal vagy az idősebb nemzedék?”, „Ha, ami távol van, az kéknek látszik, akkor az ég sokszor miért nem kék?”, „Hogyan alakult ki a szeméreméret?”, „Lehet-e egy gyerek is művész?”

Természetesen a délelőtti műhelymunkán kívül másfajta programok is voltak. Ezek közül a „délutáni meditációkat” és az „esti beszélgetéseket” érdemes kiemelni. Minden délután két-három lehetőség közül választhattak a gyerekek, olyan kérdések közül, amelyek a csoportvezetők valamelyikének *személyes kérdései*, rögeszméi, axiómái közül kerültek ki. Míg a délelőtti beszélgetések során a kis közösségek a mindennapi élet egy-egy nagyobb területét járták be, a délutáni meditációk célja: nagyító alá tenni egy-egy fontos részkérdést. (Például: Mitől vonzóak a slágerszövegek?; Vallás a szocializmusban; Jónás könyve zenében, szövegben, képen; Van Gogh Cipők című festményének értelmezése; Építészet vagy építőművészet?; Mire lehet gondolni egy perc alatt?; A szerelem története.) Az esti beszélgetések résztvevői nem híres emberek, nem tévésztárok, hanem a csoportvezetők barátai voltak, foglalkozásukat tekintve volt köztük rádiódramaturg, szociológus, pszichológus, csillagász, geofizikus, jazz-szakértő, betyár-kutató, politikus, újságíró. Olyan emberek, akik „hullámhosszukat” a csoportvezetőkéhez tudták igazítani, akik szakmájukon, rögeszméiken kívül más kérdések és az emberek iránt is érdeklődnek. Néhányan közülük egyszerűen ottragadtak a táborban.

A levelek tanúsága

A bakonyoszlói olvasótábor értékelését mi, a szervezők természetesen nem vállalhatjuk, azt viszont állítjuk, hogy nemcsak nekünk adott nagy élményt és rengeteg értékes információt, hanem a gyerekeknek is. Ezt nap mint nap érkező leveleik bizonyítják. Mi ér többet számunkra, a ládányi kutatási dokumentumanyag, amelyből talán a „Magyarország felfedezése” sorozat újabb kötete születet, vagy azok a levelek, amelyek arról tudósítanak, hogy B. Éva kollégiumi szobatársainak bábokkal eljátszotta a táborban olvasott Lázár Ervin mesét; hogy B. Erzsi furulyát vásárolt; hogy Cs. Judit elhatározta, hogy mégsem varrónő lesz, hanem ápolónő, és

A veszprémi találkozó (Berkes Erzsébet felvételei)

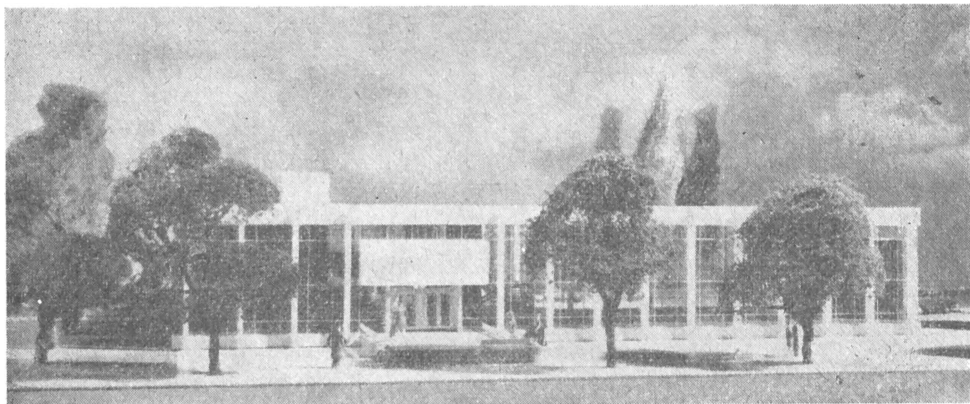
hogy azóta kistestvéreinek mesél esténként; hogy D. Gyöngyi egyéniségének megfelelő Ady-vers címekeket kért? Erre nehéz volna válaszolni, de arra a kérdésre sem könnyű, hogy mire, milyen formában és hány évre kötelez minket ez a kéthetes együttlét.

Kínlódva kerestük a megfelelő műfajt, keretet, amely a legalkalmasabb arra, hogy élményeink tanulsággá, módszerré válhassanak. A módszertani kalauzt nagy-képűnek éreztük, különben is csak a mi „varázshegyünkre” kalauzolhatnánk el az érdeklődőket. A szociográfia tartósabb kísértésnek bizonyult, de ez feltételezte volna a következetes be nem avatkozást. Ez esetben három év múlva felkereshettük volna kis barátainkat és pályagörbéik alakulásának izgalmait formálhattuk volna könyvvé. Már csak feltételes múltban írhatjuk ezt, mert közbeszóltak az események, elsősorban levelek, látogatások formájában. Ezt olvasótáboros kollégáink „intenzív utógondozásnak” nevezik. Ami nem is szerepelt terveink között, mint ahogy a karácsony előtti „érettségi találkozó” sem, amelyet dec. 18-án a megyei könyvtárban tartottunk, s amelyen meg kellett ígérni, hogy nyáron ismét találkozunk.

Így most — egyelőre — hiteles krónikát állítunk össze, és tervezzük a következő évi tábort. Ebben biztosak vagyunk, csak akkor jövünk zavarba, ha az olvasótáborok értelme felől kérdeznék. Azt tudjuk, és bizonyítva látjuk, hogy szerencsés esetben akár csodás módon is felgyorsíthatjuk egy-egy hátrányos helyzetű, de valahonnan már indítást kapott gyerek fejlődésének ütemét, de kérdés, feladatunk-e ez nekünk olvasáskutatóknak, könyvtárosoknak, népművelőknek, köznevelőknek? Ferge Zsuzsa szavaival: elképzelhető-e egy ilyen intézmény mint a „kollektív mobilitás” eszköze, katalizátora? A válasz csak tagadó lehet. Mégis van értelme. Mint terep-kísérlet, mint laboratórium feltétlenül hasznos. Olyan módszerek kipróbálására, amelyek iskolában, klubban, ifjúsági mozgalomban, könyvtárban egyaránt alkalmazhatók, ahol kipróbálhatjuk magunkat — és most elnézést az idegen szóért, de magyarra fordítva egyszerűen szétpukkanna — animátorként.

Szokásomtól eltérően azért használtam a fejedelmi — ha úgy tetszik szakírói — többséget, mert olyan, jellegzetesen közösségi munkáról számoltam be, amelyet nagy örömmre többedmagammal: Havas Judittal, Havas Katalinnal, Somorjai Ildikóval és Tóth Dezsővel együtt végezhettem.

Kamarás István

Harrow város egyik fiókkönyvtára

Angliai könyvtárakban

Turistaként jártam Angliában. Utam során több könyvtárat látogattam meg, csupán a tapasztalatszerzés kedvéért, amiért például egy zenész is föltétlenül elmegy a Covent Gardenbe, vagy akár a Royal Albert Hall-ba, a színházi ember tanulmányozza a West Endet...

Egy londoni kerület könyvtárhálózata

Londontól 18 km-re, északra terül el *Harrow*, az angol főváros környékének tekintélyes kertvárosa. A viktoriánus hangulatú kisvárosban megfordult a romantikus Byron, és itt volt diák Winston Churchill is. A város könyvtárhálózatába 15 könyvtár tartozik.

A központi könyvtár központi referenz-, a diákok számára pedig kölcsönző könyvtár. Több mint félszáz ezer kötetes szabadpolcos állománya enciklopédiákból, bibliográfiákból, folyóiratindexekből, térképekből, monográfiákból és egyéb tudományos szakkönyvekből áll. Olvasóterme 125 személyes. A hátrányos helyzetű olvasók, például az öregek könyvtári ellátása e könyvtárból történik. Helyet kapott itt az iskolai és gyermekkönyvtári központ is, amely a fiókkönyvtárak óvodás- és gyermekrészlegeinek módszertani irányítását végzi, s az épületben egy 10 ezer kötetes állandó gyermekkönyv-kiállítás tart fenn. A központi könyvtárnak nagy helytörténeti gyűjteménye van, mely kép-, fotó-, illusztráció-, lemez- stb. anyagot tartalmaz; ezenkívül a mikrofilm- és a fotókópia-szolgáltatást végzi. Szépirodalmat nem gyűjt, ezt az igényt a fiókkönyvtárak, a mozgókönyvtárak, és a központi kölcsönző könyvtár, a *Gayton Library* elégíti ki.

Harrow város könyvtárainak ingyenesen tagja lehet bárki, aki itt dolgozik, itt lakik vagy itt tanul. Beiratkozáskor mindenki négy olvasójegyet kap: az alap-olvasójegy a könyvtárhasználati engedélyt kiállító könyvtárra vonatkozik, a második Harrowban, a harmadik Londonban, a negyedik pedig a London határán kívüli bármelyik könyvtárban érvényes. A kölcsönzési határidő három hét, de szükség esetén — ha más olvasó részére nincs előjegyzés — a kölcsönzést telefonon meg lehet hosszabbítani. A diákok kutató olvasójegyet kapnak, s ők hat hétre kölcsönözhetnek. Az olvasási tanácsadás, a könyvtárközi kölcsönzés, s a mikrofilmre vett, és így olvasható központi katalógus mindegyik fiókkönyvtárban igénybe vehető.

A legnagyobb közművelődési könyvtár, a Központi Kölcsönző Könyvtár (*Central Lending Library*) szerepét betöltő *Gayton Library*, amely egyben prézenszakkönyv-gyűjtemény is, gyorsreferenz szolgáltatást tart fenn, zenei gyűjteménye pedig a város zenei könyvtára. Az 1012 m² alapterületű könyvtár a harrow-i művészeti iskola négy tanulójának tervei alapján épült, s 1967-ben adták át. Az épületnek mind a négy fala üvegből van. A mennyezetet akusztikai okok miatt alumínium lemezekből készítették, a padlót linóleum borítja, a fűtés pedig a padló alól, elektromos úton történik. Az épület előtt óriási parkoló terül el. A hátsó bejárat a széles, enyhe lejtésű lépcsőn tolóocsiban érkező olvasók rendelkezésére áll, s az önműködő, fotocellás ajtók szabad utat nyitnak számukra a művelődéshez. A könyvvállványokat dán tervek alapján, fémvázból és indiai tölgyből készítették. A szabadpolcok könnyen szét-

szerelhetők, és a könyvtár bármelyik részén újból összeállíthatók. A galérián elhelyezkedő zöld színharmoniaiú gyermekkönyvtár 5 ezer kötetből 2 és félezer kötet szabadpolcon van. A piros alapötösű felnőtt kölcsönző részleg 35 ezer kötetes állománya általános gyűjtőkörű, s 13 500 kötete van szabadpolcon. A prézensrészleg 22 ezer kötetes könyvállományát és 200 folyóiratát egyszerre 55 olvasó használhatja. A helyismereti gyűjtemény ötezer egységből áll. 1975-ben a könyvtárból 420 ezer kötetet kölcsönöztek ki. Ennek 40%-a nem szépirodalom volt.

A zenei részleg hanglemezeket — operák, operettek, kamaramuzsika, egyházi zene, oratóriumok, elektromos és computer-zene, versek, próza és drámák, nyelvlemezek, jazz-, folk- és beat-zene —, továbbá partitúrákat és zenei szakkönyveket kölcsönöz. Az érdeklődő rendelkezésére lemez-katalógusok, segédkönyvek és folyóiratok állnak. A hanglemez-könyvtár tagjai évi 2 font beiratkozási díjat fizetnek. A kölcsönzési idő itt is három hét. Bármelyik lemez magnószalagra való fölvétele — ha saját használatra történik is — a szerzői jog megsértésének számít.

A Gayton Library óriási kiállítótermében képzőművészeti, fotó- és helytörténeti kiállításokat rendeznek, úgyhogy a könyvtár voltaképpen a város kulturális központja is. Ez azonban nem egyedi jelenség Angliában. London másik kerületében, a Camden Public Library központi épületében például egy 510 személyes színházterem is van, a Hackney Public Library pedig 45 tagú, hivatásos zenészekből álló zenekart tart fenn, sőt a könyvtárak nagytermeit nemcsak helyi kulturális szervezetek bérlik, hanem a családi ünnepekre magánszemélyek is.

A British Library

A British Libraryt, az angol nemzeti könyvtári szervezetet az 1972-es könyvtári törvény hozta létre, s 1973. július 1-e óta a következő felépítésben működik: a könyvtárat a Központi Igazgatás (Central Administration) vezeti a British Library Tanácsa (British Library Board) elvi irányításával. A British Library a British Museum Library, az Országos Központi Könyvtár (National Central Library), az Angol Nemzeti Bibliográfiai Társaság (British National Bibliography Ltd.) és az Országos Természettudományi és Műszaki Kölcsönző Könyvtár (National Lending Library for Science and Technology) egyesítéséből alakult meg, s három fő részlege van: a prézens- és a kölcsönzési részleg, valamint a bibliográfiai központ.

A *prézens-részleg* (Reference Division) tulajdonképpen a volt British Museum Library, amelynek állománya 9,5 millió nyomtatott könyv, mintegy 75 ezer nyugati és 30 ezer keleti kézirat, százezer oklevél és tekercs, 18 ezer pecsét- és pecsétnyomat, 30 ezer görög és latin papirusz-tekercs és egy csodálatos egyiptomi papiruszgyűjtemény. A British Museum könyvtárát 1753-ban alapították. A könyvtár alapját Sir J. Cotton 1700-ban a nemzetnek ajándékozott gazdag magángyűjteménye képezte. További ajándékozások és vásárlás útján az állomány gyorsan növekedett, majd 1759-ben megnyílt a nagyközönség számára. Hatalmas, kupola alakú olvasótermében dolgozott egykor Kossuth, Marx és Lenin is. Gazdag hungarica anyagában másutt alig fellelhető ritkaságok is találhatók. A prézens részlegnek négy nagy osztálya van: A *nyomtatott könyvek osztálya* az Egyesült Királyság (United Kingdom) legnagyobb kötelepéldány-könyvtára, óriási régi angol és külföldi könyv- és folyóirat-állománnyal. Alosztályai is vannak: a hivatalos iratok, okmányok tára, a térképtár, a zeneműtár, a bélyegtár és a hírlaptár, amely nem a British Museum épületében van.

A *kéziratosztály* gyűjtőköre a nyugati irodalom, a művészet és a történelem. Nagy kézirat-, térkép- és zenei anyaga is van.

A *keleti kéziratok és nyomtatott könyvek osztályának* Ázsia és Észak-Afrika nyelvei és irodalma a gyűjtőköre. Különösen gazdag héber, arab és perzsa kéziratokban és a Biblia régi változataiban. A Kínai Könyvtár több mint 60 ezer kéziratot, valamint nyomtatott tekerceket őriz — többek között a híres Gyémánt Sutrát az i. sz. 868-ból — a legrégebb időktől napjainkig. A prézens-részleg könyv-, folyóirat- és bélyeggyűjtemény-kiállítását a nagyközönség a Királyi Könyvtárban (King's Library), a British Museum épületében tekintheti meg.

A *tudományos referenzkönyvtár* (Science Reference Library) a természettudományok, a műszaki tudományok és a technika mai irodalmának legfontosabb, nyilvános referenzkönyvtára az Egyesült Királyságban. Szervezetileg hozzátartozik a: *holborni részlegység*, az 1885-ben alapított Patent Office Library utóda, amelynek 18 ezres folyóirat- és reportgyűjteménye (kutatási jelentés), valamint a 60 ezer kötetes könyvállománya a világ szabadalom-irodalmának fontos tárháza. A *Bayswater részlegységet* 1966-ban hozták létre. 21 ezer kötetes könyv- és 16 ezres folyóirat- és reportállománya van. Gyűjtőköre a holborni részlegységéhez hasonlít, de elsősorban korunk tudományaira vonatkozik.

A kölcsönző részleg (Lending Division) a korábbi Országos Kölcsönző Könyvtár és az Országos Természettudományi és Műszaki Kölcsönző Könyvtár egyesítéséből jött létre Bostonban (Yorkshire). Két és félmillió kötetes könyvvállománya és 43 ezer kurrens folyóirata az Egyesült Királyság minden könyvtárának és hivatalos intézményének rendelkezésére áll a könyvtárközi kölcsönzési rendszer keretében, reprográfiai szolgáltatásai pedig a tengerentúlról is igénybe vehetők, még magánszemélyek által is. A kölcsönző részleg más könyvtárak állományát is használja, mivel a könyvtárközi kölcsönzés nemzeti központja, amely a Nagy-Britannia és más országok közötti könyvtárközi kölcsönzést is lebonyolítja. Itt kapott helyet a Brit Nemzeti Könyvközpont (British National Book Centre), amely mint könyvelosztó az ország különféle gyűjteményeinek főlépéldányait osztja szét.

A *bibliográfiai központ* (Bibliographic Services Division) az Angol Nemzeti Bibliográfiai Társaság és a Jogvédő Hivatal (Copyright Receipt Office) egyesüléséből alakult.

Szólunk meg még a *kutatási és fejlesztési osztályról* (Research and Development Department), amely a Tudományos és Műszaki Tájékoztatási Hivatalt, az OSTI-t (Office of Scientific and Technical Information) működteti, és elősegíti minden területen a könyvtárakkal és a tájékoztatással kapcsolatos kutatást és fejlesztést.

Oxford és Cambridge könyvtárai

Mindkét várost elsősorban a XIII. században alapított patinás egyetemei fémjelzik, bár a 160 ezer lakosú Oxford jelentős ipari város, és egyebek között nyomdairól is híres. Cambridge 95 ezer lakosával jóval kisebb, de építészeti remekeinek szépségében feltétlenül, rangban pedig majdnem biztosan állja a versenyt örök vetélytársával, Oxforddal. Az utóbbi híres egyetemének 17 fakultásán összesen 11 300 hallgató folytatta tanulmányait az 1975/76-os tanévben. A professzorok és az egyetemi docensek száma 1270. Cambridge-ben ugyanerre a tanévre 10 837 egyetemista iratkozott be, mégpedig 8892 férfi és 1945 nő. Az egyetem 25 fakultásán 1200 professzor és egyetemi docens ad elő. Az egyetemek életében központi helyük van az egyetemi könyvtáraknak. A Cambridge-i Egyetemi Könyvtár (Cambridge-i Egyetemi Könyvtár) 3 milliós könyv-, 15 ezres kézirat- és 600 ezres térképállományával nem kisebb jelentőségű, mint az Oxfordi Egyetemi Könyvtár, a *Bodleian Library* (Bibliotheca Bodleiana). A Bodleiana történeté-

Az oxfordi Bibliotheca Bodleiana

nek gyökerei a XIV. századba nyúlnak vissza, ugyanis 1367-ben Thomas Cobham worcesteri püspök alapította, de VI. Edward megsemmisítette mint katolikus intézményt. 1602-ben Thomas Bodley, angol bibliofil újból megalapította, s 10 ezer fontért vásárolt könyveket kitűnő európai mesterektől és könyvkereskedőktől. A róla elnevezett könyvtárat 1603-ban nyitották meg. Ez a nap azóta minden évben nagy ünnep az oxfordi diákok számára. Bodley példáját sokan követték, s mivel a könyvtár kötelezpéldányt is kap, állományja jelenleg 3,5 millió könyv és 50 ezer kézirat. Több tízezer darabos pénz- és éremgyűjteménye van, s különösen gazdag keleti bibliai és angol történeti kéziratokban. Híres márványszobor- és portrégyűjteményén kívül ösnyomatványokban is bővelkedik. Megvan itt egyebek között az első angol nyomtatvány (Caxton) és a Gutenberg-féle 42 soros biblia.

A könyvtárnak Corvinája is van. Cristoforo Cortese velencei mester Seneca tragédiái című munkája.

Mindkét egyetemi város hangulatát, építészeti értékét főként a kollégiumai adják. A zömmel perpendiculáris stílusban (az angol gótika késői szakaszának stílusa) épült remekművek, beleértve a rengeteg kollégiumi templomot és a rengeteg könyvtárat, amelyeknek mindegyike valamilyen szakterület, tudomány vagy tudományág szakkönyvtára, s tudományos fokozattal rendelkező, tudós könyvtárosokat foglalkoztat. Csak Cambridgeben majdnem egymillióra becsülhető a kollégiumi könyvtárak állománya. Ennek

nagy része felbecsülhetetlen értékű ősnomtatvány, muzeális vagy modern kézirat, illetve könyvtörténeti ritkaság. Oxfordban például a *Queen's College* könyvtárának első emeletén a muzeális gyűjtemény található, a földszinten pedig a modern anyag, amelyben még a *Magyar Nemzeti Bibliográfiát* is megtaláltam. Most folynak a munkálatok a kollégiumi és az egyéb muzeális állománnyal is rendelkező könyvtárak, a székesegyházi könyvtárak — amelyek közül elsősorban a londoni Szent Pál Székesegyházé és a herefordi székesegyházé érdekes — állományának központi, számítógépes feldolgozására. Érdemes lenne figyelemmel kísérni ezt a munkát hungarica-kutatási szempontból is.

A 39 oxfordi kollégium könyvtára közül a *Magdalen College Library* (alapítási év: 1458) állománya XVI. és XVIII. századi, a késő középkori angol történelemmel foglalkozó művekből áll. A *Corpus Christi College Library* (1517) kéziratokat, ősnomtatványokat is őriz. A *Jesus College Library* (1571) állományában rendkívül értékes a kelta, a *Wadham College Library-ében* (1613) a perzsa irodalmi és történelmi gyűjtemény. A *Codrington Library* (1710) a középkori és modern történelem, hadtörténet és jogtudomány, a *Worcester College Library* (1714) az angol polgárháború és a Brit Nemzetközösség dokumentumait gyűjti.

A 21 cambridge-i kollégiumi könyvtárból a *Christ's College Library* (1448) John Milton műveit őrzi, s említésre méltó a szláv irodalmi és nyelvi különgyűjteménye. A *Queen's College Library* (1448) 22 ezer kézirattal rendelkezik. A

Leláncolt könyvek a herefordi székesegyház könyvtárában

Az oxfordi *Queen's College Library* első emeleti olvasóterme

Trinity College Library (1546) állományában többek között görög kéziratok, Newton kéziratái, XVII., XVIII. és XIX. századi levelek s a Shakespeare-gyűjtemény kötetei a legjelentősebbek.

Stradford-upon Avon közművelődési könyvtára

Megkapóan szép épületben működik Shakespeare szülőházának szomszédságában, a Henley Streeten. A 19 ezer lakosú kisváros könyvtárát 1904-ben alapították, állománya ma mintegy 62 500 kötet. A 10 könyvtárossal dolgozó Public Library nem „mintakönyvtár”, csupán egyike az Egyesült Királyság 12 ezer közművelődési könyvtárának. 1972—73-ban nyilvánított 7147 felnőtt- és 1406 gyerekolvasót: összesen 8553-at, tehát a lakosság 36%-a volt tagja a könyvtárnak. Egy-egy lakosra 3,21 könyv jutott. Az említett időszakban a könyvtár 34 959 fonttal gazdálkodott, ennek 34,8%-át fordította könyv- és 1,5%-át a folyóiratállomány gyarapítására, 40%-át pedig a könyvtárosok bérére. Az állománygyarapításra kapott pénzből a könyvtár 666 gyerekkönyvet, 117 kézikönyvet, a felnőttek részére pedig 5078 kötetet vásárolt — összesen tehát 5861 kötetet. Az 1970—71-es adatokhoz képest az említettek növekedést mutatnak. 1952—53-ban a könyvtárból 125 172 könyvet kölcsönöztek ki, ma ez a szám 319 965 kötet, tehát két és fél-szer több a két évtizeddel korábbinál, miközben a lakosság száma 15 ezerről csak 19 ezerre nőtt.

Polgár Ernő

A tudás kihunyó fényei

A Manhattan egyik ékessége a Fifth Avenue-n levő New York-i nyilvános könyvtár. A bejárati ajtóhoz vezető lépcső előtt álló kőoroszlánokat a New York-iak éppúgy megszókták, mint Néva-parti társaikat a leningrádiak. Ez a létesítmény nemcsak a város, hanem az egész USA büszkesége: a világ öt legnagyobb könyvtára között tartják számon, a moszkvai Lenin Könyvtár, a londoni British Museum könyvtára, a washingtoni Kongresszusi Könyvtár és a párizsi Nemzeti Könyvtár társaságában.

Az egyik hetilapban fénykép jelent meg: az ismerős oroszlanok mögött aszfaltozott parkoló látszott, tele gépkocsikkal. De hová lett a könyvtár? Szerencsére ez csak fotómontázs volt, bár nem is járt olyan nagyon messze az igazságtól. A híres intézmény nehéz időket él át.

Ez a könyvtár korábban hétköznapon és ünnepen, az év 365 napján reggel 9 órától este 10-ig fogadta az olvasókat. Aztán vasár- és ünnepnap maradt zárva, majd a reggel 10-től délután 6-ig terjedő időre korlátozták a nyitvatartást. A díszes előcsarnokból eltűnt a ruhatár.

A világ pénzügyi fővárosának nincs rá pénze...

Ez a nyilvános könyvtár a város 82 fiókkönyvtárának munkáját irányítja. 1976 januárjában azonban közülük nyolcat bezártak.

Az olvasók tiltakoztak, aláírásokat gyűjtöttek, gyermekek és felnőttek vonultak fel, megszállták a bezárásra ítélt könyvtárakat. A Columbia Egyetem közelében az egyik könyvtárhelyiséget 40 napra szállták meg az olvasók! Az emberek matracokkal, takarókkal, természetesen szerelkeztek fel. A városi hatóságok kénytelenek voltak kihúzni ezt a könyvtárat a bezárásra ítélt listájáról — de helyette másoknak a működését szüntették meg...

Júliusban további nyolcra tettek lakatot, a működők pedig hetente csak 3—4 nap tartanak nyitva. Majd távlati tervet dolgoztak ki a könyvtárhálózat további szűkítésére, s ennek megfelelően júliusban további 17 fiók zárta be kapuit. Az Egyesült Államokban 9 ezer könyvtár van, és sok városban ezek sajátos kulturális központként is működnek. Most az infláció sötét felhői gyülekeznek fölöttük.

Az amerikai könyvtárosegyesület, az ALA, amely 1976-ban ünnepelte fennál-

lásának centenáriumát, októberben fizetett hirdetést tett közzé a New York Timesban. „A könyvtárak fenntartási költsége 1970-hez képest 56 százalékkal emelkedett. A látogatottság csupán az utóbbi évben 10 százalékkal nőtt, ez pedig a kiadások emelkedésével jár. A könyvtárakra fordított összeget azonban szinte naponta csökkentik... A könyvtárak a csőd felé haladnak” — írja.

A detroiti közkönyvtár igazgatónöje, Clara Johns elmondta:

— Csak minden harmadik lámpa ég, télen a korábbinál pár fokkal alacsonyabb hőmérsékletre fűtjük a helyiségeket, mert elképesztően magas a villany- és a fűtési számla.

— Akkor kell bezárnunk fiókkönyvtárainkat, amikor különösen megnövekedett az olvasók száma — mondta Carlton Rochell, az atlantai városi könyvtár igazgatója. — Az emberek gyakrabban betérnek a könyvtárba, ha rosszul megy a soruk. A látogatottság egy év alatt 25 százalékkal megnőtt! A legtöbb olvasónk 1931-ben volt...

Ugyanerre az érdekes törvényszerűsége hívta fel a figyelmet Edwin Holmgern, a New York-i nyilvános könyvtár igazgatója, aki felidézte emlékeit: „különösen sok olvasó volt a 30-as évek gazdasági válságának idején. Most egy év alatt 15 százalékkal nőtt a látogatottságunk. De felére csökkent a nyitvatartási idő...”

A gazdasági válság tehát a kultúra válságához is vezet. Amerikában drágák a könyvek, hivatalos adatok szerint az átlagár 14 dollár 9 cent. A könyvek vásárlását sokan nem engedhetik meg maguknak.

Bölcs emberek sok megkapó jelzővel illették a könyvtárat. Az ingyenes könyvtárak felhívást jelentenek a közművelődésre, olyan kulcsot adnak az emberek kezébe, amely minden érdeklődő előtt feltárja az emberi tudás kincsesházát. Sok tucat, sok száz később híressé vált embert emelt a magusba a könyvtárakban született könyvszeretet.

Ezek közé sorolja önmagát Belle Kaufmann író nő is. Elmondta, hogy ifjú lányként egy kerületi könyvtár könyveit olvasta sorban úgy, ahogy a polcokon sorakoztak. Sok értéktelen mű is a kezébe került, de gondolatok gyöngyszemeit is felfedezte az olvasott könyvekben.

Sok New York-ihoz hasonlóan ő is szíven viseli a könyvtárak gondjait.

— A közkönyvtárakhoz ma egyre kevésbé férnek hozzá azok, akiknek a legnagyobb szükségük volna rá. A könyvtár

sokaknak az egyetlen nyugodt hely, menedék az erőszakos és rettenetes külvilág elől...

De honnan vegyenek pénzt? A könyvtár nem tartozik az állam számára fontos dolgok közé, amelyért a szövetségi kormány a felelős. Az országos költségvetés 1977-re mégis előirányzott 212 millió dollárt — s ezt az elnök ellenére tette —, de ez az összeg az USA könyvtárainak kiadásából csupán öt százalékot fedez.

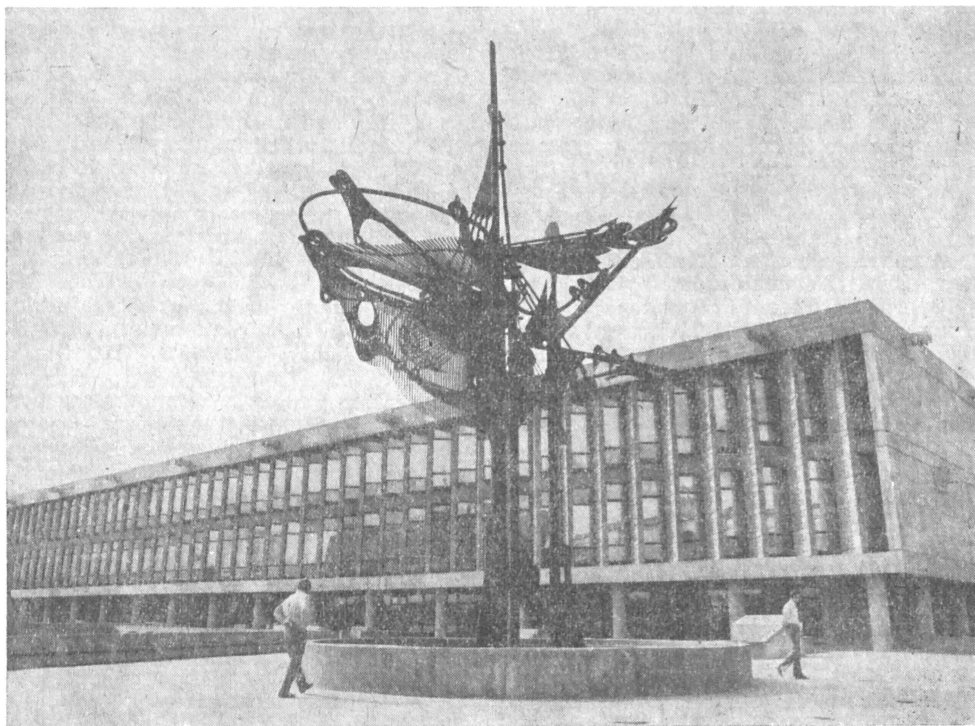
A könyvtárat lebecsülő társadalom önmagát lopja meg. Kevesebb művelt ember nő fel, kevesebb tehetség bontakozik ki, még jobban kiéleződik a szellemi nyomor. De hát ilyen az itteni világ. Értékrendjébe nagyon apró betűkkel írták be ezt a szót: könyvtár.

G. Geraszimov
az APN New York-i tudósítója

Könyvtár a sivatag szélén

Az ashabadi *Karl Marx Allami Könyvtár* új épülete az utóbbi évek szovjet építőművészetének egyik legnagyobb alkotása. A könyv igazi palotája ez. Raktáiraiban több mint hárommillió könyvet őriznek. Tizenhat szakolvasótermében (általános, humán, mezőgazdasági, műszaki stb.) ismerkedhetnek meg az olvasók a könyvtár gazdag állományával. A zenebarátok klasszikus, modern és népzenei felvételeket hallgathatnak.

A könyvtár a türkmén főváros egyik legszebb épülete. Építészeti megoldásában két stílus egyesül: a külső betonelemek az európai építészeti iskolát, míg a belső udvarok, a nyitott galériák, a szökőkutak és a dús növényzet a keleti városépítészeti idézik fel. Az épület helyiségeinek kondicionált levegője a legmegfelelőbb munkakörülményeket teremti meg. Termeiben egyszerre ezren dolgozhatnak kényelmesen, anélkül, hogy munkájukban zavarná őket a Karakum-sivatag forró éghajlata. Hatvan évvel ezelőtt egész Közép-Ázsiában nem akadt annyi könyv, amennyi most egyedül az ashabadi könyvtárban van. A türkmén köztársaságban egyébként a kilencedik öt-éves terv időszakában 239 könyvtárat nyitottak meg. (APN)

Az ashabadi állami könyvtár

Rexa Dezső

1872—1964

Rexa Dezsőnek, a magyar könyvtárosok és levéltárosok doyenjének hosszú életet adott a sors, és ő jól sáfárkodott vele; élete mindvégig könyvtárakhoz és levéltárakhoz, könyvekhez és oklevelekhez kötődött. A könyv volt mindene. Halála előtt, túl a kilencvenedik évén, még ott láttam a Központi Antikvárium létráján, új „kincsek” után kutatva. Polihisztor-hajlamát a könyvtári és a levéltári tudományok mellett a történelem, az irodalomtörténet, a színháztörténet, a művészettörténet egyformán lekötötte. És mindezek a területeken maradandót tudott alkotni.

1872. február 28-án született Budapesten. Jogot tanult és Kereskedelmi Akadémiát végzett, érdeklődése azonban más területekre irányította. Újságíróként és szépíróként kezdte pályáját; napi- és hetilapokban közölt cikkei, versei, elbeszélései után 1895-ben jelent meg első kötete, a *Katalin* c. elbeszélés-gyűjtemény. Ezt *Az életregény* (1898), majd *Az első és az utolsó* c. verseskötet követte. 1906-ban látott napvilágot *A modern ember* c. boházata, 1908-ban pedig a *Tűzek* c. elbeszélés-gyűjteménye. A *pokolsziváci kisdíjakok* (1911) után felhagyott a szépirodalommal, de anekdotázó kedve, színes stílusa életében és írásaiban egészen a haláláig elkísérte.

Az újságírással is felhagyva levéltárosként közigazgatási szolgálatba lépett, s először Árva, majd Fejér, legvégül pedig Pest vármegyében levéltároskodott, s innen ment főlevéltárosként nyugalomba.

Eredeti forrástanulmányokon alapuló történelmi munkái közül elsőnek a *Báthory Erzsébet, Nádasdy Ferencné 1560—1614* c. munkáját jelentette meg, ezt *A törvényhatósági levéltárak címeres levelei* c. munkájának öt füzetét követte (Kassa, 1909—1910). Nagy érdeklődést váltott ki *Gvadányi generális utolsó huszárjai* (1912) c. munkája is. *Névmutató Fejér vármegye levéltárának nemesi anyagához* (1914) c. műve a családtörténeti kutatóknak szolgált hasznos segítő-eszközzel; *Egy nemes család története* c. munkája pedig egy család történetén keresztül mutatta be egy korszak történetét.

Mint Árva vármegye levéltárosa, ellátta az 1840-ben alapított, alsókubini Csaplovics-könyvtár vezetését is, amely a Somogyi Könyvtár megalapításáig

egyike volt a legnagyobb vidéki könyvtáraknak. Első, szakba vágó munkája e könyvtár jelentésének elkészítése volt (*Jelentés az Árva megyei Csaplovics-könyvtár 1905. évi ügymenetéről és állapotáról*). A Csaplovics-könyvtárban szerzett elméleti és gyakorlati könyvtári ismereteit sok jeles publikációban hasznosította. Megírta a Csaplovics-könyvtár történetét (*Múzeumi és Könyvtári Értesítő* 1907—1908); könyvtártudományi publikációi itt, valamint a Könyvtári Szemlében, a Magyar Könyvszemlében stb. jelentek meg. (A budapesti Nemzeti Színház könyv- és levéltára. MKÉ. 1909. — A pápai főiskola könyvtára 1843-ban. KSZ. 1915. — A magyar címeres könyvek bibliográfiájához. KSZ. 1916. — Az első [?] kassai nyomtatvány. MK. 1914. — Könyvek ára a XIX. században. MK. 1962.) A csurgói br. Perényi-könyvtárról egyedül az ő dolgozata szolgált híradással. (Közl. a Dunántúl Történetéhez 1911.) Két sajtótörténeti tanulmánya („Laura”. Egy Komárom megyei folyóirat 1824-ből — A magyarországi színházi lapok története a kiegyezésig) ma sem nélkülözhető. A Magyar Könyvszemle Magyar Könyvesház c. rovatában több, addig ismeretlen RMK. I. és RMK. II. kötetet írt le.

Művészettörténeti munkásságának első terméke *Az árvai vár falképei* c. munkája. Zichy Mihállyal két munkájában is foglalkozott. Az első magyarra fordított szöveg volt a *Tizenkét illusztráció Fausthoz*. *Rajzolta Zichy Mihály* c. kiadványhoz, a második *Családunk kapcsolókönyve Vörösmarty Mihály és Zichy Mihály emlékeivel* (1912) c. műve, amely irodalomtörténeti szempontból is figyelemre méltó.

Rexa Dezső sokirányú munkásságában az irodalomtörténet különösen fontos szerepet játszott. Petőfivel, Vörösmartyval, Kölcseyvel, Kazinczyval, Döbrentével, Széchenyivel, Kuthy Lajossal stb. foglalkozó tanulmányai, adatközlései az Irodalomtörténeti Közleményekben, az Irodalomtörténetben, az Akadémiai Értesítőben és egyéb folyóiratokban láttak napvilágot. Onálló kötetként *Hódolat Kölcsey emlékének* (1937), valamint *Petőfi és Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye* (1923) c. munkái jelentek meg. Gyakran és szívesen adta ki nagy íróink elfeledett vagy ismeretlen munkáit. A szerzők között *Petőfi* (Lánc versei, Ti-

zenhat vers Petőfitől), *Kazinczy* (Pestre. — Arnyékrajzolatok. — Napoleon és Mária Lujza menyegzőjére), *Gvadányi* (Aprekaszion) egyaránt szerepeltek, de kiadott művelődéstörténeti szempontból értékes kisebb műveket is (Csehy József: A Tanács — Valkai András: Históriaiás ének a nagy úr Bánk Bánról). Szövegkiadásait filológiai gondosság és bibliofil külső jellemezte. Az utóbbi szempontból legértékesebb a Valkai-féle munka, amely mindössze 12 számozott példányban jelent meg Rexa Vera Mária három festett könyvdíszével, 18. századbeli, magyar címeres vízjegyű, Joh. Kapelner szepesi papírmalmában készült papíron, amelyhez különös véletlen folytán a levéltárban jutott. E könyv modern bibliofilánk egyik legritkább terméke.

Színháztörténeti munkái közül önálló kötetben jelent meg *A Nemzeti Színház megnyitásának története* (1927), valamint *Pest vármegye és a nemzeti játékszín* (1928) c. munkája. Színháztörténeti vonatkozású tanulmányainak száma több tucat; nevezetesebb közülük a székesfehérvári színészettel, Petőfi székesfehérvári szereplésével, a magyar színházban történt első királylátogatással, a Nemzeti Színház első dramaturgjával stb.

foglalkozó tanulmánya. Sokat foglalkozott Shakespeare hazai fogadtatásának, fordításának stb. kérdésével; ez irányú írásainak legnagyobb része a Magyar Shakespeare-Tár-ban látott napvilágot.

Szülővárosához fűződő szeretete, a Pest megyei levéltárban rendelkezésre álló kimeríthetetlen kincsbánya Pest-Buda szerelmesévé és a honismereti munka egyik úttörőjévé tették. Ez irányú munkásságának a *Tabán* (Somogyi Aladárral, 1934), a *Margitsziget* (1940), a *Száz esztendő pest-budai képes könyvecske* (1940), a *Zwölf Monate in Pest mit zwölf farbigen Bildern* (1940), a *Képes könyvecske képek nélkül* (1947), a *101 kép a régi Pest-Budáról* (1959) a fontosabb álmásai. Szólnunk kellene még félig anekdotázó-szépirodalmi, félig tudományos könyveiről (A kisbírótól a vicispánig és vissza. — Pest—Pilis—Solt—Kiskun vármegye emlékei), valamint műfordításairól is (Joannes Secundus, Diderot stb.) —, de Rexa Dezsőt teljesen bemutatni lehetetlen egy rövid kis cikk keretében. Sokoldalúsága, a kultúrhistoria iránti érzékenysége, fáradhatatlan munkabírása azonban így is példaképek szolgálhat a mai könyvtárosnemzedéknek.

Galambo Ferenc

könyvekről

V. Afanaszjev:

Társadalmi információ és társadalomirányítás

„Korunk gyakorlatában és tudományában aligha akad az információ fogalmánál elterjedtebb kifejezés. És nincs még egy olyan fogalom, melynek kapcsán annyi vita, összeütközés és oly sok különböző álláspont lenne.” E mélységesen igaz megállapítással kezdődik V. Afanaszjev magyar fordításban most megjelent műve. Lényeges könyv, fontossága és időszerűsége tárgyából következik, amely körül — főként terminológiai jelleggel — hazánkban is sok vita folyt. Növeli a könyv jelentőségét, hogy szerzője a társadalomban mozgó információt vizsgálja, mégpedig — és ez talán a legfontosabb — mindenekelőtt a társadalomirányítás továbbfejlesztése, tökéletesítése szempontjából.

Végbongészve a könyvet, a magyar olvasó kissé elképedve kénytelen tudomásul venni, hogy az informatikának (és ha-

tárterületeinek) ma már könyvtárnyi elméleti irodalma van, amelyből azonban magyarul édeskevés jelent meg. Nem csupán az informatika tetemes mennyiségű szovjet irodalmáról van szó, amiből a szerző bőségesen merít és amit mindenképpen jobban kellene ismernünk, hanem az informatika-elmélet egyéb marxista interpretációiról is (ilyen például az Afanaszjev által többször idézett Quiniou „Marxizmus és információ” című, feltehetőleg izgalmas műve is).

A könyv tartalmának dióhéjnyi ismeretése aligha adhat hű képet gazdag tartalmáról, és a legkevésbé sem pótolhatja a lényegét, a mű elolvasását. Hogy a szerző gondolatmenetét követni tudjuk, mégis meg kell próbálnunk vele.

Habár Afanaszjev hangsúlyozottan nem kíván az információ fogalmának meghatározására vállalkozni, deduktív tárgya-

lasmódjával mégiscsak megteszi, amikor a legtágabban értelmezett információfogalomból (amibe még a genetikai információt is beleérti) kiindulva a fogalom fokozatos szűkítésével végül a társadalomirányításhoz *gyakorlatilag szükséges információk kategóriájához* jut el; ezen — mint a könyv rendszerelméleti fejezetéből egyértelműen kitűnik — a *társadalmi döntéseket előkészítő információ legkülönbözőbb fajtái értendő* (szociológiai vizsgálatok eredményei, igazgatási, statisztikai és gazdasági, tudományos és műszaki információk, politikai információk, sőt a tömegtájékoztatási és propaganda-intézmények információs tevékenysége is). A könyv jó része az információs rendszerek létesítésének elméleti, szervezési és gépesítési-automatizálási problémáit ismerteti és leírja megvalósításuk gyakorlati — szovjetunióbeli — tapasztalatait. Szól a számítástechnika információs alkalmazásának eredményeiről, s kitekintést nyújt az automatizált információs rendszerek (népgazdasági szintről tekintve: alrendszerek) szervezésének távlataira.

Mindent összevetve: hiánypótló könyvvel van dolgunk. Hiányt pótol nem utolsósorban azért is, mert — ami társadalmi információ esetében döntő jelentőségű — szerzője következetes ideológiai alapállásból vizsgálja az információ keletkezésének és társadalmi mozgásának jelenségeit. Ez az egyébként az egész könyvön nyomon követhető ideológiai következetesség különösen két problémakör kapcsán szembetűnő.

Az első: a társadalmi — ebben az esetben mindenekelőtt egyik válfajának: a politikai-ideológiai — információnak az objektivitása. A legcélszerűbb ezzel összefüggésben magát a szerzőt idéznünk: „... nincs és nem lehetséges az információt felhasználó osztályok és pártok céljain és érdekein kívül eső társadalmi információ... A marxista szociológia az információt, mint társadalmi jelenséget értelmezi, valamennyi összetevőjét egységben vizsgálja, mégpedig az előtte álló osztálycélok, a megoldandó társadalmi feladatok szempontjából.” Afanaszjev szavaiból az a megszívlelendő tanulság csendül ki, hogy a társadalmak, ha önmaguk fejlődésének szabályozásáról, a társadalomirányításról van szó, főként intézményszerű felépítményi elemek nem közömbösek a társadalmi információk kiválasztási és felhasználási folyamatai tekintetében, ellenkezőleg, ezeket saját érdekeik szolgálatába igyekeznek állítani. Még akkor is, ha az információ sajátos jellege következtében — mint például a műszaki, illetve természettudományi információ — nem tartalmaz osztályjellegű motívumokat. Távrolról sem

közömbös ugyanis, hogy milyen célok megvalósítása érdekében hasznosítják őket.

Afanaszjev könyvének másik érdekes és fontos fejezete az információ és a marxista tükrözélmélet összefüggéseit elemzi. „Az információ a visszatükrözés eredménye” — írja a szerző, minthogy azonban az információ elválaszthatatlan a vezérléstől — társadalmi információ esetében: a társadalomirányítástól —, lényeges kritériumnak tartja, hogy az információ kutatási és igazgatási feladatok megoldását mozdítsa elő. Vagyis: a társadalmi információ az emberi viszonyoknak a gyakorlatban és az irányításban hasznosított visszatükrözése.

A társadalmi információnak effajta értelmzése módot ad a szerzőnek arra, hogy az információ társadalmon belüli körforgásának általános törvényszerűségeit kutassa. Ez az általánosítás azonban óhatatlanul korlátozza bizonyos részterületek mélyrehatóbb vizsgálatának lehetőségét.

Mielőtt azonban a részterületekkel kapcsolatos hiányérzeteinkről szólnánk, hadd utaljunk a szerző gondolatmenetének egészével összefüggő, elvi jellegű kifogásunkra: a művészi elsajátításról (mint a társadalmi valóság esztétikai visszatükrözéséről) még érintőleg sem esik szó a könyvben, holott a művészetek valóság-tükrözés szerepét a társadalomirányítás is hasznosítja.

A tudományos társadalomirányítás egyik legfőbb támasza a társadalomtudományi kutatás, épp ezért a társadalomtudományi területeken folyó tudományos-kutatási tevékenység irányítása megkülönböztetett jelentőségű. Ebből következik, hogy az irányítás, döntéshozatali információellátása sem elhanyagolható fontosságú. A gondolatmenetet továbbfolytatva a társadalmi információkról és annak egyik lényeges típusáról — a társadalomtudományi információról szólva — indokolatlan említés nélkül hagyni azokat az eltéréseket és azonosságokat, amelyek az egyes társadalomtudományi diszciplínák információs igényei és művelői információs szokásai között mutatkoznak.

Az — ezúttal „tájékoztatási tevékenység”-ként értelmezett — információ egyik alapintézménye világszerte mindmáig a könyvtár. Mindenekelőtt a tudományos és szakkönyvtárak látják el ezt a feladatkört, de növekedő kedvvel és intenzitással veszik ki részüket belőle a közművelődési könyvtárak is. Hogy ez a Szovjetunióban is így van, annak a legjobb bizonyítéka az SZKP KB 1974. májusi határozata, amely a szovjet könyvtárak kettős: ideológiai-nevelési és információs szerepét hangsúlyozta. E feladatnak és a

szovjet könyvtárügy kiemelkedő eredményeinek az ismeretében — és nem a sérített könyvtárosi érzékenységből — tesszük szavá, hogy az eleven szovjet információs gyakorlat adekvát visszatükrözésének követelménye szükségessé tette volna, hogy a szerző a Szovjetunió csaknem 200 ezer kisebb-nagyobb könyvtárának mindennapi (az állampolgár általános ismereteit és műveltségét gyarapító) és tudományos (szakirodalmi tájékoztatósi) információs tevékenységéről is szót ejtsen. Ezzel összefüggésben kell kifogásolnunk, hogy a társadalmi információnak oly lényeges forrásai, mint a szakkönyvek, szakfolyóiratok, egyéb dokumentumok alig kaptak említést a könyvben, pedig tipológiájuk vizsgálata éppúgy, mint szabványosításuk ma már világméretben megoldandó feladattá kezd válni.

És végül: kár, hogy a szerző a tudományos-műszaki információról és annak államközi együttműködéssel kialakítható nemzetközi távlatairól szólva nem említette a szocialista országok évek óta fejlődő nemzetközi tudományos-műszaki információs rendszerét (NTMIR), amelynek léte és működése a legkézzelfoghatóbban péld

dázza a szocialista társadalmak közötti információs kooperáció szinte korlátlan lehetőségeit.

Az elmondottak arra látszanának utalni, hogy a könyv erénye — a társadalmi információ fogalmának tág, az emberi viszonyok tükrözéséből kiinduló értelmezése — egyúttal a könyv gyengéjének okozója is, hiszen a talán túlságosan is tág információ-spektrum áttekintése elkerülhetetlenül fontos részproblémák elhanyagolására vezet. A könyv elméleti értékei azonban e veszteségért bőséges kárpótlást nyújtanak. Afanaszjev ugyan szemmel láthatóan otthonosabban mozog ismeretelméleti síkon, mint a gyakorlati tájékoztatás területén, de ez mit sem von le gondolatébresztő művének értékéből.

A könyv magyar változatának közreadásáért a Kossuth Könyvkiadóttal köszönet illeti. Hálánk azonban egyértelműbb lenne, ha a fordítás — de legalábbis a fordításellenőrzés — támaszkodott volna a magyar informatikai szaknyelv immár közhasználatúnak tekinthető terminológiájára. (1976. Kossuth, 380 l. 28 Ft)

Zircz Péter

Pável Ágoston válogatott tanulmányai és cikkei

Szombathely Város Tanácsa és a Vas megyei Tanács az elmúlt években példamutató tervszerűséggel és igényességgel látott hozzá a megye kulturális örökségének közkinccsé tételéhez. A megyében élő fiatal költők és írók önálló köteteknek folyamatos megjelentetésén kívül arra is figyelmet fordított és anyagiakat áldozott, hogy a helyi művelődéstörténet kihasználásával és a vasi irodalmi múlt mához is szóló értékei tág körben ismertté válhassanak. E törekvések több szép kiadványban öltöttek testet. Csak példaképpen említsünk néhányat az utóbbi két év terméséből: a Városi Tanács 1975-ben adta közre Bárdosi Németh János: *Utak és útitársak* című kötetét, amely a megyeszékhely két világháború közötti irodalmi életét mutatja be hitelesen és élményszerűen; 1976-ban a Berzsenyi-évforduló alkalmából a Vas megyei Tanács és a Somogy megyei Tanács költségén látott napvilágot a gazdag tartalmú és reprezentatív kiállítású *Berzsenyi Emlékönyv*; a Vas megyei Tanács adta közre 1976-ban Békefi Antal: *Vasi népdalok* c. terjedelmes gyűjteményét, és ugyancsak a megyei tanács kiadásában jelent meg a *Pável Ágoston Válogatott tanulmányai és cikkei* című kötet is.

Pável Ágoston 1924 és 1942 között a Berzsenyi Könyvtár jogelődjének, a Szombathelyi Városi Könyvtárnak volt az igazgatója. Kiemelkedő jelentőségű könyvtári szervező munkáját és sokoldalú tudományos tevékenységét a Könyvtáros több ízben is méltatta. (1963. 11. sz., 1966. 10. sz.)

Annak ellenére, hogy a ritka munkabírási tudós a könyvtár irányítása mellett számos más tudomány területén is (nyelvészet, néprajz, szlavisztika stb.) maradandót alkotott, az érdeklődők számára életművének sok értékes részlete hozzáférhetetlen maradt.

Az utókor számon tartotta őt mint könyvtárost, mint költőt, mint a ma is élő Vasi Szemle című folyóirat megalapítóját és szerkesztőjét, mint kiváló műfordítót, de — mivel tanulmányainak, cikkeinek, dolgozatainak egy része kis példányszámú lapokban (Sorsunk, Kalangya, Délvidéki Szemle, Vasi Szemle stb.) vagy ma már nehezen elérhető folyóiratokban (Nyugat, Nyelvtudomány, Ethnographia, Egyetemes Philologiai Közlöny stb.) szétszórta — jelent meg — szellemiségét, tudományos felkészültségét, írásainak gondolatgazdagságát az újabb generációk közvetlenül nem ismerhették meg. Ráadásul sok értekezése, cikke, költeménye csak kéziratban maradt fenn.

A válogatás közreadóinak éppen az volt a céljuk, hogy a legkülönbélebb forrásokban még fellelhető írások javát népszerűsítő céllal hozzáférhetővé tegyék, és ezzel emlékezzenek Pável Ágoston születésének 90. évfordulójára.

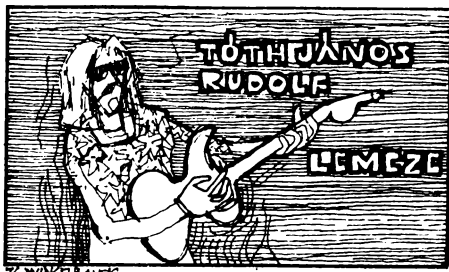
A kiadás első fejezete a nyelv- és irodalomtudományi tanulmányoknak ad helyet. Köztük két dolgozat is foglalkozik Mátyás király alakjával a szlovén népköltészetben. (A Hunyadiak a délszláv népköltészetben, Mátyás király és a szlovénok.) Pável Ágoston szlovén származású volt, és elkötelezettségét szülőföldje és népe iránt élete végéig megőrizte. A maroknyi szlovénség évszázadokon keresztül hódító idegenek szolgai jármát nyögte. A két tanulmány jellegzetesen páveli írásmű: meggyőzően és lírával, szeretet-

tel mutatja be, hogyan vált Mátyás király a szabadságra, igazságra sóvárgó-vágyakozó szlovénség népköltészetének állandó és visszatérő alakjává, aki majd elhozza az igazság földi uralmát és vele a elnyomott népeknek a jövőt, az életet, a szabadságot.

Pável Ágoston a vasi falvakban — elsősorban az Őrségben — több ízben járt néprajzi gyűjtőúton. A hazai szlovénok népszokásai éppúgy érdekelték, mint a népi építészetnek, ősi foglalkozásoknak még fellelhető tárgyi és nyelvi emlékei. A gyűjtőúton született írások nagy része kéziratban maradt fenn. A kötet második fejezete ezekből a színes, élvezetes leírásokból közül egy csokorra valót.

A harmadik fejezet élén Illyés Gyulától kölcsönzött szavak állnak: „Két nép hűséges fia”. Itt kaptak helyet Pável Ágostonnak azok az írásai, amelyekben szenvedélyesen hirdeti a szomszédos népek egymásrautaltságát, az egymás jóhiszemű megismerésének fontosságát, és fáradhatatlanul építi a kulturális együttműködés, a jószomszédtság hídfőit. A vészterhes, második világháborút megelőző időszakban a magyar és délszláv kulturális kapcsolatok gazdagításának kevés olyan tiszta szívű szószólója volt, mint Pável Ágoston. Őszinte érdeklődéssel tartotta számon a szlovén irodalmi élet minden szellemi fejlődését, és megbízható értesüléseit igyekezett továbbadni. A kultúrák közé nem lehet kínai falakat emelni — vallotta. Amit hirdetett, azt tette is. A 30-as évek végén magyarra fordította Ivan Cankar regényeit. E fordítások ma is megbecsült gyöngyszemei a magyar műfordítás-irodalomnak, s ezért különösen örvendetes, hogy a válogatás közreadói második kötet megjelentetését is tervezik, amelyben Pável Ágoston költeményei és műfordításai kapnának helyet. Bizonyosak vagyunk benne, hogy a mához szóló páveli életműnek azt a részét is a most megnyilvánuló érdeklődés és rokonszenv fogadja. (Szerk.: Simonné Pável Judit, Rózsa Béla. Szombathely, Vas megye Tanácsa, 1976. 295. l.)

Takács Miklós

Winkelbauer Pál rajza

Megye, város, intézmény

Új helytörténeti kiadványok

Több mint negyven éve kapott megbízást Ila Bálint levéltáros, történész arra, hogy az egykori Gömör megye történetét megírja. Rendkívül alapos kutatómunka után először a megye településeire vonatkozó adatokat kívánta publikálni, de a felszabadulásig csak a sorozat második kötete jelent meg, melyben A-tól L-ig dolgozta fel a megye területén élt népek eredetére, etnikai hovatartozására és etnikai viszonyaira utaló határ-, falu- és családnéveket.

Közvetlenül a felszabadulást követően, 1946-ban látott napvilágot a harmadik kötet (M-től R-ig). A megjelent két kötet olyan érdeklődést támasztott, hogy a Szlovák Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete is elősegítette a kutatást, s a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával 1969-ben a IV. kötet (S-től Zs-ig) teljessé vált az adatok közlése.

Közben azonban a szerző számára az is világossá vált, hogy a megyei monográfia megírásához nem elegendő az etnikai körülmények vizsgálata, hanem a községek települési viszonyait, a lakosság gazdasági és társadalmi helyzetét szintén be kell vonni a kutatás körébe. Az ily módon kiszélesített kutatómunka és a lelkiismeretes feldolgozás után 1976-ban megjelent a *Gömör megye* c. monográfia I. kötete, amely a megye történetét 1773-ig tárgyalja. Ila Bálint nem érthette meg nagy munkája teljessé válását, a befejező kötet szerkesztői feladatait már Szigeti Mihály vállalta magára.

A Gömör megye területén élt népek etnikai viszonyainak felkutatásában és feldolgozásában azért választotta Ila Bálint az 1773-as úrbérrendezést korszakhatárnak, mert a későbbi időkből már népszámlálási adatok állnak a kutatók rendelkezésére, és a későbbi korok vizsgálata, elemzése más kutatási módszereket is kíván.

A példamutatóan alapos, körültekintően rendszerezett, megbízható tudományos következtetéseket rögzítő munkára azért hívjuk fel a könyvtárosok figyelmét, mert az örvendetesen fellendülő helytörténeti kutatásokhoz egyfajta jó mintául szolgálhat, viszont a kései teljessé válás miatt — a most megjelent I. kötet a négykötetes munka utolsó köteteként látott napvilágot! — könnyen elkerülhetné a könyvtárosok figyelmét.

Kaposvárról szóló várostörténeti tanulmánykötetet szerkesztett Kanyar József, a Somogy megyei levéltár vezetője. A kö-

tet elsősorban annak köszönheti megszületését, hogy Kaposvár 1973-ban ünnepelte városá nyilvánításának 100. évfordulóját, és a megyében, illetve a megyével kapcsolatban már húsz esztendeje folyik színvonalas helytörténeti kutató és feltáró tevékenység — éppen a kötet szerkesztőjének jóvoltából. A szerzőgárda tagjainak többsége kaposvári vagy korábban itt élt tudós, kutató, tanár, így a rendkívüli gonddal készült, kiváló papírra nyomott, számos korabeli metszetet, térképet, fényképet, s a felszabadulás után felsőfokú központtá fejlődő megyeszékhelyet bemutató, sok színes és fekete-fehér képet tartalmazó tanulmányfüzérnek kétségtelenül van valamelyes lokálpatrióta színezete. Ezt a fajta városzeretetet példaként állíthatnánk más városok helytörténészei elé; nyilvánvaló ugyanis, hogy a szeretett város az ott élőknek, az onnan származónak több lesz pusztán „téma”-nál, így az egyébként talán száraznak tűnő statisztikai adatok, táblázatok számoszlopain is átsüt a büszkeség, az odatartozás melege.

A kaposvári várostörténeti tanulmányokat három nagyobb fejezet köré építette fel a szerkesztő. Az elsőben a vár és a mezőváros történetéről szóló, szinte monográfiai teljességet nyújtó tanulmányokból ismerheti meg az olvasó a táj őstörténetét, az Árpád-kori és középkori várost, a török idők szenvedéseit és harcait, végül Kaposvár fejlődésének XVIII—XIX. századi szakaszát.

A kötet második része a város központi szerepkörének kialakulását kíséri nyomon, de már nem olyan szesz, szabályos szerkesztésű, mint az első. A XIX—XX. századi kérdéseket feltáró írások időhatárai meglehetősen változóknak, Kanyar József — egyébként rendkívül alapos, értékes — művelődéstörténeti tanulmánya például korábbi évszázadból indul, s a témakörök között nagyobb a történetiség „hézaga”, mint a megelőző (és értelemszerűen a következő) tömbnek.

A szocialista Kaposvárt bemutató tanulmányok alkotják a kötet harmadik részét: ebben a múlt évtizedek története már a jelenbe, a megoldandó feladatok ismertetése révén pedig a jövőbe is átnyúlik. Eppen ezért örülünk annak, hogy a városrendezési tervekről, Kaposvár fejlesztéséről is olvashatunk, továbbá szép összefoglalást kapunk a város műemlékeiről, illetve műemlékvédelméről. Sajnálatos, hogy ebből a korszakból, melyben Kaposvár könyvtárügye oly nagyot

lépett előre, csak egy-egy rövid utalás szól a könyvtárakról.

1975-ben ünnepelték a szolnokiak 900. évfordulóját annak, hogy írott okmányban először szerepelt Szolnok neve. A városi jubileumi intéző bizottság által díjazott egyik pályaművet, Gémes László dolgozatát: *Szolnok város kereskedelmének és vendéglátásának történetét* a Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár adta ki, az előbb ismertetett köteteknél jóval szerényebb kivitelben, sokszorosítva, gyenge minőségű reprodukciókkal illusztrálva. A szerző tiszteletreméltó célt tűzött maga elé: a kezdetektől napjainkig kívánta feldolgozni a nyomtatott kiadványokban, levéltárakban fellelhető adatokat és — a legújabb időszakra vonatkozóan — a kortársak szavakban elmondott emlékezéseit is. A szándék mindenképpen dicséretes, az emlékezések feldolgozása példamutató, de elgondolkoztató

tanulásokkal is szolgál. A szerző tájékozottabb az utolsó két évszázad eseményeiben, ezért adatai között könnyebben igazodik el, mint Szolnok város „előéletében”. Kevesebb e kötet esetében is feltétlenül jobb lett volna (ha több nem is), így legalább kiszorult volna a szövegből a sok „elképzelhető”, „valószínű”, „bizonyára”-szerű bizonytalankodó következtetés. Érezhette ezt a kiadó könyvtár is, hiszen az előszóban az „olvasmányosságát” emeli pajzsul a „tudományos igényesség” hiányának esetleges vádjá elé. Szerintünk azonban mind a szerző, mind a mű csak nyert volna az igényességen (vagy a szerkesztői olló beavatkozásán), hiszen a felszabadulás előtti és utáni évtizedek szolnoki kereskedelmének, vendéglátásának hangulatos és alapos feldolgozása azt bizonyítja, hogy Gémes Lászlótól nem idegen a tudományos elmélyülés és elemzőkészség.

Végh Ferenc

AZ ISMERTETETT MŰVEK

Ila Bálint: Gömör megye. 1. köt. A megye története 1773-ig. Szerk. Szigeti Mihály. Akadémiai 1976. 495 l. (A Magyar Országos Levéltár kiadványa)
Kaposvár. Várostörténeti tanulmányok. Szerk. Kanyar József. Kaposvár, 1975. 854 l.
Gémes László: Szolnok város kereskedelmének és vendéglátásának története. Szolnok, Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár 1976. 146 l.

könyvtári szakirodalom

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének évkönyve, 1974.

A könyvtárosegyesület második, 1974-es évkönyve, az előzőhöz hasonló terjedelemben és kivitelben jelent meg. Bevezetéseként Kovács Dezső főtítkár az egyesület 1974. esztendei beszámolóját közli, amely részletes adatokkal szolgál a központi rendezvényekről, a szekciók, területi szervezetek és bizottságok munkájáról, a szervezésről, a nemzetközi kapcsolatokról és a költségvetési terv teljesítéséről.

Az évkönyv nagyobbik része a pécsi vándorgyűlésen elhangzott előadásokat tartalmazza. Ezek közül a könyvtárak jövőjéről szólókat a plenáris ülésen olvasták fel. *Mátrai László* előadása a könyvtár és a társadalom jövőbeli kapcsolatait elemezte; *Futala Tiboré* a könyvtárosi pályakép és a személyiség várható alakulását próbálta megrajzolni; *Wallehausen Gyuláé* pedig a jövőkutatás módszereit,

lehetőségeit ismertette, s ezek segítségével adott előrejelzést a könyvtárak jövőjéről és a jövőre való felkészülés legjobb módszereiről. (A három előadással részletesen foglalkozott lapunk 1974. évi 12. száma.)

Az évkönyv a továbbiakban a zenei szekció ülésén tartott két előadást közli. Az egyikben *Skaliczki Józsefné* a közművelődési könyvtárak zenei és hangtári részlegeinek szervezéséhez adott hasznos tanácsokat. Közülük különösen megszívlelendő, hogy az „A”- és „B”-típusú intézmények csak teljesen felkészülve nyissanak zenei részleget, vagyis akkor, ha már előzőleg gondoskodtak a megfelelő berendezésről, szakemberekről, állományról. Ellenkező esetben a vállalkozás hamarosan csődbe jut. A „C”- és „D”-típusú könyvtárak esetében viszont örülni kell a legkisebb lehetőségnek is, például

egy zeneszobának vagy zenesaroknak. *Fonyó Istvánné* a zenemű- és hangtárak kialakításának Hajdú-Bihar megyében elért eredményeit foglalta össze. (Lásd a Könyvtáros 1975. évi 4. számát.)

Az évkönyvben még két rövid tanulmányt is találunk. *Haraszthy Gyuláé* visszatekintés a harmincas évekre, amikor a könyvtáros pálya volt szinte az egyetlen, ahol nem követelték meg a szakképzettséget. Az állam ugyanis nem akart pénzt áldozni a könyvtárosképzésre, ezt a feladatot tehát a Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete vállalta magára, amely 1937-ben és 1938-ban két tanfolyamot is rendezett. A Vallás- és Közoktatásiügyi Minisztérium még arra sem volt hajlandó, hogy a záróvizsgákra

miniszteri biztost küldjön ki, nehogy ezáltal a kiadott okleveleket „államérvényes”-nek kelljen elismernie. Haraszthy Gyula ismerteti az egykori tanfolyamok órarendjét, előadóit és közli a beiratkozottak számát is.

Raktáraink állandóan fokozódó hiánya teszi időszerűvé *Adelhaid Kaszboh*m cikkét, amely a ritkán vagy egyáltalán nem használt állományoknak a rendes raktárakat tehermentesítő tároló raktárakban való elhelyezéséről szól. A szerző felsorolja a különféle tárolási lehetőségeket, beszél az „elavulás” idejéről, és számításokat közöl az állományból való kivonás költségeiről. (Szerk. Székely Sándor. 1975. [1976] Népművelési Propaganda Iroda, 65 l.) (V. M.)

bibliográfiák

Az Akadémiai Értesítő és a Magyar Tudomány indexe, 1840—1970

A Magyar Tudományos Akadémia 1975-ben ünnepelte alapításának 150. évfordulóját. A jubileumra — az eredményekből láthatóan — már évekkkel előbb készült az intézmény. Ezzel magyarázható talán, hogy az évfordulóra több, figyelemreméltó kiadvány (tudomány- és intézménytörténeti tanulmánygyűjtemény; Sőtér István esszékötete, a Sas és serleg; az MTA tagjairól összeállított adatgyűjtemény stb.) is megjelent; és így az évforduló nemcsak ünnepi alkalom lett, de tudományos eredmények serkentője is. E hasznos ünneplés egyik kevésbé feltűnő, de mindenképpen fontos darabja most, kissé késve jelent meg Az Akadémiai Értesítő és a Magyar Tudomány indexe, 1840—1970 címmel. Ez a háromkötetes, több mint 1200 lapos „folyóiratmutató”, amely az Akadémia belső lapját (Akadémiai Értesítő, majd Magyar Tudomány) dolgozta fel, kollektív munka eredménye: „*Molnár Imre* előkészítő munkája után az egyes kötetek feldolgozását *Darabos Pál* irányításával és ellenőrzésével *Ambros Péter*, *Latin János*, *Makkay Jánosné* és *Simonyi Dezső* végezte. Szerkesztette: *Darabos Pál*, *Dobsz Károlyné*”; a repertóriumot pedig, amely az Index függeléként került a munka végére, *Pétervári Lászlóné* és *Sz. Garai Judit* állította össze. Az Indexet a Magyar Tudományos

Akadémia Könyvtára adta ki. Tehát minden munkafolyamat „házon belül” készült.

A terjedelmes Index célja — *Darabos Pálnak* az első kötet elején levő „Ütmutatója” szerint — az volt, „hogy e folyóirat (Akadémiai Értesítő, Magyar Tudomány) 130 év alatt megjelent 132 kötetének sokdimenziós tartalmi feltárását nyújtsa. Speciális célja pedig az, hogy eligazítást nyújtson tudományos témákra, tudományos eredményekre és személyekre vonatkozóan — mindezt különös tekintettel az MTA belső életére és fejlődésére. Mivel pedig az Index az Akadémiai Adattár szerves része, ezért fő célja az, hogy az elkövetkezendő idők során támogatást nyújtson az akadémia történeti kutatásokhoz.”

A munkaközösség e (helyes) célrendszer megvalósítására a legalkalmasabb eszközt és formát az indexben találta meg, noha emellett elvileg több lehetőség is kínálkozott volna számukra [a] a szakrendbe szedett repertórium — a „szakma” általában ezt kedveli —; b) a „tükör”-repertórium, amely egyenként és egymás után „lefényképezi” az egyes lapszámokat, és e mechanikus, tükörszerű felvétel mutatórendszerrel tárja föl. A munkaközösség, illetve irányítói azonban mindkét lehetőséget elvetették, s

ehelyett a magyar gyakorlatban ritka *indexelés* választották. Ezzel a munka archimedési pontja a címszórendszer lett. Azaz: minden azon áll vagy bukik e gyakorlat esetében, hogy sikeres-e a címszavak (deszkriptorok, illetve non-deszkriptorok) megválasztása; továbbá e címszavak összeállíthatók-e olyan „ke-rek” és szerves rendszerre, amely hiánytalanul képes tükrözni a lap teljes anyagát; egészen konkrétan pedig: alkalmas-e a kitűzött célok elérésére?

Tagadhatatlan tény, „*hog* az Index két területen nyújt segítséget a folyóirat olvasóinak és a kutatóknak: a) lehetővé teszi az Akadémia történetének nyomonkövetését; erre elsősorban a Magyar Tudományos Akadémia megnevezésű címszó szolgál (...); b) sokrétűen segíti a tudománytörténeti kutatásokat, amennyiben lehetővé teszi egyes személyek tevékenységének, valamint egyes tudományos témáknak kronológikus nyomonkövetését, sőt egész tudományszakok alakulásának, változásának, fejlődésének megfigyelését is.”

Ez a szerkesztői önértékelés lényeges mozzanatokra mutat, helyes. Meg kell azonban mondani azt is: ez az Index (s minden könyvészeti apparátus, amely külső rendszerrel közelít anyagához) éppen rendszere miatt *önmagában* nem képes teljes történetiséget adni. Tehát éppen azt, ami az Index önként vállalt és vallott fő célja! A címszó (a deszkriptor) analizál, kiemel egy-egy elemet eredeti összefüggéséből; a címszók rendszere (tehát maga az index) pedig ezekből a kiemelt, s így izolált részekből olyan új rendszert alkot, amely nem azonos a „*nyersanyag*” eredeti rendszerével. Tehát a szóban forgó Index sem tudja visszaadni éppen azt a történetiséget, amely a *lap egészében* rejlik; abban, *hog* *mi van együtt egy-egy lapszám*ban, *illetve, hog* *milyen folyamat alakul ki ezekből az „egy-egy lapszámokból”*. Ezzel sok összefüggésvész el; olyanok, amelyek pedig sajtótörténeti szempontból éppúgy fontosak, mint a *kor (változó) tudomány-szemlélete* szempontjából! Mert azt például megtudjuk az Indexből, *hog* — mondjuk — az immunbiológia mikor, s milyen összefüggésben jelent meg a lapban. De azt már nem, *hog* az immunbiológusnak milyen szerepet engedett a lapszerkesztés; azaz — végső soron — *mi volt a helye a lapban és a tudomány adott struktúrájában*. Ez pedig központi kérdés; megkerülni nem lehet, csak elkerülni. Annál is inkább, mert változásokkal is számolnunk kell: 130 év nagy idő még a magyar tudomány történetében is! (Maga Darabos Pál ismeri el, *hog* „130 év alatt a szerkesztés módszerei legalább hét alkalommal változtak nagyobb mér-

tékben, kisebb mértékben pedig még enél is többször. Két helyen [...] nagyon éles cezúra mutatkozik”).

Ez, a műfaj teherbírását érintő megjegyzés azonban az egyetlen lényeges kifogásom. A címszavak megválasztása, illetve ezek rendszere ugyanis alapjában véve jó; *amit indexeléssel el lehet érni, azt e munka eléri*. „Az Index címszóanyagában a folyóirat minden közleménye feldolgozásra került valamilyen formában.” Azonkívül: a címszók fajai (személynevek, testületek neve, tárgyszók) pedig — legalábbis elvben — *minden lényeges szempont szerinti keresésre alkalmasak*. Részletprobléma a folyóirat közleményeinek egy-egy címszó alá rendelésekor adódhat, s adódik; akkor, amikor meghatározott esetben kell dönten: mit sorolok be egy-egy címszó alá, s mit nem. Ez azonban az alapokat már nem érinti.

A címszók fajai

A *személynevek* címszóként való használata elvben többféleképpen is elképzelhető. Az egyik alapeset az, amikor az Index személynév-típusú címszói *minden név minden említését regisztrálják*. Ekkor tulajdonképpen a folyóirat kumulált névmutatóját osztjuk be indexünk egészébe; tehát hálónk, amellyel a folyóirat anyagát megsűrjük, igen sűrű szemű; gyakorlatilag szinte minden belekerül, amit akarunk. E megoldás hátránya azonban, *hog* az érdektelen említések regisztrálása alaposan földuzzasztja a egy-egy névhez tartozó lelőhely-utalások számát. A következőkben: a valóban fontos „*említések*” belesüllyednek, belevegyülnek az érdektelen masszába. (Persze a hátrányt némi tipográfiai ügyeskedéssel ki lehet küszöbölni.) A másik alapesetben — ahogy Indexünk is teszi — a nevek említése csak ilyen-olyan megszorítással kerül az „illetékes” címszó alá. Azaz: csak a lényegesnek tartott adatok szerepelnek az indexben, így például „a közlemények folyó szövegében vagy a pusztán felsorolásokban előforduló személynevek általában nem kerültek indexelésre, hacsak az indexelő erre különös okot nem látott”. Ez a gyakorlat elveti tehát a teljességet (s ez sokszor hátrányos lehet!), de cserébe „*minőség*” anyagot ad. Mivel a személynév-típusú címszók legalább a felét teszik ki az összes címszóknak (de lehet, *hog* a felénél is többet), ez a típus fontos, s nem mindegy, *hog* milyen határfokú. Az Index gyakorlata azonban megfelelő, bár a teljesebb változatot sem lehetne elutasítani, az is jó volna.

A *testületek neve*, mint címszó fajta „*tiszta*” úgy: megítélésem szerint min-

denben eleget tesz kívánalmainknak. Velük foglalkozni most tehát nem érdemes.

Annál inkább időt és figyelmet kívánnak a *tárgyszó típusú címszók*. Ezeket van ugyanis az ún. tartalmi feltárás majd minden terhe. Megítélésük igen-igen nehéz; az Akadémiai Értesítő és a Magyar Tudomány oly heterogén tartalmú, hogy a tárgyi címszók kialakításának *konkrét* helyességét, vagy helytelenségét csak munkaközösség, vagy olyan polihisztor tudná mérlegelni, mint például Vekerdi László. „Logikájuk” azonban fölmérhető, s ez az Index legnagyobb erényének tűnik. Több szempontból is: a) Lényegileg minden közleményről készült tárgyszó, tehát „teljes” föltárásnak tekinthető; b) a szinonimák, amelyek tárgyszók lehetnének, non-deszkriptorok: tehát ezen a szálon is el lehet jutni az adott tárgyszóhoz, az adott tartalomhoz; c) ugyancsak non-deszkriptorok az *elavult szakkifejezések* is; ezekről utalók készültek; d) az Index megoldotta a tárgyszók hierarchikus viszonyából következő keresési problémákat: a szerkesztők „arra törekedtek, hogy a specifikus fogalmak lelőhelyadatai egy szélesebb körű, generikusabb fogalom címszavai alatt is megtalálhatók legyenek”; e) a csoportalkotó címszók (például Magyar Tudományos Akadémia) kialakítása, amely igen furcsán és szerencsétlenül is sikerülhet, itt bevált ötletnek bizonyult. Azzal, hogy a Magyar Tudományos Akadémia csoportalkotó címszó lett, az Akadémiára vonatkozó összes információ címszava együvé ke-

rült. S mivel a másod- vagy harmadfokú besorolásokban az időrend is érvényesül, ez a problémák, jelenségek történeti megközelítését is lehetővé teszi.

Az Index egészéhez képest másodrendű (szerencse, hogy másodrendű) az ún. repertórium, mely lezárja a munkát. Ez az Index esetleges hiányát hivatott pótolni: a szerkesztő (Darabos Pál) betűrendes szerzői tartalommutatókat szánta. Ami e munka végén áll, aligha tekinthető repertóriumnak. Mellesleg: érdemes volna még végiggondolni és nyilvánosan is megvitatni: mi teszi repertóriummá a „repertóriumot”, s miben különbözik e műfaj a bibliográfiá(k)tól? Akárminek mondjuk is azonban: az Index nem vesztett volna értékéből, ha ez a „repertórium” elmaradt volna.

Mindent összevetve: hasznos, sok vonatkozásban példaadó munka ez az Index. Jobban örültünk volna ugyan, ha ez az index egy tükör-repertórium mutatórendszerét alkotná, s nem volna önálló apparátus. Erényei azonban így is oly nagyok, hogy a végső értékelés csak és egyértelműen az lehet: az index nyeresége a műfajnak. Külön haszna e munkának, hogy Darabos Pál „útmutatója” nemcsak praktikus indexkezelési kalauz, hanem módszertani segédeszköz is: így (is) lehet jó indexet készíteni. (1975. 1—3. köt. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kiadványai — Publicationes Academiae Scientiarum Hungaricae. 73—75.)

Lengyel András

Könyvek Bács-Kiskun megyéről

1945—1974

A kecskeméti Katona József Megyei Könyvtár az utóbbi években néhány kitűnő kiadványával hívta fel a figyelmet bibliográfiai műhelyére. Ilyen volt például a *Magyarország felfedezése* sorozat kecskeméti vitája alkalmából kiadott, a sorozat kritikai visszhangját tartalmazó *összeállítás*, majd *A magyar képzőművészet 1945—1975* címmel, a képzőművészeti világhétre készített bibliográfia. Legutóbb a felszabadulás óta eltelt 30 esztendő önálló kötetben *megjelent megyei vonatkozású helyismereti kiadványait* gyűjtötték össze válogató bibliográfiában, azokat a műveket, amelyek a megyéről, annak valamely helységéről, vagy kistájáról tájékoztatnak könyv vagy füzet formában.

A bevezető világosan körvonalazza ez utóbbi bibliográfia gyűjtési körét: a szerkesztők nem vették fel a különlenyomatokat, nem analizálták az országos jellegű gyűjteményes kiadványokat és a folyóiratokat. A szépirodalomból csupán témájukkal a megyéhez kötődő műveket sorolták tételeik közé.

Nem tüntették fel a bevezető mondatokban, de enélkül is világos a kiadvány célja: a szülőföldjük, lakóhelyük, munkahelyük iránt elevenebben érdeklődőknek, a helyi vezetőknek, tanároknak, diákoknak, honismereti szakkörökben tevékenykedőknek kívántak segíteni a legkönyvebben hozzáférhető művek felsorolásával. Ezzel a könyvtár megtette az első célszerű lépést helyismereti munkájának

népszerűsítésére, bár szerintünk a mostani 300 példánynál több is elkélne a nagy megyében.

A bibliográfia adatgyűjtése rendkívül gondos, címleírásai pontosak, szerkesztése figyelembe vette mindazokat a követelményeket, amelyeket a helyismereti konferenciák hangoztattak. A sorszámozott tételek száma 290, tehát nem sok és nem kevés, mindez a válogatás következetesen megvalósított szempontjait mutatja. Különösen jól használható egységes betűrendbe szedett tárgy-, név- és földrajzínév-mutatója.

A tételeket tárgykörök szerint csoportosította a szerkesztés. A csoportokat önként alakítják ki a beosztandó tételek, az egész kiadvány arányosan tagolt. A legnépesebb a *Helytörténet* fejezet, utána az *Ipar, élelmiszergazdaság, kereskedelem*. A fejezet címében azonban célszerűbb lett volna élelmiszergazdaság helyett mezőgazdaságot írni, ugyanis a csoportba osztott 48 tétel közül 40 mezőgazdasági, a többi elenyészően kevés (három ipari, kettő kereskedelmi, egy erdőgazdasági, s csupán kettő kifejezetten élelmiszergazdasági). Az élelmiszergazdaságot elég lett volna a tárgymutatóban jelezni.

Még egy észrevétel a csoportalkotással kapcsolatban: az utolsó fejezet közli a

vegyes tartalmú sorozatokat, mégpedig sorozaton belül a füzetek megjelenésének (számozásának) sorrendjében. Ezzel megtörik a bibliográfia tartalmi szempontú csoportosítása, igen különböző témájú füzetek kerülnek egymás mellé. Könynyebbé tette volna a tájékozódást, ha a sorozatok tételeit témájuk szerint osztották volna csoportokba, s e sorozatokat egyetlen tételként szerepeltette a sorozat-jelleget csupán esetleg a mutatóban tüntették volna fel.

A bibliográfia elősegíti a megye harmincéves életének áttekintését, de jelzi azt is, hogy mely területek kaptak a kiadványokban bőséges közlést, s melyeket kezelt mostohán a publikáció.

Nincs feltüntetve a bibliográfia szerkesztőjének (szerkesztőinek?) és lektorának neve. Pedig jó lenne tudni, hogy az értékes kiadványért kit, kiket illessen elismerés. A lektor feltüntetése pedig azért fontos, hogy tudjuk, ki az a házon kívüli szakember, aki a kívülálló szemével segítette a kiadvány előkészítését.

A füzet Szolnokon készült, a Versegly Ferenc Megyei Könyvtár sokszorosító üzemében. Jó példa két megyei könyvtár folyamatos együttműködésére és egymást segítő készségére. (1976., 20 sztl. lev.)

Páldy Róbert

Sorozatok jegyzéke, 1964—1974.

Az összeállítás a hazai könyvkiadók sorozataiban megjelent műveket veszi számba a sorozatok címének betűrendjében. Ha a sorozat kötetei számozottak, a művek számsorrendben sorakoznak; ha

számozatlanok, akkor a szerzők nevének betűrendje a rendező elv (helyesebb lett volna az időrend!).

A rövid bevezető szerint az összeállítók azokat a könyveket tekintették sorozati műveknek, amelyek „azonos formában, azonos technikai kivitelben, folyamatosan, sorozatcímmel ellátva, esetleg a nélkül” jelentek meg. Alighanem elírásról vagy sajtóhibáról van szó: az „a nélkül” minden bizonnyal a számozásra, és nem a sorozati címre vonatkozik, hisz egyébként nem sikerült volna a címleírásokat a sorozatok címének betűrendjében elhelyezni.

A művek leírásai rövidítettek, a szerző nevének, a mű címének és alcímének kívül csak a kiadás számát, a megjelenés évét, és a könyv árát tüntetik fel. Mindez elegendő is az azonosításhoz és a hiányzó adatok visszakereséséhez.

A kiadvány — 1964-ben megjelent előzményével együtt — a könyvtárosok és a könyvkereskedők nélkülözhetetlen segédeszköze. Nem ritka ugyanis, hogy az olvasók nem emlékeznek a keresett mű szerzőjének nevére, esetleg a mű címére sem, de a sorozatra, amelyben nap-

Fery Antal ex libris

világot látott, igen. Gyakran előfordul az is, hogy tájékoztatási célból szükséges valamely sorozat kiadványainak áttekintése, és a sorozati katalógus nem mindig hibátlan vagy naprakész.

Nem érdektelen együtt látni tizenegy esztendő sorozati könyvtermését, és elgondolkozni azon, nem élnek-e vissza olykor egyes kiadók azzal, hogy az olvasók körében népszerűek a sorozatok. A mindössze egy kiadványból álló „sorozatok” viszonylag nagy száma (huszonegyet számoltunk össze) azt látszik bizonyítani, hogy egy-egy sorozat megindítását nem előzte meg mindig átgondolt tervezői-szerkesztői munka.

A jegyzék — terjedelmi okokból —

csak az ún. „hivatásos” kiadók gondozásában megjelent műveket öleli fel, a különféle vállalatok, intézmények és egyéb szervezetek kiadásában közzétett sorozatokat nem. Ha arra gondolunk, hogy a bibliográfia ára így is elég borsos, ezt csak helyeselhetjük.

A kötet végén található mutató a kiadók nevének betűrendjében felsorolja az adott kiadónál megjelent sorozatok címét is. (Összeáll. a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének Bibliográfiai osztálya. Felelős szerk. Erdélyi Ágnes. 1975, Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése, 455 l. 75 Ft)

Pálvölgyi Endre

Pócsiné Munkácsi Gabriella: Irodalmi hanglemezek Magyarországon

1953—1974

A zenemű- és hangtári részlegek könyvtári térhódítása nemcsak a szolgáltatások számát, de a szakmai kiadványok fajtáit is bővítette. A bibliográfiák mellett ugyanis egymás után jelennek meg a hanglezjegyzékek, az ún. diszkográfiák.

Az új kiadványok iránti igényt ismerte fel a Könyvtártudományi és Módszertani Központ hálózatfejlesztési osztálya azzal, hogy két éven belül már a második diszkográfiát jelenteti meg: a *Hanglemezek a közművelődési könyvtárakban* c. ajánló jegyzék után most az *Irodalmi hanglemezek* címűt is. Mindkettő olyan hézagpótló munka, hogy fontosságuk miatt segédkönyvtári anvagként kezelhetők.

Az újabb kiadvány szakít a hanglemezekkel kapcsolatban tapasztalható zenecentrikussággal. A bevezetésben erről azt olvashatjuk: „A köztudatban nálunk a hanglemezkiadás egyenlő a hazai és nemzetközi zenekultúra népszerűsítésével, megismertetésével. Ez a zenecentrikusság annak a következménye lehet, hogy sajnálatosan kevesen tudják, hogy vannak olyan hanglemezek is, amelyek komoly választékot nyújtanak a magyar és a világirodalom tárházából.”

A diszkográfia a Magyar Hanglezgyártó Vállalat 1953 és 1974 között kiadott 188 irodalmi hanglemezét sorolja fel: verses és prózai összeállításokat, mozgalmi és propaganda-anyagokat a könyvtárosok, közművelődési szakemberek, ta-

nárok, művelődni vágyó, szórakozásukat kereső lemezbarátok tájékoztatására. Szerkezete kicsit eltér a megszokottól: a hanglemezek jegyzékének és a mutatóknak a közlésén kívül a Magyar Hanglezgyártó Vállalat működését is áttekinti. Ez az ismertetés feltétlenül szükséges, mert a jegyzék anyagát a diszkográfia összeállítója, Pócsiné Munkácsi Gabriella a hangfelvétel-technikai szempontok szerint rendezte. (Itt ez volt az egyetlen ésszerű csoportosítási elv!) De lényeges azért is, mert az ilyen adatokról még a hanglemezekkel foglalkozók is igen keveset tudnak, és ezeknek az ismereteknek a bővítésére minden alkalmat fel kell használni.

Az előbb említett fő rendezési elven belül a besorolás műfaji és időrendi. Talán nem ártott volna a diszkográfia használatára vonatkozó ismertetést tipográfiailag kiemeltebben elhelyezni, és nem a bevezetés előtti előszóban elrejtteni.

A többirányú tájékozódást, keresést a műben sokféle mutató teszi lehetővé. De ezt talán még jobban segítette volna a személyneveket tartalmazó szerzői, előadóművészi, közreműködői mutatók összevonása; hiszen a diszkográfia összeállítója a szerzői minőségtől eltérő közreműködést amúgyis külön föltüntette. (1975. OSZK KMK — NPI, 150 l. 15 Ft)

Skaliczki Józsefné

SZAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK

A KÖNYVTÁRI FIGYELŐ 1976. évi 4—5. száma oly sokrétű és tartalmas, hogy igazságtalannak tűnik külön is kiemelni belőle egyik-másik írást: majdnem minden könyvtártípus és munkaág érdeklődő szakembere talál a folyóiratban „profilba vágó” olvasmányt. Például a könyvtári eljárások elemzéséről és értékeléséről, a cédulakatalógusok jövőjéről, a peremlyukkártyák használatáról, a gépesített kémiai és vegyipari folyóirat-jegyzék előkészítésének tapasztalatairól, a szakkönyvtárak túl gyors fejlődéséből fakadó problémákról, a jövő szakmai tájékoztatási rendszereinek feladatairól, a könyvtári kölcsönzési szerzői jogdíjakról, a könyvtári társadalmi szerepéről és megítéléséről, az idős olvasók könyvtári ellátásáról. A külföldi könyvtárügyét áttekintő, átfogóbb igényű cikkek a szlovák egységes könyvtári rendszer tervezetével, a norvég könyvtárüggyel, Egyiptom és Szíria könyvtárügyével foglalkoznak. A külföldi hálózatszervezési tapasztalatok közül számunkra közvetlenül hasznosítható az NDK egyik megyéjének központosított könyvtári ellátását bemutató, helyszíni tapasztalatok alapján készített ismertetés, valamint a norvégiai közös iskolai-kozművelődési könyvtári rendszer kialakítási törekvéseit, fény- és árnyoldalait tárgyaló helyzetkép.

Tágabb körben számíthat érdeklődésre a Figyelő bevezető, szintén közvetlenül felhasználható két tanulmánya: az egyik a magyar irodalomtudományi kutatók szakirodalmi tájékoztatási szükségleteit próbálja felderíteni két folyóirat „hivatkozás-állományának” elemzésével, részben a kutatók körében végzett beszélgetések révén, s a tájékoztatási apparátus vizsgálata után megkísérli kijelölni a további együttműködés feladatait is; a másik két vidéki tudományegyetemi könyvtár „egyetemi” és „városi” olvasóinak számbavételével szerepüket vizsgálja a két város könyvellátásában. (A Debreceni Egyetemi Könyvtár látogatóinak 8,1, a Szegedi Egyetemi Könyvtár látogatóinak 12,9 százaléka „városi” látogató, illetve középiskolás volt 1975-ben.) — Felhívjuk még a figyelmet az 1975/76-ban indult könyvtár-, levéltár- és tájékoztatástudományi kutatások jegyzékére is, mely munkaáganként és ezeken belül a kutatók neve szerint sorolja fel a bejelentett témákat.

A TUDOMÁNYOS ÉS MŰSZAKI TÁJÉKOZTATÁS 1976/11-es száma fontossága miatt teljes terjedelmében közli az ENSZ főttkarának az elmúlt év jún. 14-én kelt és az Egyesült Nemzetek Szervezetének közgyűlése számára készített

jelentését a világméretű műszaki tájékoztatási hálózat kiépítésének lehetőségeiről. A folyóirat hírt ad a Nemzetközi Dokumentációs Szövetség (FID) tavalyi, Mexikóban tartott kongresszusáról és közgyűléséről, amely új vezetőséget választott. A FID elnöke ismét az NSZK-beli Dr. H. Arntz professzor lett, a két alelnök közül pedig az egyik magyar: Dr. Lázár Péter, az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ főigazgatója. A 12 tagú tanács tagjai közé szovjet, kubai és csehszlovák képviselőt is választottak. — A TMT foglalkozik még a tudományos tájékoztatásban alkalmazott számítógépek három nemzedékével, „generációjával” is: áttekinti a számítástechnika tájékoztatási alkalmazását, és felsorolja az egyes alkalmazási generációk jellemzőit. — Az elmúlt évi utolsó, 12. számból három írást emelünk ki: A Prágában, 1976. október végén rendezett nemzetközi reprográfiai kiállításon 11 ország 46 cége mutatta be termékeit, elsősorban másoló berendezéseket. Az elmúlt években a legfőbb gyártó vállalat a cinkoxidos papírra közvetlenül másoló gépek gyártásáról áttért a normál papírra közvetett módszerrel másoló gépek előállítására. Mivel mindkét eljárásnak megvannak a maga előnyei és hátrányai, mindkét géptípust továbbfejlesztik. Az ismertetésben az érdeklődő megtalálja a gépek eladási árára vonatkozó adatokat is. A folyóirat két másik közleménye szintén nemzetközi kitekintésű: A nyugati országok információs és könyvtári hálózatainak szervezeti, típusba sorolási és fejlesztési alakzatbeli jellegzetességeivel foglalkozik az egyik, a szovjet tudományos-műszaki információs szervek és szakkönyvtárak összeírásával a másik nagyobb összefoglalás.

A KÖNYV ÉS NEVELÉS 1976. évi 6. számát olvasva az Ifjúság és irodalom c. rovat szemlén kívül elsősorban a szocialista országok közös pedagógiai tájékoztató közlönyének (bulletinjének) kiadásáról szóló ismertetés és a szakmunkásképző intézetek legújabb statisztikai adatait összegező elemzés ragadta meg a figyelmünket. Az utóbbiból kiderül, hogy az iskolai könyvtárügyben a szakmunkástanulók intézeteiben volt a legnagyobb arányú fejlődés az utóbbi tíz évben. A 268 intézet közül 252-nek van már könyvtára, bár a könyvtárral rendelkezők között igen nagy az eltérés: 28 százaléknak (75 iskola) még nincs önálló helyisége, 16 százaléknak (42 iskola) nincs helybenolvasási lehetőség, 30 százaléknak (79 iskola) tud a tanulóknak valamilyen szűkös helybenolvasási lehetőséget te-

remteni, s csupán 20 százalékuk (56 iskola) könyvtára felel meg az Irányelvek előírásainak. Az egy tanulóra jutó évi kötetforgalom (9,7 kötet) jobb mint az egy középiskolás olvasóra jutó átlag. Mindez talán azzal is magyarázható, hogy a főhivatású könyvtárosok aránya itt jobb, mint a középiskolai könyvtárakban. Feltűnő, hogy a 101 függetlenítésből 96 a volt MŰM-iskolákra jut, a főhatóságok közül a Munkaügyi Minisztérium vette legkomolyabban fenntartói kötelezettségeit. Más tekintetben is ezek az iskolák állnak a legjobban, őket a mezőgazdasági szakmunkásképző intézetek könyvtárai, majd a Könyvüipari Minisztérium iskolái követik, míg a legelhanyagoltabbak a kereskedelmi és vendéglátóipari szakmunkásképzők könyvtárai.

A KÖNYVTÁRI HÍRADÓ, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár „közlönye” legutóbb már három hónap anyagát sűrítette össze egyetlen számában (1976. okt.—dec.). Ez növelte a híradó információ-gazdaságát, viszont némileg zavarja is áttekinthetőségét a rengeteg kishír, belső tájékoztatás. Igaz, hogy végeredményben jó néhány közérdekű témával is találkozunk az érdeklődő könyvtáros a folyóiratban: például a szakszervezeti könyvtárakkal foglalkozó három közleménnyel, az 1977. év három nagy évfordulójának (Ady, Szabó Ervin, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom) tervezett megünneplésével, a „Mindenki Iskolájá”-nak segítségével, dániai és bulgáriai tanulmányúti tapasztalatokkal, a könyvtári „ötletbazár”-ral, az FSZEK ritkaságainak be-

mutatásával és a könyvtár újabb kiadványainak ismertetésével. — A híradó ifjúsági melléklete főként a könyvtár második ifjúsági parlamentjével és a KISZ-élet híreivel foglalkozik.

A SOMOGYI KÖNYVTÁRAK 1976. évi 2. száma annak jegyében készült, hogy tavaly a megyei tanács elfogadta a megyei hálózat 1976—1990-i távlati fejlesztési tervét, amely az építési tervektől az ellátás fejlesztésére vonatkozó részlettervekkig terjed. Érdekes törekvésekről, a közös iskolai és gyermekkönyvtárak létesítéséről, valamint az olvasótábori kísérletekről és a könyvtári klubfoglalkozások tapasztalatairól is olvashatunk a híradóban. A Somogyi Könyvtárak az 1976. évi új tőzsgárdatagok közül bemutat hat húszéves tagsággal rendelkező könyvtárost, 16 tizenöt éve, és 7 tíz éve tevékenykedő könyvtárost. A híradót a megye könyvtáraitól 1976. május és november között írott újság- és folyóirat-cikkek jegyzéke zárja.

A TOLNAI KÖNYVTÁROS 1976. évi 3. száma főként helyismereti-helytörténeti közleményeivel tűnik ki. Ilyen például a tudománypolitikai irányelvek végrehajtásával foglalkozó cikk éppen úgy, mint a megye műemlékeit településenként leíró összefoglalás, valamint a megyei könyvtár helytörténetét, Sipter Gézanét kitüntetése alkalmából bemutató portré. Ugyancsak helytörténeti vonatkozású Tüskés Tibor ismertetése Csányi László tanulmánykötetéről („Vörösmarty szemelmei”).

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA MUNKATÁRSAINAK SZAKIRODALMI MUNKÁSSÁGA

1950—1975 a címe annak a bibliográfiának, amelyet az Akadémiai Könyvtár fennállásának 150. évfordulójára jelentetett meg, s amellyel adalékokat kívánt szolgáltatni a könyvtár elmúlt negyedszázados, tudományt szolgáló tevékenységének áttekintéséhez, illetve értékeléséhez. A bibliográfia felőleli mindazoknak a munkásságát, akik az összeállításban feltárt időszakban hosszabb-rövidebb

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

ideig a könyvtárban tevékenykedtek, illetve a kiadás idején is az intézménynél dolgoztak, de természetesen csupán azokat a műveiket veszi számba, amelyeket a könyvtár szolgálatában eltöltött évek alatt publikáltak. (A könyvtár nyugdíjaisai esetében érthetően nem mellőzi a nyugdíjas időszak termékeit sem.) A csoportosítás alapja a szerzők betűrendje, egy-egy szerző

munkásságán belül a sorrend: önálló művek — beleértve a kandidátusi disszertációkat is —, a szerkesztői, sajtó alá rendezői munka termékei, a tudományos művek fordításai; folyóiratcikkek, tanulmányok, kongresszusi előadások, kandidátusi disszertációkhoz adott opponensi vélemények. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Közleményei új sorozatában 1/76/ jelzéssel kiadott, s a könyvtár fontos tudományos műhely szerepét jól dokumentáló bibliográfia szerkesztője Fekete Gézané.

ZENEI SZAKIRODALMI TÁJÉKOZTATÓ címmel negyedévenként megjelenő kiadványt indított az Állami Gorkij Könyvtár. A Gyimes Ferenc szerkesztésében készülő szemle Kelet-Európa zenei életével foglalkozik, s elsőként közrebocsátott, 1976/1. (jan.—márc.) jelzésű száma Bulgária, Csehszlovákia, Jugoszlávia, Lengyelország, az NDK, Románia és a Szovjetunió zenei folyóiratainak egy negyedévi cikk- és hirtanyagából közlő válogatást: javarészt új zeneműveket ismertet. Az országonként csoportosított referátumokat, cikkkrészeteket életrajzi lexikonadatok egészítik ki. A tájékoztató figyelmet fordít a kelet-európai országok zenei sajtójában felbukkanó hungarika-vo-natkozásokról feltárássá is, a hazánkba érkező legfontosabb külföldi zenei könyvekről pedig függelékében ad címjegyzéket az Országos Széchényi Könyvtárhoz érkezett bejelentések alapján.

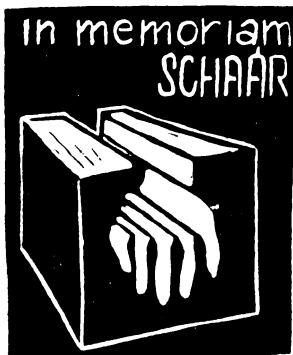
„A MI MIKSZÁTHUNK (1847—1910)” címmel olvasónapló-pályázatot hirdetett az általános iskolák 7—8. osztályos tanulói részére a Nógrád megyei Úttörőelnökség, a megyei könyvtár, a megyei művelődési központ és a megyei múzeumi igazgatóság. A nagy író 130. születési évfordulója alkalmából kiírt pályázatban részt vevőknek április 20-ig kell eljuttatniuk a kitöltött olvasónaplókat a megyei úttörőelnökségre. Az eredményes pályázatnak feltétele a könyvtári tagság. A Bartha Erzsébet által igen gondosan összeállított napló kérdéseire helyes választ adó pajtások a gyermeknapon vetélkedően vesznek részt, amelynek értékes jutalmai között a színházbérleteken, könyvtalványokon kívül 12 napos táborozás és kirándulási részvétel is van.

FORGÁCS ANTAL költőről, újságíróról bocsátott ki bibliográfiai leprellőt a Bicskei Nagyközségi-Járási Könyvtár. A Nyugat harmadik nemzedékéhez tartozó költő 1910-ben Bicskén született, és 1944-ben Franciaországban pusztította el a Gestapo. A bibliográfia, amelyet Gázsiné Estélyi Katalin állított össze, röviden bemutatja Forgács Antal életútját, jellemzi munkásságát, majd számba veszi műveit, s válogatást közöl a róla szóló irodalomból.

A MAGYAR MŰSZAKI EGYETEMEKEN ELFOGADOTT DISSZERTÁCIÓK JEGYZÉKÉ-NEK 1974. ÉVI KÖTETÉt adta ki a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára dr. Verbóczy Gyuláné szerkesztésében. A sokszorosításban megjelentetett vaskos, 392 oldalas összeállítás nem tartalmazza a kandidátusi és a műszaki tudományok doktora cím elnyeréséért benyújtott értekezések adatait, ezeket ugyanis a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának „Kandidátusi és doktori disszertációk katalógusa” című periodikus kiadványa teszi közzé. A kötetben feldolgozott anyag csoportosítása a disszertációt elfogadó egyetemek szerint — azokon belül karok szerint —, a szerzők nevének betűrendjében történt. A feltárást sok részinformáció köny-

nyíti meg: a tételekhez nemcsak tartalmi összege-zések tartoznak, hanem a Műgyetemi Könyvtár rak-tári jelzetei is, továbbá a szerző legfontosabb szemé-lyi adatai (születési év és hely), a bírálók neve stb. A címeket angol, német és orosz fordításban is közli a bibliográfia; s név- és tárgymutatót, valamint bír-álói névmutatót ugyancsak ad.

1977. JANUÁR 1-IG MEGJELENT PERIODI-KUS KIADVÁNYOK: *Eseménynaptár*. Módszertani útmutató, ajánló bibliog-ráfia és kiállítási segéd-anyag a negyedév fonto-sabb évfordulóhoz 1977/1. (FSZEK — OSZK—KMK) (Tartalmából: L. Bartoloni; Caragiale; Nagy Endre; Spinoza; V. Hugo; Gogol; Beethoven évf.); *Gazdaság-politikai Tájékoztató*. 1976/5. (Nógrád megyei Könyvtár); *Gyarapodási jegyzék*. Július—szeptem-ber. 1976/3. (Állami Gorkij Könyvtár). Melléklete: *A Szovjet Kultúra és Tuda-mány Háza politikai és szépirodalmi könyvtárának új szerzeményei*. 1976/7.; *Könyvtári kiadványok*. (A Hajdu-Bihar megyei Könyvtárnak megküldött példányok alapján) 1976. nov.; *Külföldön megjelent fontosabb legújabbkori történelmi és politikai művek jegyzéke*. 1976 harmadik negyedév (Országgyűlési Könyvtár); *Szemle* [népmű-velési folyóiratokból] 1976/1. (Nógrád megyei Könyvtár); *Szociológiai In-formáció*. A magyar nyelvű szakirodalom válogatott bibliográfiája. 1976/2. (Fő-városi Szabó Ervin Könyv-tár); *Tájékoztató jegyzék vezetők számára*. 11. sz. 1976. nov. (Hajdu-Bihar megyei Könyvtár); *Újabb külföldi szerzemények* (Tu-dományos és ismeretter-jesztő művek). 1976. júl.—szept. (FSZEK); *Új Kották*. 1976/3. (Országos Széchényi Könyvtár. Könyvtártudo-mányi és Módszertani Köz-pont).

Bor István metszete

*Az ún. Királyi Könyvtár, a British Library kiállítóterme. Alsó képünkön a köz-
művelődési könyvtár bejárata Stradfordban (Polgár Ernő felvétele) (Cikkünket lásd
a 100. oldalon)*

Ára: 6 forint

HU ISSN 0450-7886